

יגאל עזרא

יודא 'הקטן'

מחיי המחתרת היהודית
בברית המועצות - אל הדרך חזרה

מזכרת משמחת הנשואין של
משה צבי הירש ושפרה
קליינבערג

י"ב אלול ה'תשפ"ו

פתח דבר

על פי בקשת רבים הנני מגולל על כתב הסיפור המלא אודות "יודא הקטן" אשר הייתי מעורב בו אישית. בזמנו מאורע זה עורר התעניינות רבה בקרב אנ"ש והתמימים, ורבות אפשר ללמוד מסיפור זה.

בנוסף נדפס בזה:

א. ההתכתבות הענפה שהייתה לי עם יודא הקטן, מתורגם מרוסית ללה"ק, בו חלק עמי מזכרונותיו מהשנים בהם הי' מהעסקנים לחיזוק היהדות ברוסיה.

ב. מכתבים אשר כתב בקשר לעסקנותו הנ"ל.

אודה בזאת לאמי מורתי תחי' אשר הואילה לתרום מזמנה לרשום הזכרונות המובאות בזה. יעזור ה' ותרבה רוב נחת חסידותי מכל יוצאי חלצי' יחד עם אבי מורי שי'.

התודה לכל אלו שנדבה לבם אותם לעזור במלאכה, ביניהם: הת' מרדכי שי' בירנהאק, הת' נטע שי' גורליק, הת' משה שי' קוביטשעק. תהי משכורתם שלמה מן השמים.

קובץ זה מוענק כשי ונתינת תודה לכל אלו שבאו מרחוק ומקרוב להשתתף בשמחתי.

ויהי רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד "מהרה ישמע בהרי יהודה גו' קול ששון וקול שמחה גו'", עדי נזכה להתגלות כ"ק אדמו"ר בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

משה צבי הירש קליינבערג

יודא הקטן

הסיפור שלנו מתחיל באמצע שנת ה'תשפ"ב. באותו הזמן למדתי בישיבת "אהלי תורה", שיעור ד'. כל לילה לאחר הסדרים - באותה תקופה - היו מקרינים ב"זאל הקטן" ב-770, סרטי וידאו של הרבי תוכנית Living Torah, מבית Jem, וביום ראשון היו מקרינים את Living Torah של מוצאי שבת. איני יכול לומר שהשתתפתי בקביעות, אבל נוכחתי לפעמים. בתקופה שפרצה המלחמה באוקראינה, הדבר זעזע אותי במיוחד, והתחלתי לחקור מהי דעתו של הרבי בעניין, ומה צריך לעשות ולפעול כדי לתקן את המצב. באותו זמן גם הוצאתי קובץ בשם "וכתתו חרבותם לאיתים", בו לוקטו שיחות של הרבי בנושא זה.

באותה שנה, ארגנתי בכל שבוע - בימי רביעי - שיעור "גאולה ומשיח" לדוברי רוסית. באותו שבוע שפרצה המלחמה עשיתי (יחד עם אחי היקר מענדי שיח) סדר גדול ומיוחד לכל הבחורים מרוסי ואוקראינה וכל יוצאי חבר העמים.

בליל שבת שמעתי מהת' יצחק אכטר שיחי' שבמוצאי שבת הקרוב (היינו השבוע השני לאחר פרוץ המלחמה) תהיה התוכנית השבועית Living Torah בנושא המלחמה, והוא עבד על התרגום לרוסית.

הובא שם שיחת הרבי מחג הגאולה י"ט כסלו תשד"מ, אשר העולם כולו מזדעזע, ונוצר מצב ש"מלכיות מתגרות זו בזו", והעצה והתיקון לדבר הוא לפרסם את המנהג - גם לשאינם מתפללי נוסח האריז"ל - לומר "הריני מקבל" ו"אך צדיקים". [השיחה גם הוגהה ע"י הרבי].

כך שהלכתי במיוחד לראות הווידאו של הרבי בנושא, ובעצם כך התחיל כל הסיפור.

מי זה "יודא הקטן"?

באותו וידאו ישנו קטע בו מספר השליח ר' שמואל לו שיחי': היה זה באחת הלילות באמצע שנות המ"מים, כאשר בשעה 4 בבוקר צלצל אצלי הטלפון בבית. אשתי הרימה את הטלפון בבהלה, מי יודע מה קרה בשעה כזאת? ושומעת ברקע: Hello! Its Moscow [מוסקבה], היא העבירה לי את הטלפון, ועניתי: "yes". אז שמעתי ברקע: "Это Москва! Говори!" [זה מוסקבה - דבר!] וקול בוקע מהטלפון: "ר' שמואל, אם אתה מכיר את קולי אל תגיד שמי, אני אח של אדמו"ר הזקן".

להזכירכם אשר השעה 4 לפנות בוקר - ממשיך ר' שמואל - ורק התעוררתי משינה, וכאן עלי מיד להיזכר בהיסטורי' החב"דית, ומיהו אח רבינו הזקן. עד שתפסתי שלכאורה מתכוון להרה"ג ר' "יהודה לייב" המהרי"ל ע"ה, וכך זהיתי, מסיים ר' שמואל, שמעבר לקו מדבר "יודא הקטן", בחור מאוד מבריק, שהי' מהפעילים המרכזיים באותם שנים במוסקבה. (ובהמשך אותו וידאו הראו גם כן שני קטעים ממנו).

ר' שמואל מספר שאחד השאלות שיודא הקטן שאל אותו: האם בהוראת הרבי לפרסם את אמירת "הריני מקבל" ו"אך צדיקים" התכוון רק לאנ"ש, או לכולם גם מחוץ לחב"ד? [זה מה שעניין יהודים בעלי מסירות נפש, מאחורי מסך הברזל!].

עד כאן הוידאו.

אבי השליח ר' ברוך שיחי', ולהלבחל"ח זקני ר' יהושע (שייע) קליינברג ע"ה, היו חלק מהמחתרת היהודית במוסקבה באותם שנים, שעזרו לשמר את הגחלת היהודית ברוסיה הסובייטית. יצא לי בכמה הזדמנויות לשמוע מאבי אודות כל מיני יהודים שהיו פעילים אז, כמו ר' געטשע ווילענסקי, ר' מוטל ליפשיץ, ר' אברהם גנין, ר' סאשה לוקצקי, ר' גרישא ראזנשטיין ע"ה ועוד, אבל מעולם לא שמעתי אודות יהודי בשם "יודא הקטן".

ג"כ הי' תמוה בעיני השם יודא "הקטן", מאיפה נבע הכינוי הזה? למחרת התקשרתי לאבי, ושאלתי אותו: "מי זה יודא הקטן"? אבי נאנח ואמר: עדיף שלא תשאל. כמובן, שזה סקרן אותי יותר לדעת מה הסיפור, אך אבי הגיב כי זה סיפור עצוב מאוד. ופתח בסיפורו:

סיפורו של יודא

בערך בסוף שנות הלמ"ד"ס, הי' בחור צעיר במוסקבה בשם יהודה יוריב שהתקרב לאידישקייט, והי' בעל כשרון עצום, [אבי הוסיף שזקני הי' אומר עליו "ער האט א אפענע קאפ"].

טיב כשרונותיו הִתְבַּטָּא - בִּין השאר - בכך: שתוך שנה אחת בלבד (!) כבר דיבר בלה"ק ובאידיש בצורה חלקה, ברמת "שפת אם" ממש, כמו כן רכש בקיאות עצומה בנגלה ובחסידות.

הוא הפך להיות בחור חסידי מאוד, ואפילו "שפיץ חב"ד". בפארבריינגענ'ס הי' מראשי המדברים, וכל המענות של הרבי עברו דרכו, ועוד כהנה וכהנה, עד שהיה בקי לפרטי פרטים בכל המתרחש ב-770.

כל השלוחים של הרבי שהיו מגיעים לרוסי', הוא הי' מלווה ומדריך אותם,

וכולם ללא יוצא מן הכלל היו בהתפעלות גדולה ממנו. הוא דיבר איתם בשפה שלהם ממש, הן בידע והתעניינות על פרטים מהנעשה והנשמע ב"בית חיינו", וכן מתוך בקיאות בידעת התורה, נגלה וחסידות. [באותם שנים קשות ברוסי' לא הי' מצוי כ"כ אנשים יודעי ספר, אפילו "חסידים הגדולים" ובעלי מסירות נפש, וכפשוט שהשלוחים שהגיע מארצות הרווחה בד"כ היו יודעים יותר מכל אחד שם, וכו'. שונה היה יודא הקטן, שהפליא את כולם בידעותיו].

בנוסף, הוסבר לי הסיבה שנקרא בשם "יודא הקטן": כיון שבאותם ימים היה ברוסיה יהודי בשם ר' יהודה בארטנאווסקי (בנו של ר' שמואל קדיש בארטנאווסקי) ע"ה שהיה מזקני החסידים, ופעיל גדול, והיה מבוגר בהרבה מיהודה יוריב, לכן בשביל להבדיל ביניהם נקרא "יודא הגדול", לעומת "יודא הקטן" הצעיר.

אמנם יום אחד נעלם יודא הקטן ללא הודעה מוקדמת, ולא הופיע יותר. אמנם אח"כ התברר שהי' שם סיפור כואב, כפי שיסופר בהמשך. אבי המשיך לספר כי פעם אחת, בחג הגאולה י"ט כסלו (כנראה בשנת תשנ"ז), הופיע יודא הקטן בהפתעה לפארבריינגען בבית הכנסת "מארינה ראשצא" במוסקבה. אמנם אז כבר היה נראה רחוק מאוד מכל עניין של אידישקייט.

אבי סיים את סיפורו, באומרו שע"פ הידוע לו מתגורר יודא הקטן בני גרסי, ארה"ב.

בירורים ראשונים

הסיפור הזה מאוד טלטל אותי, ולא נתן לי מנוחה. אמנם כל זה הי' בערך בתחילת אדר שני תשפ"ב, אך שמרתי את הכל בתוך עצמי ולא שיתפתי אף אחד בסיפור המטלטל הזה, וחיי המשיכו במסלולם הרגיל.

לסיפור של יודא הקטן נחשפתי - כאמור - כשבוע לאחר שפרצה המלחמה באוקראינה, בחודש אדר שני. בהמשך השנה, לקראת ל"ג בעומר נסעתי למוסקבה לחגיגת הבר מצווה של אחי היקר מוטי שיחי'. [בנסיבות שנוצרו מסע כזה מניו יורק למוסקבה עורך כיומיים תמימים...].

אני זוכר כי בא' הערבים, בין מנחה למערב, עברתי על כל מיני קבצים שיש לי בטאבלט (כדרך הבחורים שמחזיקים טאבלט, שבדרך כלל גדוש בספרים וקובצים ממינים שונים), פתחתי קובץ א', ולפתע התגלה מול עיני דו"ח של השליח ר' לייבל שפירא שיחי' מהנסיעה שלו לרוסי'.

לא ידעתי עד אז שקיימים דו"חות כאלו, והדבר הי' תגלית חדשה עבורי. והסתבר שבכל הדו"ח כולו הי' מוזכר שמו של יודא הקטן. זה הי' ממש מעניין. כמוכן שגם שיתפתי את התגלית עם אבי שיחי'.
 כמובן, שהדבר עורר יותר את סקרנותי לדעת עוד יותר אודות "יודא הקטן". ולנצל את ההזדמנות בהיותו במוסקבה לאסוף עליו עוד חומר.
 ואכן העתקתי מאבי וכו' את כל סרטי הוידאו מסוף שנות המ"מים ברוסיה, שהיו באמתחתו מהארכיון של ר' גדלי' קארף ע"ה, שהיה מגדולי הפעילים בארגון "עזרת אחים". [רובם - אבל לא כולם - הם סרטי וידאו מסוף שנות המ"מים].
 כשחזרתי לאחר כשבוע ל-770, פגשתי את חברי הת' שלום פופר, (שבקי נפלא בקורות הימים ההם ברוסיה), ושאלתיו האם שמע פעם על יודא הקטן? הן - הוא ענה לי.
 והוא סיפר לי כי שוחח על כך פעם עם השליח ר' נחום תמרין שיחי', ואמר כי הסיבה לכך שיודא התרחק היה כתוצאה ממחלוקת שנוצרה בינו לבין אחד מהפעילים בין אנ"ש [כיום אותו אחד כבר שוכן עפר], ועקב כך עזב יודא את הכל.
 כן סיפרתי לו שמצאתי דו"ח של ר' לייבל שפירא על יהדות רוסיה, ושלוש פופר סיפר לי: כי פעם בעת התוועדות חברים בביתה של מרת ברכה לברטוב [בעת כתיבת שורות אלו כבר ע"ה], אשתו של ר' משה לברטוב ע"ה - מנהל "לשכת עזרת אחים", ראה שם דו"חות רבים שנכתבו אז בזמנו, וביקש את רשותה לצלם, ככה שיש אצלו כמה דו"חות, ושם התגלה לו לראשונה שמו של יודא הקטן, שחוזר ונשנה שם.
 הבנתי כי עלי להגיע לביתה של מרת ברכה לברטוב כדי לחפש עוד פרטי דו"חות בהם מוזכר יודא הקטן וכו'. ודיברתי עם שלום איך אפשר לסדר ולראות את הדו"חות וכו', והבטיח כי יתעסק בזה.
 לאחר תקופה, אחי היקר מענדל שיחי' בא בקשרי השידוכים. את השידוך הוא סגר בכ"ח תמוז.
 זמן קצר לפני זה חזרתי ממרכז שליחות מברלין (התעסקתי עם הפליטים מאודסה).
 באותו היום, בא בקשרי השידוכים גם כן חברי הטוב ארי וולף, עב"ג למשפחת לברטוב. וככה נסללה הדרך איך להגיע לארכיון הנדרש.
 אח"כ בלחיים של אחי, הגיע ר' נטע לברטוב, ואבי דיבר עמו אודות הארכיון של "עזרת אחים", ואיך אפשר להשיגו? הוא אמר שיברר את הדבר. בהמשך כתב לאבי שיש חלקים מהארכיון בבית (לא את כל הארכיון, ואינם יודעים איפה נמצא כולו) ואפשר בשמחה לבוא ולהעתיק.

כך בזכות ארי וולף הלכתי כמה פעמים לביתה של מרת ברכה לברטוב ע"ה (פעם גם סחבתי את אחי לעזור בזה), ובמשך שעות היינו מצלמים. רוב החומר הי' מעופש, והי' צריך להפריד בעדינות וכו'. מכל החומר הזה יצרתי תשורה לחתונה של אחי, פשוט הבאתי את הד"חות כמו שהן, בהם מופיע חומר רב אודות הפעילות הימים ההם מאחורי מסך הברזל, ושמו של יודא מופיע רבות. כמובן כל זה באישור של משפחת לברטוב.

פרטים חדשים נחשפים

באותו הזמן, הציע לי אבי שיחי' לברר אצל ר' הלל זלצמן שיחי' מה קורה עם יודא כהיום, שכן לאחר המעבר של יודא לארה"ב, עבד זמן מה בארגון שלו "חמ"ה" ["חברת מזכי הרבים", שפעל למען יהודי ברית המועצות]. ור' הלל סיפר על כך לאבי לפני שנים רבות.

מצאתי את מספר הטלפון של הרב הלל זלצמן והתקשרתי אליו. הצגתי את עצמי כמשה קליינבערג ממוסקבה, ושאלתי האם הוא מכיר את יודא הקטן? מיד שמעתי מתח בקולו של ר' הלל, והוא שאל אותי בחשדנות: מאיפה אתה מכיר אותו? היכן שמעת עליו?

סיפרתי לו ששמעתי מאבי, ושאתי מתעניין מאוד במה שקורה איתו כיום. ר' הלל אמר לי: זהו סיפור עצוב מאוד. יודא - הוא אדם מיוחד מאוד. היה בן בית אצל ר' געטשע ווילנסקי. ידע בעל פה מאמרים רבים מאוד, והיה חסיד אמיתי. ורק קנאה וכו' היא שעשתה אותו למי שהוא כיום.

ואז ר' הלל חזר בפניי כחמש פעמים על המשנה ב"פרקי אבות" (פרק ד', משנה כ"א): "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". רק משום שאנשים מסוימים קינאו בגאונותו ובייחודיותו, דחקו אותו החוצה מחב"ד.

היה ניכר כמה קשה לר' הלל זלצמן לספר את כל זה. לא הרפתי, ושאלתי אותו האם הוא יודע את כתובת הבית של יודא? הוא ענה לי שיש לו איזושהי כתובת שלו, אך אינו יודע אם הוא גר שם. משום שכאשר ר' הלל כתב את ספרו הידוע "סמרקנד" ושלח אותו ליודא לאותה כתובת שרשום אצלו, לא קיבל שום תשובה. לכן לא ידוע אם זו עדיין הכתובת הנכונה.

לקראת חודש אלול נסעתי לשליחות לישיבה בנייאק (ע"י "אהלי תורה"). באותו זמן התחלתי להתעסק בתשורה לחתונה של אחי. הי' צריך לפענח

את תוכן הדו"חות, ועוד שרובם היו מעופשים, וקשים פשוט לקריאה. כמעט כל יום דיברתי עם אבי ריבוי זמן, ביררתי ושאלתי אצלו מלא אינפורמציה על כל מיני אנשים, ועל התקופה בכלל, כדי להבין טוב יותר את הדו"חות. אבי סיפר לי אז הרבה מאוד דברים, שאת רובם לא שמעתי מעולם לפני כן. [עד אז אבי לא סיפר על התקופה ההיא כמעט כלום, כדרכם של (כנראה) רוב הרוסים].

בנוסף לכך בשעה שהתעסקתי לפענח ולקרוא את הדו"חות, נפתחו עיני ממש, הסתבר שעד אז לא ידעתי כמעט דבר על התקופה הזאת, עם היות שאבי וזקני וכו' היו שם, ושמעתי קצת פה ושם, אבל כאן ממש גיליתי דברים חדשים ונוראים על המס"נ של היהודים אז.

נתגלה בפני איך התנהל דרך החיים אז, הקשרים בין האנשים השונים, המחנות השונים של הפעילים וכו'. זה נתן לי הבנה חדשה בשיחות של הרבי משנות המ"ס בנוגע ליהודים שמאחורי מסך הברזל. אצל כמה וכמה לא מובן הדברים שהרבי דיבר אז, זה הי' נראה - וכנראה שלרובנו זה עדיין נראה - עניין מסתורי, הרי מי יודע בכלל על התקופה הזאת? ומה התרחש ברוס' וגלילותיה, וכאן נפתח בפני איזה צוהר לתקופה ההיא.

כך במשך חודש אלול התעסקתי בשכתוב הדו"חות (כמובן בנוסף ללימוד התורה). באותה זמן הי' ר' נתן גורארי' שיחי' מגיע כל יום שני בבוקר, למסור שיעור בלקו"ת (לשיעור א'). ושאלתי אצלו אודות יודא, ועל הפעמים שהוא פגש אותו במוסקבה, ור' נתן סיפר לי בכמה מילים איך שיודא הקטן ממש ידע הכל, ופשוט בלתי להאמין שהוא ככה עזב הכל.

בחודש תשרי הגיע לבית חיינו הת' יונתן תמרין שיחי' (שאז הי' שליח בברינואה), וסיפרתי לו על התשורה שאני מכין, והוא סיפר לי כל מה שיועד על התקופה הזאת. ועל מה ששמע קצת על יודא הקטן. והתעוררה אצלנו המחשבה ליסוע לנסות לבקר את יודא הקטן אחרי שמחת תורה.

אך לא הצלחנו להשיג את הכתובת המדויקת שלו. היה מישהו שאמר לי שיש לו את הכתובת, אך אינו רוצה לתת לי אותה, כי רוצה להקדים ולראיין אותו על התקופה ההיא, ואינו רוצה שאקדים אותו, ואחרי שהוא דיבר איתו, יסכים לתת לי את הכתובת בשמחה.

התקשרתי לאבי וסיפרתי לו על הפרויקט הזה ועל בקשתו של אותו יהודי, ושאלתי מה עליי לעשות: להמתין או לחפש בעצמי את הכתובת ולנסות ליצור קשר עם יודא? אבי אמר שלדעתו מותר לנסות למצוא את יודא ללא כל בעיה, ואין צורך להמתין. זוהי פעילותי הפרטית ואיני מפריע בכך לאף אחד.

[זה כמו אותו אחד שרצה לשמור את העני שלו בסוד, כדי שיהיה לו

"מתנות לאביונים" בהידור, גם בשנה הבאה].
אך, החיים המשיכו במרוצתם, ובזמני הפנוי לא הצלחתי למצוא את הכתובת.

בעקבות יהדות מוסקבה

מיד אחרי החגים, בש"פ בראשית תשפ"ג, חגגנו את האויפרויפעניש של אחי מנחם מענדל שיחי'. כאשר הגעתי למוסקבה אחרי יממה שלימה של נסיעה, קבלתי הודעה מהת' שלום פופר: "זהו דף הפייסבוק של יהודה, מצורף הקישור".

זה אכן היה דף הפייסבוק שלו. אך זה לא היה אותו "יודא הקטן" שעליו קראתי ושמעתי כה רבות. זה היה יורי יוריב, חיים לא-יהודיים, ובכלל שום קשר גלוי ליהדות.

ליבי נקרע, וחשתי עצב רב.

ביום רביעי, ראש חודש מרחשון (יום הולדת), התקיימה החתונה של אחי. כמובן שחולקה התשורה עם כל הדו"חות, עלי' עבדתי בחודשים האחרונים, ובנוסף תרגום התוכן לרוסית (ע"י אמי תחי'). "יודא הקטן" היה מהשמות המרכזיים שחזרו ונשנו שם שוב ושוב, בתור איש מרכזי בפעילות. לאחר החתונה והשבע-ברכות נשארתי עוד זמן מה במוסקבה. בפרק זמן זה החלטתי להיפגש עם אותם חסידים ותיקים ונשותיהם, שנשארו במוסקבה עוד מימי ברית המועצות.

הראשונה שאיתה נפגשתי הייתה מרת גאלדא תמרין תחי' - אשת החסיד הידוע ר' קלמן-מלך תמרין ע"ה - אלי' הגעתי יחד עם אחי הצעיר. בין הדברים, היא הראתה לנו תמונות מאותן שנים. אחת התמונות שהראתה לנו, הייתה תמונה של יודא הקטן עם השליח הרב חיים-צבי גרונר שיחי'. ביקשתי ממנה לספר לי על יודא הקטן. היא החלה להיזכר כמה אדם מיוחד הוא היה, וכיצד כולם היו נסערים כששמעו שעזב את היהדות וחסידות חב"ד. ביקשתי רשות ממרת גאלדא לסרוק את כל התמונות שברשותה, והיא באדיבותה הרשתה לי.

במהלך שהייתי במוסקבה הספקתי להיפגש גם עם בנה - השליח הרב משה תמל'ין שיחי' ממלאכאווקא, וכן עם הרב זאב קוראבסקי וזוגתו מ' רישא שיחיו, שהיו מעמודי התווך עליהם נשענה יהדות מוסקבה בשנים ההן. מכולם ביקשתי, מלבד סיפורים כלליים על החיים היהודיים באותן שנים, שיספרו לי במיוחד על יודא הקטן.

הנסיעה הגיעה לסיומה, וחזרתי ל-770 לקראת כינוס השלוחים. במהלך כינוס השלוחים, כאשר התעכבתי עד מאוחר ב-770, פגשתי את השליח הרב חיים-צבי גרונר שיחי'. ניגשתי אליו, הצגתי את עצמי, והראיתי לו את תמונתו עם יודא הקטן.

הוא הביט בתמונה ושאל אותי: "אתה יודע מי זה בתמונה?"
"בוודאי שאני יודע" - עניתי.

הרב חיים-צבי מיד אמר לי: "אני מחפש אותו!"
"גם אני מחפש" - עניתי לו.

הוא החל לספר לי עליו, איזה אדם מיוחד הוא היה. סיפר סיפורים שונים על נסיעותיו למוסקבה, וכמובן סיפר הרבה על יודא. כך ישבנו יחד עד שעה 3 בלילה. היה ניכר כמה מיוחדים היו עבורו הזכרונות משליחותו בברית המועצות. סיפרתי לר' חיים צבי שמצאנו את דף הפייסבוק של יודא, ושאפשר לנסות ליצור איתו קשר שם. כמו כן הענקתי לו במתנה את ה'תשורה' מחתונת אחי.

לאחר כינוס השלוחים, כשחזרתי לנייאק, פגשתי את ר' נתן גורארי' (איתו כבר שוחחתי אודות יודא, כנ"ל), וביקשתי ממנו שוב, שיספר לי מה הוא זוכר על יודא הקטן. שוב הוא נזכר בערגה, כמה מיוחד היה יודא. ואז אמר לי: "הייתי רוצה מאוד למצוא אותו, ולשוחח איתו".

ככה שכבר היו שני שלוחים שהתעורר בהם הרצון לראותו. לאחר המפגשים הללו עם השלוחים ר' חיים צבי גרונר ור' נתן גורארי', התעורר בי שוב הרצון לחפש את הכתובת שלו. כאמור, כבר ידעתי את שמו הרוסי של יהודה - יורי יורייב. כמו כן היה ידוע לי שהוא גר במדינת ניו ג'רזי.

בעזרת חיפוש באינטרנט מצאתי את כתובת ביתו. (גם כתובת האימייל שלו הופיעה שם, אך היא התבררה כלא תקפה - שכן, כשר' נתן גורארי' כתב לכתובת זו (אותה מסרתי לו) מכתב חם ליודא, והעלה זכרונות מאותם ימים - ההודעה חזרה. אמנם לגבי כתובת הבית - הי' ברור לי שזו הכתובת הנכונה).

כעבור שבוע מאז ששוחחתי עם ר' חיים צבי גרונר בכינוס השלוחים, קיבלתי עדכון משלום פופר: הרב גרונר יצר קשר עם יודא, אך יודא אינו מעוניין בקשר איתו.

תיכף יצרתי קשר עם ר' חיים צבי גרונר כדי לברר את נכונית החדשות. הוא אישר את הדברים, וסיפר שכתב ליודא הודעה שהוא - הרב חיים-צבי גרונר - היה נוסע בשליחות הרבי לברית המועצות, ויש לו זכרונות חמים ממנו, והיה רוצה להיפגש איתו. אך יודא ענה לו: "אינני זוכר אתכם. אינני

רוצה שום קשר עם חב"ד. כל הקשר שלי עם חב"ד היה לפני זמן רב מאוד. כיום אינני מקיים איתם שום קשר, מתוך עיקרון. ואל תכתבו לי יותר". לאחר שקיבל הודעה זו מיודא, היה הרב גרונר נסער מאוד. גם לי היה קשה לשמוע את הדברים. ניתוק בקשר שלו עם חב"ד והיהדות כל כך חזק, עד שהוא מסרב לשוחח אפילו עם שליח מכובד? בעודי מהרהר, עלה בליבי רעיון: אולי כדאי שאשלח לו בדואר את התשורה מחתונת אחי, עם כל הדו"חות מהפעילות המחתרית, כדי לעורר איכשהו את רגשותיו החבויים. התייעצתי עם אבי וביקשתי ממנו לעזור לי לנסח מכתב ליודא, שיצורף לתשורה שאשלח לו בדואר. במכתב הצגתי את עצמי בתור נכדו של ר' שייע קליינבערג. בין היתר, כתבתי במכתב: לאחרונה מצאתי בביתו של מנהל הארגון "עזרת אחים", ר' משה לברטוב ע"ה, כמה דו"חות מהשלוחים שנסעו לברית המועצות באותן שנים, ואני שולח לך עותק אחד של חוברת עם הדו"חות. בטוחני שתתעניין בתוכן החוברת, בתור אחד מהדמויות המרכזיות בדו"חות אלו". השארתי במכתב את כתובת האימייל שלי, ע"מ שיוכל ליצור איתי קשר. הדפסתי את המכתב, הכנסתי למעטפה יחד עם התשורה, ושלחתי לכתובת ביתו של יודא. קוננה בי תקווה שיענה לי. אך עבר שבוע, שבועיים, חודש, חודשיים, שלושה. ואף תגובה לא הגיעה. הבנתי שוב שיודא אינו מעוניין בשום קשר עם חב"ד. באותו שלב החלטתי שבינתיים לא אכתוב לו יותר. כל זה קרה, כאמור, במהלך חודש כסלו תשפ"ג.

תחילתו של קשר

בליל י"א ניסן, בלילה שלפני טיסתי ל"מרכז שליחות" לדיסלדורף בגרמני, לערוך שם סדר פסח ליהודים דוברי רוסית, עלה לי רעיון לשלוח ליודא מצה שמורה. אך חששתי להפעיל עליו לחץ יתר, לדחוף אותו הרחק, ולקלקל הכל. פחדתי שהוא ירגיש שאני רודף אחריו. התקשרתי לאבי והתייעצתי איתו. ואבי הציע לי: שלח. אתה רק שולח מצה וזהו. אל תכתוב לו כלום. כך הוא לא ירגיש שאתה רודף אחריו. וכך עשיתי: בו ביום, לפני הטיסה, קניתי מצה שמורה והגדה של פסח.

משם רצתי לדואר ושלחתי את כל זה ליודא. אפילו לא ציפיתי לקבל ממנו תשובה, מאחר וידעתי כמה הוא נמנע מכל קשר עם יהדות וחב"ד. באותה שנה, יו"ט ראשון של פסח חל בימים חמישי ושישי, ומיד אחריו שבת. כאשר במוצאי שבת בדקתי את האימייל, אחרי שלושה ימים שלא הייתי זמין, הופתעתי לגלות הודעה מיוודא. וכך היה כתוב:

ר' משה הנכבד והמעולה שלום וברכה,
Thank you so much for reaching out, and special thanks for the מצה שמורה ואגדה you kindly sent to me.

Yes, I definitely remember your grandfather. In my memories he remains a true Lubavitcher, who was concentrated on his faith and not on the rat-race that started successfully plaguing the tight circle of Moscow Chabad. He could care less about שליחים and the distribution of their "gifts" or monetry assistance.

Рей Ишия находил истинное удовольствие во время фарбреנגенов и, особенно, когда он пел ניגונים. It used to be his specialty, so to say. Also, he used to be quite a reserved and humble man. Unlike reb Yudle Bortnovski (יודא הגדול) or reb Getche, or reb Mottle, I personally don't remember your late grandfather talking a lot about himself or his circumstances. The only thing I remember about him was his profession as a часовщик; correct me if I'm wrong.

Also, I am going to be honest with you. My eight years inside Moscow Chabad tiny community - all of that took place more than forty years ago. And not only I abandoned this life, but I profess a non-religious outlook on this wield. You can call me a כופר בעיקר if you will. Also, no offense intended, I really dislike what has become of the old Lubavitch. An aggressive, ever expanding business enterprise. All of it, unfortunately, didn't start with the previous Rebbe. The roots are dating back to Otvotzk/Otwork.

Now, when I arrived to these blessed shores of the USA, what was going on at 770 made me completely disgusted. Sure enough, you understand that I am talking about the

mauuxucmy, erupting ugly physical fights, sometimes inside shuhls, etc. I am not telling you that to hurt your feelings as a Lubavitcher חסיד, but only for you to realize that I am as distant from my past as ממערב.

I hope you understand.

חג פסח שמח, מועדים לשמחה ואיחולים הכי טובים,

Yuriy Yuryev

[בתרגום חופשי:

ר' משה הנכבד והמעולה שלום וברכה,

תודה רבה שיצרת עמי קשר, ותודה מיוחדת על המצה שמורה וההגדה ששלחת לי באדיבותך.

כן, אני בהחלט זוכר את סבך. בזכרונותיי הוא נותר ליובאוויטשער אמיתי, שהיה מסור לגמרי לעבודת ה', ולא למרוץ החולין אחר כבוד ומעמד שהחל להשתלט גם על המעגל המצומצם של חב"ד מוסקבה. הוא לא ה' מונח בחומריות, כמו המתנות וההטבות שחולקו ע"י השלוחים.

ר' שיינע מצא הנאה אמיתית בעת ההתוועדויות, ובמיוחד כאשר ה' מנגן ניגונים. אפשר לומר שזו הייתה המומחיות שלו. כמו כן, הוא היה איש צנוע וענו למדי. בשונה מר' יודל ברטנובסקי (יודא הגדול), או ר' געטשע [ווילענסקי], או ר' מוטל [לפשיץ], אינני זוכר שסבך ע"ה נהג לדבר הרבה על עצמו או על סיפורים מחייו. הדבר היחיד שאני זוכר עליו היה מקצועו כשען; תקן אותי אם אני טועה.

כמו כן, אה' כנה איתך. שמונה השנים שלי בתוך הקהילה הקטנה והמצומצמת של חב"ד במוסקבה התרחשו לפני יותר מארבעים שנה. ולא רק שעזבתי את אורח החיים הזה, אלא שכיום אני מחזיק בהשקפת עולם לא-דתית. אתה יכול לקרוא לי "כופר בעיקר", אם תרצה. וגם, בלי כוונה לפגוע, אינני אוהב כלל את מה שנהיה מחב"ד של פעם. במקום התנועה שהכרתי, אני רואה היום גוף עסקי לוחמני שהולך וגדל בלי הפסקה. לדעתי, השינוי הזה לא החל אצל הרבי הקודם. מקורו נעוץ כבר בתקופת אטוואצק.

כאשר הגעתי לחופיה המבורכים של ארצות הברית, מה שראיתי מתרחש ב־70 עורר בי סלידה מוחלטת. אני מתכוון על המשיחיסטים, ההתפרצויות והאלימות המכוערת, לעיתים אפילו בתוך 70 עצמו. אינני מספר לך זאת כדי לפגוע ברגשותיך כליובאוויטשער חסיד, אלא רק כדי שתבין עד כמה אני רחוק מעברי, כרחוק מזרח ממערב. אני מקווה שתבין.

חג פסח שמח, מועדים לשמחה ואיחולים הכי טובים,

יורי יורייב]

שמחתי מאוד לקבל סוף סוף ידיעה מיודא, ביודעי כמה הוא נמנע מקשר עם חב"ד.

מכתב זה היה אישור לכך שהוא קיבל את מכתבי הראשון עם ה"תשורה" המצורפת, ושהוא שמר עליי. שכן רק באותו מכתב כתבתי את כתובת

האימייל שלי. במכתבו הוא כתב על סבי, אותו הזכרתי במכתבי הראשון - בעוד שבחבילת המצה כתבתי את שמי בלבד. באותו רגע הבנתי שנהגתי כשורה. כאשר שולחים לאדם מתנה [בפרט רוס...], מצפוני מחייב אותו להודות למי שנתן לו אותה. משקיבל את המצה, הוא היה מחויב ליצור איתי קשר. מצד שני, בקוראי את המכתב הבנתי עד כמה הוא רחוק מכל דבר ועניין. הוא נתן לי להבין שלא אנסה לשכנע אותו, שאני יכול לכנותו "כופר" וכדומה. כאב לי מאוד לקרוא שורות אלו. כמו כן, ממכתבו הבנתי שהוא פגוע מאוד על חב"ד. יש לציין שאת המכתב הוא שלח לפני כניסת החג באמריקה. אך מאחר שבגרמניה כבר נכנס החג, לכן קיבלתי אותו רק במוצאי שבת. התקשרתי לאבי, שיתפתי אותו במכתבו של יודא, וביקשתי ממנו לעזור לי לכתוב מכתב תשובה. [תמיד ביקשתי מאבי לעזור לי בכתיבת המכתבים ליודא, מעבר לבקשת עצה טובה, גם מצד הסיבה הפשוטה שיודא היה אדם משכיל ואינטליגנטי, ואילו הרוסית שלי אינה טובה מספיק כדי להתכתב עם אדם ברמה כזו].
וזה המכתב ששלחתי ליודא:

Уважаемый реб Йегудо!

Мне было очень приятно получить от Вас это сообщение. Особенно было приятно, что Вы поделились добрыми воспоминаниями о моем дедушке. В детстве мне посчастливилось также слушать нигуним, которые он пел, а также слышать от него хасидские майсес, которые он рассказывал в только присущей ему манере. К сожалению, мой дедушка ушел, когда мне было десять лет, и в таком возрасте я недооценивал его, как следует. Также я жил (да и можно сказать все еще живу) в Москве, а дедушка 20 последних лет жил в Краун-Хайтсе. Хочу сразу признаться, что о Вас я узнал из духойс, которые илухим писали Ребе. Дело в том, что я случайно обнаружил архив «Эзрас Ахим», который хранился у ребейн Левертов (жены реб Мойше Левертова ה"ע). Она любезно согласилась, чтобы я его сканировал. Там во всех духойс Вы были главным героем. И они писали

Ребе о Вас, как настоящем преданном хасиде, который боки в майморим, Ликутей Тойро, а также в сихойс и майморим нашего Ребе.

После того, как я познакомился с духойс, мне было интересно узнать, что происходило тогда в 70-80 годы Москве и не только в Москве, непосредственно от тех, кто упоминаются в духойс. Что-то мне смог рассказать мой папа, что-то я узнал от реб Мойшие Тамарина, что-то от реб Зеева Куравского, что-то от ребейн Голды Тамарин (жены реб Кальман Мейлех). Они сейчас в Москве. Что-то я узнал от реб Нохума Тамарина (он живет в Житомире). Так же я общался с разными шлухим (и слышал о Вас только хорошие отзывы).

Конечно было бы тоже очень интересно услышать это от Вас.

א כשרן און פריילכען פס!

PS Я большую часть жизни прожил в Москве, поэтому английский знаю не очень хорошо. Поэтому лучше писать на русском, лошойн акойдеи или на идиш. Сейчас учусь в 770.

[תרגום]

ר' יהודה היקר!

שמחתי מאוד לקבל את הודעתך. במיוחד שמחתי על כך ששיתפת אותי בזכרונות הטובים על סבי. בילדותי זכיתי גם אני לשמוע את הניגונים שהיה שר, וכן לשמוע ממנו סיפורים חסידיים שהיה מספר בסגנון הייחודי שלו. לצערי, סבי נפטר כשהייתי בן עשר, ובגיל כזה לא ידעתי להעריך אותו כפי שהיה ראוי. בנוסף לכך, אני גרתי במוסקבה (ובמידה מסוימת עדיין גר שם), בעוד שסבי התגורר בעשרים השנים האחרונות לחייו בקראון הייטס.

עליי להודות כי נודע לי אודותיך מתוך הדו"חות שהשלוחים היו כותבים לרבי. העניין הוא שבמקרה גיליתי את ארכיון "עזרת אחים", שהיה שמור אצל הרבנית לברטוב, אשתו של הרב משה לברטוב ע"ה, והיא הסכימה בטוב לב שאסרוק את הארכיון.

בכל אותם דו"חות היית אתה הדמות המרכזית. הם כתבו לרבי עליך כעל חסיד נאמן באמת, הבקי במאמרי ליקוטי תורה, וכמו כן בשיחות ובמאמרים של הרבי שלנו.

לאחר שנחשפתי לדו"חות הללו, התעורר בי רצון להבין מה התרחש באותם שנים, בשנות השבעים והשמונים, במוסקבה ומחוצה לה, מפי האנשים המוזכרים באותם דו"חות עצמם.

י"ב אלול ה'תשפ"ו

חלק מהדברים סיפר לי אבי. דברים נוספים שמעתי מהרב משה תמרין, מהרב זאב קורבסקי, ומהרבנית גולדה תמרין, אשתו של ר' קלמן מלך, המתגוררים כיום במוסקבה. כמו כן קיבלתי מידע נוסף מהרב נחום תמרין, המתגורר בז'יטומיר. כמו כן שוחחתי עם שלוחים שונים שביקרו ברוס' באותן שנים, ועליך שמעתי מהם רק דברים טובים. כמובן, היה מעניין מאוד לשמוע על אותם ימים גם ממך באופן אישי. א כשר'ן און פריילעכן פסח!

נ"ב:

את רוב חיי חייתי במוסקבה, ולכן אינני שולט כל כך היטב באנגלית. משום כך עדיף לכתוב אליי ברוסית, בלה"ק או באידיש. רציתי מאוד ליצור קשר עם יודא, אך הבנתי שיש לעשות זאת בהדרגה ובזהירות, כדי לא להבהיל אותו. לכן החלטתי שלאחר מכתב זה לא אכתוב לו יותר בינתיים.

ברכות ליום ההולדת

התקרב חג השבועות, והחלטתי בערב יו"ט לשלוח לו ברכות לקראת החג.

В связи с наступающим праздником Шавуот желаю здоровья, успехов во всех делах и хороших новостей.

קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, א גוט יום-טוב

[תרגום:

לרגל חג השבועות, אני מאחל לך בריאות, הצלחה בכל העניינים ובשורות טובות. קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, א גוט יום-טוב.]

התשובה הגיעה בתוך שעה קלה, כתובה בלשון הקודש:

"תודה רבה ומרובה. גם לכבודך ולמשפחה!"

שוב החלטתי שלא לכתוב לו בינתיים, ולבנות את הקשר בינינו בהדרגה. את המכתב הבא שלחתי לו לקראת יום הולדתו העברי. את תאריך יום הולדתו הלוועזי ידעתי ע"פ האינטרנט, ודרכו חישבתי את יום הולדתו העברי, שחל ביום כ"ג סיוון.

בהשגחה פרטית באותו זמן למדתי את ההתוועדות של הרבי לשבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז תשמ"ג. בהתוועדות מדבר הרבי על ביטול גזירת המן שהייתה בכ"ג סיוון, ולומד מכך הוראה שזה יום סגולה גם בימינו בנוגע להפצת המעיינות חוצה. התעורר בי "הרגש חסידי" לכתוב ליודא את מה שהרבי אומר על היום בו חל יום הולדתו, ואיזה תאריך מיוחד זה.

וזה המכתב ששלחתי לו ביום הולדתו:

Уважаемый Реб Егуда!

Хочу поздравить Вас с днем рождения - сегодня, 23 Сивана (если не ошибаюсь)! Желаю בגשמיות שנת הצלחה וברוכות, *и много здоровья и успехов, счастья и хорошего заработка, и чтобы были только хорошие новости!*

Прочитайте эти строки только в том случае, если у вас есть желание или силы читать их.

Как я уже Вам писал, около года назад я нашел отчеты илхים Ребе, которые ездили за «железный занавес». Некоторые отчеты я опубликовал как "тишур" к свадьбе моего брата (кстати, я получил очень много положительных отзывов и много просьб продолжать работать с архивами и выпускать подобного рода брошюры и дальше).

первый отчет, напечатанный там, - это отчет раввина Ошера Зейлинголда, который отправился в Россию к таммузу 1983, 5743) (תשמ"ג) (кстати, ровно 40 лет тому назад).

В том же отчете он упоминает, что в поездке пересмотрел последний фарбрейнген Ребе, который был сказан (и напечатан) перед его приездом в Россию, опасаясь, что его конфискует таможня (и действительно конфисковали).

Хотя это прямо не упоминается в отчете, я уверен, что он повторил вам содержание этого фарбрейнгена.

בהשגחה פרטית, тот фарбрейнген состоялся в שבת מבר' 23 *ימים* *Таммуз (глава Шлах), который состоялся*

Сивана (в день вашего дня рождения (если не ошибаюсь)). В том фарбрейгене Ребе объясняет идею дня 23 сивана. Событие, произошедшее в тот день, упоминается в свитке Эстер, что после всех указов и после горького конца Амана, и после того, как Ахашверош отдал свой перстень Мордехаю, чтобы издавал указы по своему желанию, Мордехай созвал всех курьеров и т.д., (ויקראו) סופרי המלך בעת ההיא בחודש השלישי הוא חודש סיון, בשלשה ועשרים בו, ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהודו ועד כוש ג', ויכתוב בשם המלך אחשורוש ויחתום בטבעת המלך, וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים ג' אשר ונתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר, להקהל ולעמוד על נפשם ו написал и запечатал царским перстнем указ, в котором царь дал указ евреям собраться и постоять за себя. И далее написано: «И вышел Мордехай от царя в царских одеждах и т.д., и город Шушан возрадовался, и у евреев был свет и радость и т.д.».

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וחרור ועטרת זהב גדולה (והעיר שושן צהלה ושמחה, ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר) Объясняет Ребе, что каждая история в Торе вечна, и каждый год, когда наступает 23-й день Сивана, все то же самое, что произошло в первый раз, повторяется. В этот день каждый еврей (принадлежащий к народу Мордехая) имеет право писать и подписывать царским перстнем так, как он считает нужным.

И так становится понятным то, что написано в книге «выше» (наверняка вы знакомы с толкованием, что «Ахашверош» есть «Бог» «מי שאחרית וראשית שלו»), и продолжено ниже, что «бегущие вышли испуганные и настойчивые на слово царя» и т. д. (הרצים יצאו מבוהלים) (ודחופים בדבר המלך).

И отсюда Ребе учит, что еврей не должен удивляться тьме изгнания, поскольку у еврея есть власть изменить и превратить тьму в свет.

Посему, поскольку Вы родились в такой особенный день,

- день, в который сияет вышеназванное дело, что еврей имеет власть действовать и решать так, как считает нужным, и царь – то есть Бог, повелевает ему просить и поступать так, как он считает нужным, вы имеете возможность и силу просить и делать все, что желаете, и обязательно Бог исполнит ваши желания к лучшему, а главное, что мы увидимся в Третьем Храме вместе עם משיח בדקנו אמן, וסכור בנאנן דנא.

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

ברצוני לברך אותך ליום הולדתך שחל היום, כ"ג בסיוון (אם אינני טועה)! אני מאחל לך שנת הצלחה בגשמיות וברוחניות, הרבה בריאות והצלחה, אושר ופרנסה טובה, ותבשר תמיד בשורות טובות.

קרא את השורות הבאות רק אם יש לך הרצון או הכוח לקרוא אותן. כפי שכבר כתבתי לך, לפני כשנה מצאתי את הדו"חות שכתבו שלוחי הרבי שנסעו אל מעבר למסך הברזל. חלק מן הדו"חות פרסמתי כתשורה לרגל חתונת אחי. (אגב, קיבלתי תגובות חיוביות רבות מאוד, וכן בקשות רבות להמשיך לעסוק בארכיונים ולהוציא לאור חוברות מסוג זה גם בעתיד).

בהשגחה פרטית, הדו"ח הראשון שנדפס שם הוא דו"ח של הרב אשר זיילינגולד, אשר נסע לרוסיה לקראת חודש תמוז תשמ"ג (1983), לפני ארבעים שנה בדיוק. באותו דו"ח הוא מציין שבמהלך נסיעתו חזר על תוכנו של הפארבריינגען האחרון של הרבי שנאמר ונדפס לפני הגעתו לרוסיה, מחשש שהמכס יחרים אותו (כפי שאכן הי)... אף שהדבר אינו נזכר במפורש בדו"ח, אני משוכנע שהוא חזר בפניכם על תוכנו של אותו פארבריינגען.

בהשגחה פרטית, אותו פארבריינגען התקיים בשבת מברכים חודש תמוז, פרשת שלח, שחלה בכ"ג בסיוון, יום הולדתך (אם אינני טועה).

באותו פארבריינגען ביאר הרבי את עניינו של יום כ"ג בסיוון. המאורע שאירע ביום זה מוזכר במגילת אסתר: לאחר כל הגזירות, ולאחר מפלתו המרה של המן, ולאחר שאחשוורוש נתן את טבעתו למרדכי כדי שיוציא צווים כרצונו, כינס מרדכי את הסופרים והשליחים וכו': ("ויקראו סופרי המלך בעת ההיא בחודש השלישי הוא חודש סיון, בשלשה ועשרים בו, ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהודו ועד כוש גו', ויכתוב בשם המלך אחשוורוש ויחתום בטבעת המלך, וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים גו' אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר, להקהל ולעמוד על נפשם") וכתב וחתם בטבעת המלך גזירה, שבה נתן המלך רשות ליהודים להקהל ולעמוד על נפשם. ולאחמ"כ נאמר: "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וכו', והעיר שושן צהלה ושמחה, ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

הרבי מסביר שכל סיפור בתורה הוא נצחי, ובכל שנה, כאשר מגיע יום כ"ג בסיוון, כל מה שאירע בפעם הראשונה שב ומתעורר מחדש. וביום זה יש לכל יהודי, השייך לעם מרדכי, הכוח לכתוב ולחתום בטבעת המלך כפי שהוא מוצא לנכון.

י"ב אלול ה'תשפ"ו

וכך מתבאר גם מה שכתוב במגילה. ודאי אתה מכיר את דברי חז"ל ש"אחשוורוש" רומז לקב"ה, "מי שאחרית וראשית שלו". ובהמשך נאמר: "הרצים יצאו מבוהלים ודחופים בדבר המלך".

ומכאן לומד הרבי שאין ליהודי להתפעל מחשכת הגלות, שכן יש בידו הכוח לשנות אותה ולהפוך את החושך לאור.

ולכן, מאחר שנולדת ביום מיוחד כל כך, יום שבו מאיר עניין זה עצמו, שיהודי מקבל כוח וסמכות לפעול ולהחליט כפי שהוא רואה לנכון, והמלך, כלומר הקב"ה, מצווה עליו לבקש ולפעול כפי רצונו, הרי שיש לך היכולת והכוח לבקש ולעשות כל מה שלבך חפץ, ובוודאי שהקב"ה ימלא כל משאלות ליבך לטובה.

והעיקר, שנוכח להיפגש כולנו בבית המקדש השלישי יחד עם משיח צדקנו, במהרה בימינו, אמן.]

יודא ענה למכתבי באותו יום:

Спасибо за поздравления. Р' Ошера я практически не помню или помню очень смутно.

Лучшие пожелания Вам и Вашим близким.

ЮЮ

[תרגום חופשי:]

תודה על הברכות. את ר' אשר [זיילינגולד - הנזכר במכתב] כמעט ואינני זוכר, או זוכר במעורפל מאוד.

איחולים הכי טובים לך ולקרוביך.

[י.]

שוב החלטתי לעשות הפסקה ולהמתין עם מכתב התשובה. את המכתב הבא ששלחתי ליודא לקראת ראש השנה, כתבתי בסוף חודש אלול תשפ"ג - אז כבר למדתי ב-770, אחרי סיום שנת השליחות:

Дорогой реб Йегуда.

В связи с наступающим Новым годом желаю вам хорошего и сладкого года.

כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

[תרגום:]

ר' יהודה היקר.

לרגל השנה החדשה הבאה עלינו לטובה, אני מאחל לך שנה טובה ומתוקה.

כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.]

והוא ענה לי באותו יום בלשון הקודש:

גם למר. כתיבה וחתימה טובה והרבה בריאות הכי טובה לכבודך ולמשפחתך.

יודא "הקטן" 🤔🤔🤔

הפעם, לראשונה, חתם את שמו בכינוי "יודא הקטן". הרגשתי שמשוהו בכל זאת התחיל להתעורר.

ניסיון ראשון להפגש

עברו עוד כמה חודשים. ובמהלך כינוס השלוחים תשפ"ד פגשתי ב-770 את השליח ר' חיים צבי גרונר. שאלתו הראשונה אליי הייתה: "מה שלומו של יודא?" סיפרתי לו על הקשר בינינו במהלך השנה החולפת. ואז הרב גרונר הציע לי: "אולי תיסע לבקר אותו בחנוכה?" קצת היססתי, ועניתי שאני עדיין רק באמצע לבנות את הקשר איתו, והוא עדיין נזהר מאוד מקשר ישיר עם חב"ד, ומתרחק מהיהדות. ואולי עדיין מוקדם מדי לנסוע אליו?

אך ר' חיים צבי סבר שיש לנסוע. הבטחתי לו לחשוב על הצעתו. באותו יום פגשתי ב-770 גם את השליח ר' שמואל לו שיחי' מלונדון, אותו הכרתי גם קודם לכן. גם הרב לו רצה לשמוע על יודא. סיפרתי לו על רעיונו של הרב גרונר, שאסע לבקר את יודא בחנוכה. ר' שמואל תמך ברעיון, וביקש ממני לעדכן אותו לאחר המפגש, מה אירע שם. בדקתי באתר Chabad.org האם יש שליח בעירו. התברר שבעיר הקרובה אליו יש שלוחים - ר' יעקב קאפל וחנה חייטאן. כתבתי מכתב לרב יעקב קאפל וסיפרתי לו על יודא הקטן. את המכתב שלחתי לשליח דרך האתר של ה"בית חב"ד" שלהם, ובה סיכמתי את סיפורי, ובסופו ביקשתי (בתרגום מאנגלית): "עלה בדעתי לבקר את יהודה בחנוכה הקרוב יחד עם חברי יונתן תמרין, להעניק לו חנוכיה, ולהתוועד עמו. איני יודע אם יסכים לכך, אך אני מקווה שכן."

מכיוון שאין לנו רכב, ולוקח זמן להגיע לטרנטון בתחבורה ציבורית, לכן רציתי לשאול האם אוכל לבוא אליכם יחד עם חברי לחלק מימי החנוכה כדי לעזור לכם במבצעים וכו', ובפרט אם תזדקקו לעזרה עם דוברי רוסית (שכן שנינו דוברי רוסית), נשמח מאוד לעשות זאת, ובאחד מהימים הללו נבקר את יודא הקטן".

את המכתב זה שלחתי לרב חייטאן ביום רביעי, ט' כסלו. אך למרבה הצער,

לא קיבלתי שום תשובה. אז החלטתי לחפש את מספר הטלפון שלו ולהתקשר אליו.

למחרת בשעה מאוחרת בלילה פגשתי שוב את ר' חיים צבי גרונר ב-770. שאלתי אותו האם הוא מכיר את ר' יעקב קאפל חייטאן, והסברתי לו מדוע אני מחפש את מספר הטלפון שלו. הוא לא הכיר אותו, אך מיד אמר שיש אצלם במלבורן יהודי בעל אותו שם משפחה, ומן הסתם הם קרובי משפחה. וכך דרכו הוא השיג עבורי את מספר הטלפון.

ביום שני, ט"ו כסלו, התייעצתי עם המשפיע שלי לגבי הביקור אצל יודא בחנוכה. הוא אמר שזהו רעיון טוב, אך נתן לי הדרכה:

(א) עלי ליצור קשר עם השליח המקומי, לספר לו את כל הסיפור אודות יודא, ולהציע לו את עזרתי בימי החנוכה. וכשאבוא לשליח, אסע גם לבקר את יודא.

(ב) כמו"כ עלי להעניק לו מתנה שאין לה שום שייכות ליהדות, אפילו לא חנוכה. ובשביל לקיים איתו את המצווה, יש לקנות חנוכה פשוטה ביותר - אך עיקר ההדגשה שתהי' היא על המתנה האחרת. המתנה עצמה צריכה להיות דבר רב שימושי - לא מאכל וכדומה - אלא משהו שישאר אצל יודא לאורך זמן ויזכיר לו את פגישתנו.

(ג) בפגישה עם יודא אין לגעת בנושאים הקשורים ליהדות, ורק לדבר על דברים ניטראליים. אפשר לעורר זכרונות, אך עדיף לדבר על נושאים כלליים לגמרי, כדי שלא יחשוב שבאתי אליו במטרה להשיבו ליהדות.

חיכיתי למענה מהשליח עד יום חמישי, אור ליום שישי ח"י כסלו. מאחר ולא קיבלתי מענה, החלטתי להתקשר אליו בעצמי.

התברר, שהשליח הרב חייטאן קיבל את מכתבי, ואף השיב עליו. אלא שמשום-מה, המכתב לא הגיע אליי. הוא אמר לי, שהם מצפים לי מאוד, והבטיח לעזור לי בכל הקשור ליודא. את תוכניותיו לימי החנוכה אמר כי עדיין אינו יודע, אך אמר כי יעדכן אותי.

עוד סיפר, שרעייתו היא אחייניתו של ר' נתן גורארי (אותו הזכרתי במכתבי, בתור אחד השלוחים שנסעו באותן שנים לברית המועצות), ומיד היא התקשרה אליו כדי לשמוע מכלי ראשון את פרטי הסיפור. ר' נתן אישר את אמיתות הסיפור, והוסיף שישמח מאד לשמוע ידיעות נוספות - באם יתפתח - אודות יודא הקטן.

לאחר מכן התעוררה אצלי השאלה עם מי לנסוע. בתחילה עמדתי לנסוע עם הת' יונתן תמרין בנו של ר' משה, ונכדם של ר' קלמן מלך ומרת גאלדא תמרין. אך בסוף הוא נקרא לשליחות בגרמניה, ולא יכול היה לנסוע עמי. אז הצעתי לחבר אחר דובר רוסית, הת' לוי ברעם, לנסוע עמי.

לפני נסיעתנו לניו ג'רזי, יצרה עמי קשר רעיית השליח, מרת חנה חייטאן תחי', ושיתפה אותי בתוכניותיהם לימי החנוכה. התוכנית הייתה: לבוא אליהם ביום רביעי, נר ו' דחנוכה, להיפגש באותו יום עם יודא, ולמחרת ביום חמישי (ליל "זאת חנוכה") לעזור להם עם הפעילות והמבצעים.

לפני הנסיעה עלתה שאלת המתנה הראויה ליודא. התקשרתי לאבי וביקשתי את עצתו, והוא הציע להעניק לו שעון שולחני נאה (בהתחשב בכך שסבי היה אומן שעונים, כפי שיודא עצמו הזכיר במכתבו הראשון אלי, הייתה זו מתנה סמלית מאד מצדי). כמובן קניתי גם חנוכיה פשוטה עם נרות שמן.

ביום רביעי אחר הצהריים, ו' דחנוכה, יצאנו אני ולוי לניו ג'רזי. התרגשתי מאד, כי הבנתי שבקרוב אפגוש את יודא הקטן עצמו. בהיותי בדרך, ביקשתי מאבי לכתוב בשמי מכתב ליודא, שאני נוסע לעירו, ואשמח מאד להיפגש עמו.

וזה לשון המכתב:

Уважаемый Реб Егуда

Я нахожусь на данный момент недалеко от вашего района. Один из шлухим неподалёку от Вас пригласил меня с моим другом помочь ему на ханукальном мероприятии. И я подумал, может быть нам встретиться. Для меня было бы большой честью познакомиться с Вами.

Вам было бы удобно встретиться ненадолго сегодня вечером? Просто познакомиться

А фрейлахен Ханука, и всех лучших пожеланий

Мойше Клейнберг

[תרגום]

ר' יהודה היקר!

אני נמצא כעת לא רחוק ממקום מגוריך. אחד השלוחים באזור הזמין אותי, יחד עם ידידי, לעזור לו באירוע חנוכה.

וחשבתי, אולי נוכל להיפגש? עבורי יהיה זה כבוד גדול להכיר אותך.

האם יהיה לך נוח להיפגש לזמן קצר הערב? רק כדי להכיר.

א פריילעכן חנוכה, ובברכת כל טוב,

משה קליינבערג]

לניו-ג'רזי הגענו כבר קרוב לשקיעה. השליח ורעייתו וששת בניהם הקטנים (אשר לימים יהפכו לידידי הטובים) קיבלו אותנו בשמחה עצומה. הילדים שמחו מאד לבוא בחורים לעירם. הם הראו לנו את חדרנו, ולאחר תפילת

מנחה הלכנו יחד להדליק נרות חנוכה.
לאחר מכן פתחתי את אימיל, וראיתי מכתב מיודא, שהותירה אותי המום:

ר' משה,

חג האורים שמח לך ולכל משפחתך

К сожалению, состояние здоровья не позволяет встретиться лично. Саркома, 4 полостных операции.

בכבוד. עם ישראל חי.

[תרגום:

ר' משה,

חג האורים שמח לך ולכל משפחתך.

לצערי, מצבי הבריאותי אינו מאפשר לנו להיפגש באופן אישי. אני מתמודד עם סרקומה, ועברתי ארבעה ניתוחי בטן.

בכבוד. עם ישראל חי.]

כה ציפיתי וייחלתי לפגישה זו, והנה היא בכלל לא תתקיים, ועד בגלל נסיבות כאלה.

מיד כתבתי לו מכתב תשובה - כמובן נעזרתי באבי, כי הייתי צריך לענות לו בזהירות רבה. התקשרתי לאבי, כאשר במוסקבה השעה הייתה כבר 1 בלילה. סיפרתי לו את כל המצב ושאלתי מה עלי לעשות. אבי שלח לי מכתב עבור יודא:

Реб Егуда!

Мне очень печально слышать такие новости. Желаю Вам полного и окончательного выздоровления, רפואה שלי, מה ומהירה.

Хочу на всякий случай уточнить ваше имя - Юда бен Енте? (Так я видел в пару отчётов шлухим, и на видео, где Вы обращаетесь к Ребе).

Сб"n буду за Вас молиться, и в следующие разы, когда буду посещать Огель Ребе, буду за Вас молиться.

Не знаю, чем я могу помочь, но если что-то потребуется, то я всегда готов.

Хочу видеть Вас в крепком здоровье и получать только хорошие новости.

[תרגום:

מזכרת משמחת הנשואין של משה צבי הירש ושפרה קליינבערג

ר' יהודה

צר לי מאוד לשמוע חדשות כאלו, ואני מאחל לך בריאות מלאה, רפואה שלימה ומהירה. ברצוני לוודא ליתר ביטחון את שמך - יהודה בן יענטא? (כך ראיתי בכמה דו"חות של שלוחים, ובסרטון בו אתה פונה לרבי).

בלי נדר אתפלל עליך, ובפעמים הבאות כשאהי' באוהל הק', אזכיר אותך בתפילה. אינני יודע במה אוכל לסייע, אך אם תזדקק לדבר מה, אני תמיד נכון לעזור. אני מאחל לראות אותך בבריאות איתנה, ולשמוע ממך אך ורק בשורות טובות.

מיד אחרי ששלחתי את ההודעה, קיבלתי תשובה מיודא:

ר' משה החשוב והיקר,

זה נכון, שמי יהודה בן יענטא.

[תודות מרובות].

ניצלנו את הערב שהתפנה (לצערינו...), ללכת עם השליח לבקר יהודי רוסי בשם אלכס. שוחחנו זמן קצר, והי' נראה שהאווירה "לא זורמת", וכבר עמדנו לצאת. הרגשתי שהביקור היה רשמי מידי, ולא ניצלנו את כל הפוטנציאל שלנו.

אז שאלתי: "יש לכם וודקה?"

הוא השיב בחיוב.

"אם כן, בואו נאמר יחד לחיים", אמרתי.

הוא הוציא את הוודקה, אמרנו לחיים, ונשארנו אצלו עוד כמה שעות בשיחה לבבית ביותר. הערב עבר בצורה נפלאה.

אך מה עלי לעשות הלאה? האם להשתדל להיפגש עם יודא? מה לעשות עם המתנה? החלטתי להתייעץ עם המשפיע שלי. מאחר ולא הייתה לי אפשרות ליצור איתו קשר ישירות, שלחתי הודעה לאחד חברי בו תיארתי את הסיטואציה, וביקשתי שישאל בשמי את המשפיע מה עלי לעשות הלאה. בבוקר קיבלתי תשובה: "נסה לפחות למשך דקה אחת להיפגש עם יודא ולתת לו את המתנה".

זה היה יום חמישי, נר ז' של חנוכה. באותו יום אירגנו את "פאראד-שיירת האורות" שתסתובב ברחבי העיר באותו לילה, וכל היום התעסקנו בהכנות ל"פאראד".

בזמן ה"פאראד" בעודי יושב במכונית ונוסע ברחבי העיר, כתבתי מכתב ליודא:

Дорогой Реб Егуда!

Я хотел бы сегодня вечером проехать мимо Вашего

*дома - только подарить небольшой подарок на Хануку.
Возможно ли это?*

[תרגום:

ר' יהודה היקר,

הייתי רוצה הערב לעבור ליד ביתך ורק להעניק מתנה קטנה לחנוכה. האם הדבר אפשרי?

התשובה הגיעה מיד:

*Дорогой реб Мойше,
Спасибо, но придётся подождать до лучших для меня
времён.
Ю.*

[תרגום:

ר' משה היקר,

תודה, אך יהיה צורך להמתין עד לזמנים טובים יותר עבורי.

י.]

מיד שלחתי לו תשובה:

Дай б-г в скором будущем.

[תרגום:

יהי רצון שבקרוב ממש.]

על ההודעה האחרונה השיב לי באידיש:

"פון דינע מויל אין גאטס אויערן" [מהפה שלך לאזניו של הקב"ה].
הייתי עצוב מאד שלא הצלחתי בסופו של דבר להיפגש עם יודא. ועלה
בדעתי הרעיון, לנסוע בלילה לביתו של יודא להשאיר לו את המתנה ליד
הדלת. שיתפתי את השליח ברעיון, והוא תמך.
התיישבתי לכתוב ליודא מכתב, בכתב יד, אותו צירפתי למתנה.
[להביא את הטקסט ברוסית]

[תרגום:

כבוד ידידי ר' יהודה!

לצער, לא זכיתי להיפגש איתך ולהכיר אותך פנים אל פנים. במקום זאת, אנא קבל את
מתנתי הצנועה, הניתנת מכל הלב.

מצב בריאותך מדאיג אותי מאד. יתן ה' שתהיה לך בריאות איתנה, רפואה שלימה,

מזכרת משמחת הנשואין של משה צבי הירש ושפרה קליינבערג

ואריכות ימים ושנים טובות. ושניפגש בשמחות, בבריאות שלימה, בבית המקדש השלישי עם ביאת המשיח תיכף ומיד ממש.
מאחל לך כל טוב ורפואה קרובה,
משה קליינבערג]

בשעה מאוחרת בלילה נסענו יחד עם השליח ר' יעקב קאפל חייטאן שי' אל יודא. כאשר הגענו לביתו, הבנתי את הסיבה נוספת (ולדעתי הסיבה העיקרית) מדוע לא רצה יהודה להיפגש עמי. ביתו היה מקושט בקישוטי ה"חגא" וכו', וכנראה היה לו לא נעים שאראה זאת. את המתנה, בצירוף המכתב וסופגניות, השארנו על יד הדלת.

למחרת, ביום ששי, קיבלתי ממנו הודעת אימייל:

ר' משה צבי הירש הנכבד והחשוב,

צרור תודות מעומקא דנפשא ומעומקא דליבא על המתנות הנפלאות.

שבת שלום ומבורך.

מצד הנסיבות, עשינו את השבת במחיצת משפחתו הנפלאה של השליח הרב חייטאן. במהלך שבת, השליחה מרת חנה תחי' סיפרה לנו שכשהיא קיבלה את המכתב שלי, היא אפילו לא התכוונה לפתוח אותו. זה היה נראה הודעת ספאם, כמכתב מאוד ארוך. כמה ימים לאחר מכן החליטה בכל זאת לבדוק מה כתוב שם. היא התחילה לקרוא ונדהמה מתוכן המכתב. מיד התקשרה לבעלה, שהיה אז בעבודה בחיידר בפילדלפיה, ואמרה שכדאי לו לקרוא את ההודעה הזו.

מיד לאחר מכן היא התקשרה לדוד שלה, השליח ר' נתן גורארי', ושאלה אותו: "אתה מכיר את יודא הקטן?" הדוד ענה: "איפה הוא? אני נוסע אליו מיד!" - "הוא גר אצלנו בעיר", ענתה. לבקשתה, ר' נתן סיפר לה על יודא הקטן משך זמן.

במוצאי שבת, ליל יום הבהיר ה' טבת חזרנו ל-770.

זכרונותיו של יודא

עברו שבוע וחצי מאז חזרנו מניו ג'רזי. באותה שנה, הייתי לומד בקביעות את השיחות של שנת תשד"מ (40 שנה לפני תשפ"ד). ובעומדי ע"י חדרו הק' של הרבי, עיינתי בספרי ההתוועדויות, לראות את השיחות של התקופה הקרובה, והנה מול עיני מופיעה הרשימת דברים מה"יחידות" של

הרבי עם האדמו"ר מסאדיגורה ע"ה, מיום ט"ו טבת תשד"מ.
בין הדברים ב"יחידות", דיבר הרבי בהרחבה אודות מסירות נפשם של היהודים מאחורי מסך הברזל. וסיפר לדוגמא, שפעם קיבל "משם" שאלה: יהודי ששמר שבת כהלכתה, אך היה מוכרח - למראית עין - ללכת לעבודתו גם בשבת, כדי שלא יפטר אותו. ובעבודה לא הי' עושה מאומה שיש בו משום חשש חילול שבת. [כידוע, הסביר הרבי, בברית המועצות הוכרח כל אדם לעבוד, ואם אדם לא הי' עובד - עלול להישלח למאסר ואף לגלות, שכן זוהי נחשבת לאחת מהעבירות החמורות ביותר].

הרבי המשיך: יהודי זה מוכרח להופיע במקום עבודתו, אך אינו מחלל את השבת חלילה. אמנם אנשים מסביבו אינם יודעים זאת, וסבורים שעובד בשבתות ובכך מחללה. ושאלתו: האם יוכל לעשות קידוש על היין - למרות שאנשים חושבים שהוא מחלל שבת בפרהסיא, ויינו "יין נסך", או שמא מוכרח לקדש על הפת?

כאן הדגיש הרבי: מה מפריע לאותו יהודי? לא שהוא צריך למסור נפשו כדי שלא לעבוד בשבת, אלא שיינו נעשה בלתי כשר, ואולי אינו יכול להדר בקידוש!

הרבי מסאדיגורה התפעל מאוד מהדברים ומיד שאל את הרבי, מה אכן הייתה התשובה שהשיב לו. והרבי ענה שאין זה נוגע מה השיב לו, כי שאלה זו כבר אינה שייכת.

נזכרתי בפרט משלים ששמעתי באחד מימי ה"שבע ברכות" של אחי, בנוגע ל"יחידות" הזו: שהרבי בירך את אותו יהודי, שייפטר לגמרי מבעיה זו - מהצורך ללכת לעבודה בשבת. וכך הווה.

חלק זה מתוך ה"יחידות" המיוחדת נמצאת בהקלטה עם כתוביות ברוסית, וניתן לצפות בה באתר jem. וחשבתי: אולי אשלח אותה ליודא, כביכול על מנת לברר אצלו האם הוא מכיר את אותו יהודי ששאל את הרבי את השאלה. אך ה"כוונה פנימית" הייתה, אפשר וההאזנה לדברים תעורר בו משהו.

שאלתי את המשפיע, האם נכון לכתוב על כך ליודא, והמשפיע נתן את הסכמתו. לסרטון ששלחתי, צירפתי את ההודעה הבאה:

Уважаемый Реб Егуда!

Хотел бы спросить, возможно, Вы знаете, о ком здесь идёт речь?

(הקישור המצורף)

Мне было бы очень интересно узнать более подробную

информацию из первых уст. Буду рад, если сможете мне подсказать.

*Желаю полного и окончательного выздоровления.
Мойше Клейнберг*

[ר' יהודה היקר!]

רצייתי לשאול, האם אתם יודעים על מי מדובר כאן?

(הקישור המצורף)

יעניין אותי מאוד לדעת פרטים נוספים מכלי ראשון. אשמח אם תוכלו לעזור לי.

מאחל רפואה שלימה ומלאה.

משה קליינבערג.]

אכן שמעתי דברי קודשו של הרבי פעלה עליו, וממכתב זה החלה בינינו התכתבות ארוכה ומעניינת, אשר החלה בי"ד טבת, והסתיימה בער"ח אד"ר. החלפנו מכתבים כמעט מדי יום. הוא החל בהדרגה להיפתח ולשתף מזכרונותיו על החיים היהודיים במוסקבה, על הפעילות החב"דית, ועל שלוחי הרבי. כמו"כ, אם בהתחלה הי' נראה ממכתביו ניכור וריחוק מכל העניין, הרי שמכאן והלאה ניכר בהתכתבות יותר חיבור לעניינים. [ההתכתבות המלאה מופיעה לקמן בהוספות].

באחד ממכתביו ביקש ממני יודא למסור דרישת שלום לר' הלל זלצמן שיחי'. מצד כמה סיבות - היה באותה תקופה בית הכנסת "770" סגור לכמה ימים, ותלמידי הישיבה נאלצו לחפש בתי כנסת אחרים ללמוד בהם. אני והחברותא שלי הלכנו ללמוד ב"אמפייר שול". ולפתע, באמצע תפילת מנחה, ראיתי את ר' הלל זלצמן. ניגשתי אליו ומסרתי לו דרישת שלום מיודא. הוא שמח מאוד לקבל את הדרישת שלום, ממש צהבו פניו. גם נהנה לשמוע על הקשר שלי עם יודא. ושוב החל לספר לי כמה יודא אדם מיוחד, איזו נשמה גבוהה יש לו, ורק מקנאת מישהו בו התרחק מהיהדות. באותו זמן היה בבית הכנסת ר' שמואל הבר שיחי', שגם הוא נסע לברית המועצות בשנות ה-80 והכיר את יודא. ר' הלל סיפר לו בהתלהבות רבה על יודא, ועל כך שהוא מסר לו דרישת שלום. על מנת להמחיש איזו נשמה מיוחדת ופנימית הייתה ליודא, סיפר לר' שמואל אירוע אחד:

ר' הלל הציע ליודא, שעבד אצלו זמן מה, לנסוע לאוהל הק' של הרבי. על כך ענה יודא: "מי אני שאסע למקום קדוש כזה? איך אראה את פני לרבי?"... הי' בו חוש חסידי.

מחלתו של יודא

בער"ח אדר א', הודיע לי יודא ששוב נתגלתה אצלו המחלה הנוראה רח"ל, בפעם החמישית:

Реб Мойше, большое спасибо....

Объяснения Ваши очень доходчивы, спасибо. Много я вспомнил. К сожалению, я не могу сейчас в это углубляться. У меня (сегодня выяснилось) нет для Вас בשורות טובות. *После десяти месяцев относительного спокойствия у меня редиагностировали рак. Так что сейчас даже ближайшее будущее в весьма подвешенном состоянии.*

*Всего наилучшего,
ЮЮ*

[תרגום]

ר' משה, תודה רבה

....

ההסברים שלך ברורים ומובנים מאוד, ועל כך תודה. הם סייעו לי להיזכר בדברים רבים. לצערי, אינני יכול כעת להעמיק בכך. נכון לעכשיו אין לי בשבילך בשורות טובות, לאחר עשרה חודשים של רוגע יחסי, אובחן אצלי שוב מחלת הסרטן. כך שגם העתיד הקרוב נמצא כרגע במצב של אי ודאות רבה. כל טוב.

[י.]

כשקיבלתי את הידיעה הזאת בדיוק עמדתי להיכנס לאוהל הק', וכמובן שהתפללתי בעד יודא. ובאותו ערב שלחתי לו מכתב תשובה:

Дорогой Реб Егуда!

Мне очень жаль получать такие новости.

Сб"н буду молиться за Ваше здоровье и за скорейшее выздоровление.

Пожалуйста, если будут какие-то продвижения, сообщайте.

Наверняка знакомы Вы с историей о Цемах-Цедеке, что однажды зашёл к нему хосид, у которого ребёнок сильно болел, и все врачи отчаялись. Заходя к Цемах-Цедеку, сказал ему Цемах-Цедек: טראכט גוט וועט זיין גוט. И так и было.

Ещё этот год у нас - высокосный. Сегодня – Рош-хойдеш Адар ришוי. Ребе говорит, что когда месяц Адар длится шестьдесят дней, то есть шестьдесят дней радости, - устраняются все нежелательные дела. (Как в галахе, ביטול בששים именно).
רפואה שלימה וקרובה.

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

קשה לי מאוד לקבל בשורות כאלה.

בעזרת ה' אתפלל לבריאותך ולרפואה שלמה במהרה.

בבקשה, אם יהיו התקדמויות כלשהן, הודיע לי.

מן הסתם אתה מכיר את הסיפור על אדמו"ר הצמח צדק, שפעם נכנס אליו חסיד, שבנו היה חולה מאוד, וכל הרופאים כבר התייאשו ממנו. בכניסתו ליחידות, אמר לו הרבי הצמח צדק: "טראכט גוט וועט זיין גוט". וכך היה.

בנוסף, השנה שלנו היא שנה מעוברת, והיום הוא ראש חודש אדר ראשון. הרבי אומר שכאשר חודש אדר הוא שישים יום, כלומר שישים ימי שמחה, מתבטלים כל הדברים הבלתי רצויים. (כמו בהלכה, דווקא "ביטול בשישים").

רפואה שלימה וקרובה.]

ביום שני ג' אד"ר סיפרתי למשפיע שלי אודות המחלה, ושאלתי אותו מה עלי לעשות הלאה. והמשפיע ענה: ידוע, שתורה ומצוות מוסיפים בברכת ה'. מצד האמת עלי להשפיע על יודא שיוסיף בתורה ומצוות, כדי להיות כלי לרפואה ולהמשיך את ברכת ה'. אך מכיוון שמצבו עדיין לא מאפשר זאת, כדאי שאקבל על עצמי החלטה טובה להוסיף בשלושה קוים - בתורה, עבודה וגמילות חסדים, לזכות רפואתו השלימה של יודא.

בנוסף לכך, כדאי שאכתוב ליודא על זה, ואולי יעורר אצלו גם כן להוסיף במעשים טובים.

(להעיר מאמר ד"ה "אר"א צדקת פרונו בישראל" תרפ"ט).

כמובן, הקשבתי לדבריו. וגם כתבתי ליודא ביום רביעי:

Дорогой реб Егуда!

Хочу Вам сообщить, что в Вашу заслугу, чтобы ускорить Ваше выздоровление, я принял на себя три «кавим» - Тойре, Авойде и Гмилус хасодим.

Тойре - сБ"נ, בל"ו, буду добавлять каждый день дополнительные полчаса изучения Торы.

Авойде - сБ"נ, בל"נ, буду каждый день добавлять ещё пару капителах Тегилим.

Гмилус хасодим: во-первых, буду בל"נ давать каждый день дополнительную сумму на цдоку, во-вторых, בל"נ буду больше обращать внимание на бохурим (и не только), которые нуждаются в помощи, и стараться помогать им.

Все вышеупомянутое בל"נ - хотя бы два месяца.

Также хочу сообщить, что был на Оэле Ребе, и молился за Ваше скорейшее и полное выздоровления.

Надеюсь, что будете держать меня в курсе Вашего состояния.

Хороших новостей!

Мойше Клейнберг.

[תרגום]

ר' יהודה היקר!

רציתי להודיע לכם, שלזכותכם, וכדי למהר את רפואתכם בע"ה, קיבלתי על עצמי הוספה בשלושה קווים - תורה, עבודה, וגמילות חסדים.

תורה - בעז"ה, בל"נ, אוסיף בכל יום עוד חצי שעה של לימוד תורה.

עבודה - בע"ה, בל"נ, אוסיף בכל יום עוד כמה פרקי תהלים.

גמילות חסדים: ראשית אתן בל"נ בכל יום סכום נוסף לצדקה, שנית בל"נ אשים לב יותר לאלה הזקוקים לעזרה בסביבתי, ואשתדל לעזור להם.

כל הנ"ל בל"נ, לפחות חודשיים.

כמו כן רציתי להודיע, שהייתי באוהל הק' של הרבי, והתפללתי לרפואתכם השלימה והמהירה.

אשמח להמשיך להתעדכן במצבך.

בשורות טובות!

משה קליינבערג.]

התשובה לא איחרה לבוא:

ר' משה צבי הירש החסיד הנכבד והחשוב ותיק חסיד וכו' וכו', שלום וברכה וצרור תודות

Большое спасибо реб Мойше за всё, за עבודה, за גמילות חס' דים, за אוהל, за всё.

У нас новостей не будет до זאדר י"ז. В этот день мы с женой

едем в онкологический центр в Филадельфии. Учитывая 4 серьёзные операции, и пятый рецидив саркомы, мы не знаем, что они предложат. И химиотерапию, и облучение я уже проходил.

Учитывая, что в этот день был закончен שולחן ערוך, זכותו של רבי הפוסק הגדול, может быть есть надежда, что בוצינא קדישא ר' יוסף קארו זצ"ל

Самые искренние и тёплые пожелания всего народа.

С благодарностью,

ЮЮ

[תרגום]

ר' משה צבי הירש החסיד הנכבד והחשוב ותיק חסיד וכו' וכו', שלום וברכה וצרור תודות תודה רבה, ר' משה, על הכל, על העבודה, על הגמילות חסדים, על האוהל, על הכל. אצלנו לא יהיו חדשות עד י"ז אדר, אז אני ואשתי נוסעים למרכז אונקולוגי בפילדלפיה. בהתחשב בארבעה ניתוחים חמורים, ובהישנות החמישית של הסרקומה, איננו יודעים מה יציעו. גם כימותרפיה וגם הקרנות כבר עברתי.

בהתאם לכך שביום זה הושלם השולחן ערוך, תקוותי שזכותו של רבנו הפוסק הגדול בוצינא קדישא ר' יוסף קארו זצ"ל תועיל גם עבורי. הברכות הכנות והחמות ביותר של עמנו, בתודה.

[י.]

ממכתבו היה ניכר שהוא נרגש מאוד מכך שקיבלתי על עצמי החלטות טובות לרפואתו.

ממכתב זה גם למדתי שהוא נוסע לבית רפואה בפילדלפי'. רציתי מאוד להיפגש איתו או לפחות לשמח אותו באיזה אופן. אחרי כמה חיפושים, הצלחתי לברר באיזה בית רפואה הוא נמצא.

באור ליום ה', כ' אדר א', כתבתי ליהודה שוב מכתב:

Уважаемый р.Егуда!

Хочу поинтересоваться состоянием Вашего здоровья.

Со своей стороны стараюсь выполнять принятые на себя обязательства, и надеюсь на хорошие новости.

Желаю скорейшего и полного выздоровления.

Мойше Клейнберг

ב.ב.

Я Вам писал уже про бохура по имени Шолем Пойзнер,

внук р. Залмена. Так вот он вчера, сБ"н, стал хосон. Я был на его лехаим, говорил с его отцом - р. Шимон, - тот, который попросил поделиться Вашими воспоминаниями о р. Залмене. Я ему рассказал, что Вы написали мне, и он попросил передать Вам свою благодарность.

[תרגום]

ר' יהודה היקר!

רציתי להתעניין אודות מצב בריאותכם. אני מצדי משתדל לקיים את ההתחייבויות שקיבלתי על עצמי, ומקווה לבשורות טובות. מאחל רפואה שלמה ומהירה. משה קליינבערג

נ.ב.

כתבתי לכם בעבר על בחור בשם שלום פויזנר, נכדו של ר' זלמן. אמש הוא נהיה חתן ב"ה, השתתפתי ב"לחיים" שלו, ודיברתי עם אביו - ר' שמעון, שביקש ממני לשתף אותו בזכרונותיך על ר' זלמן. סיפרתי לו את מה שכתבת לי, ור' שמעון ביקש ממני למסור לך את תודתו והערכתו. [למחרת בבוקר קיבלתי ממנו תשובה:

ר' משה צבי הירש הנכבד שלו' וברכה,

Нет, к сожалению, пока нет никаких новостей, что и меня повергает в соответственное настроение. Поездка в онкологический центр в понедельник была пустой тратой времени по вине неподготовленности врача. Должны были позвонить вчера, но этого тоже не было сделано. Скорее всего что-то узнаю сегодня.
ЮЮ

[תרגום]

ר' משה צבי הירש הנכבד שלו' וברכה,

לא, לצערי עדיין אין חדשות, מה שמעמיד אותי במצב רוח בהתאם. הנסיעה למרכז האונקולוגי ביום שני התבררה כזבוז זמן מוחלט, בשל חוסר המוכנות של הרופא. היו אמורים להתקשר אליי אתמול, אך גם זה לא נעשה. ככל הנראה אדע משהו היום. [י.]

באור ליום ב', כ"ד אדר א' כתבתי מכתב ליהודה:

Уважаемый Реб Егуда!

Хочу поинтересоваться, есть ли какие-то новости?

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

רצייתי לשאול, האם יש חדשות כלשהן?]

למחרת בבוקר הוא ענה לי:

Да, реб Мойше. Сегодня начинаю курс химиотерапии, второй в течение 12 месяцев. После 6 недель будут делать две операции.

Вот так пока.

Спасибо за заботу,

[תרגום:

כן, ר' משה, היום אני מתחיל סבב של כימותרפיה, השני בתוך 12 חודשים. בעוד 6 שבועות עתיד לעבור שני ניתוחים.

כך לעת עתה.

תודה על הדאגה,

י.י.]

ביום שלישי ג' אדר ב' כתבתי לו את המכתב הבא:

Уважаемый Реб Егуда!

Разрешите спросить, как Ваше самочувствие, и какие продвижения?

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

הרשו לי לשאול, מה שלומכם, ואילו התקדמויות יש?]

באותו יום הוא ענה:

ר' משה צבי שלוי וברכה,

Спасибо за заботу. Я сейчас прохожу курс химиотерапии. Самочувствие "соответственное". Продвижения не будут известны до середины апреля, когда сделают

компьютерную томографию и проверят, помогла ли химия. С моим диагнозом помогает только 30% пациентам.

У меня к Вам вопрос. Известно ли Вам про судьбу видеозаписей, сделанных Берлом Ливи для Ребе? Остались ли записи? Разумеется, меня больше всего интересуют отрывки с моим участием. Заранее спасибо. С благодарностью,
ЮЮ

[תרגום]

ר' משה צבי של' וברכה,
תודה על הדאגה. אני עכשיו עובר סבב כימותרפיה. ההרגשה "בהתאם". לא נדע על התקדמויות עד אמצע אפריל, כשיעשו טומוגרפיה ממוחשבת ויבדקו האם עזרה הכימיה. ביחס לאבחנה שלי, זה עוזר רק ל-30% מהחולים.
יש לי אליך שאלה. האם ידוע לך מה עלה בגורל הקלטות הוידאו שעשה ר' בערל ליווי עבור הרבי? האם נשארו הקלטות? כמובן, מעניין אותי ביותר קטעים בהשתתפותי. תודה מראש.
בתודה,
י.י.

כמובן היה מרגש לראות שהדבר מעניין אותו מצדו. ולמחרת שלחתי לו תשובה:

Записи остались. Находятся они у семьи Ливи. Так же находятся они у компании JEM. Они выкупили у семьи Ливи. Конечно, получить их довольно проблематично, но бл"נ я попытаюсь.

[תרגום]

ההקלטות נשארו, והן נמצאות אצל משפחת ליווי. כמו כן הן נמצאות אצל חברת jem. שקנו אותן ממשפחת ליווי. כמובן, לקבל אותן די בעייתי, אך בל"נ אנסה.

על זה השיב לי מיד, כשהוא ממשיך להתעניין:
Большое спасибо. А р. Йозль жив ещё?

[תרגום]

תודה רבה. האם ר' [דן] יואל [ליווי] עדיין חי?

עניתי לו מיד:

К сожалению, он умер от Ковида

[תרגום]

לצער, הוא נפטר בתקופת הקורונה.

על כך הגיעה ממנו מיד תשובה:

"ברוך דיין האמת".

ניסיון שני להפגש

באותו יום כתבו לי השלוחים חייטאן, אצלם הייתי בחנוכה, וביקשו שאבוא אליהם לחג הפורים. עניתי להם שבמחשבתי ביום הפורים ליסוע תחילה לבקר את יודא בבית הרפואה בפילדלפיה, ומשם אסע אליהם. נעניתי שהאירוע בבית חב"ד יתחיל בשעה 5 אחה"צ.

למחרת, ביום חמישי, התחלתי לתכנן את נסיעתי לניו ג'רזי ולפילדלפיה, לבית הרפואה בו יודא מאושפז. רציתי מאוד לארגן ליוודא מתנה מיוחדת לפורים - למצוא את הווידאו של הרב ליווי בו הוא מופיע, עליו הוא שאל אותי.

לבינתיים, לביל חמישי, אור לו' אדר שני, שלחתי ליהודה את הווידאו ש-Jem ערכו (קטעים מהווידאויים של ר' בערל ליווי), וכתבת:

Здесь некоторые отрывки из видеозаписей Берла Ливи.

(קישור מצורף)

[תרגום]

כאן ישנם כמה קטעים מסרטי ווידאו של בערל ליווי.

בשעה מאוחרת באותו לילה, קיבלתי תשובה מיוודא:

Большое спасибо. Да, и Ваш дедушка, и р. Гече, р. Мотл, р. Юдл, р. Гедалья (הכוהן), Калман-Мейлах, Розенштейн, Мойше Тамарин, Ури, Зеев Шахновский, Куравский, р. Авром Генин...

Как поживает Ицик Коган? Он ещё на Бронной?

Спасибо נאך איין מאל

יהודא בן יענטע

[תרגום:

תודה רבה. כן, גם סבך, וגם ר' געטשע, ר' מוטל, ר' יודל, ר' גדליה (הכהן), קלמן מלך, רוזנשטיין, משה תמרין, אורי, זאב שכנובסקי, קורבסקי, ר' אברהם גנין... מה שלומו של יצחק קוגן? הוא עדיין בברוניא [בית הכנסת ברחוב בלשיא ברוניא]? תודה נאך איין מאל.
יהודה בן יענטע]

ניכר הי' כי הוידאו גרם לו התעוררות מיוחדת.
למחרת, בערב שבת, שלחתי לו תשובה על שאלתו בנוגע לר' יצחק קוגן:
Да, он на Бронной.

[תרגום:

כן, הוא בברוניא.]

ביום שלישי ט' אדר שני החלטתי ליצור קשר עם ר' קלמן ויינפלד שיחי' - מנהל הארגון OK, שירש את התפקיד אחרי פטירת דודו ר' דן יואל ליווי ע"ה, וביקשתי להפגש איתו. הוחלט שניפגש באותו יום בערב. בגעתי וסיפרתי לו בקצרה את הסיפור על "יודא הקטן", מי הוא, איך מצאתי אותו והקשר שלנו איתו. סיפרתי לו על מחלתו של יודא ועל בקשתו לראות את הסרטונים שצילם ר' בערל ליווי בברית המועצות. סיפרתי לו שאני נוסע אליו בחג הפורים ורוצה מאוד לתת לו את הסרטונים האלה במתנה. הרב ויינפלד אמר שלא יהיה פשוט לקבל את הסרטונים, שכן משפחתו של הרב ליווי עלולה להתנגד, והסיבה לכך כי הרבי אמר להם שהסרטונים הללו שייכים רק לו (לרבי), אלא שהם נמצאים ברשות ר' בערל ליווי. והוסיף שינסה לברר על כך אצל בני המשפחה, ובינתיים מוכן לבוא בעצמו באופן אישי ולהראות את הסרטונים ליודא, אך ככל הנראה למסור אותם אלי הוא לא יוכל.

באותו ערב יצרתי קשר עם המשפיע שלי, ושיתפתי אותו ברעיון לנסוע ליודא בחג הפורים. המשפיע נתן את הסכמתו, והוסיף שעליי להביא ליודא גם "משלוח מנות". לשאלתי עם מי לנסוע, אמר המשפיע לקחת את שני חבריי דוברי רוסית, הת' יונתן תמרין ולוי ברעם, שכבר היו מעורבים בסיפור זה.

ברביעי בלילה השגתי את מספר בית הרפואה שבו נמצא יודא. נעזרתי בחברי שדובר אנגלית היטב, והתקשרנו לבית הרפואה לברר האם יש אצלם מטופל בשם יורי יורייב, והאם הוא יהיה בבית הרפואה ביום ראשון.

הסברנו שביום ראשון יחול חג פורים, ואנו רוצים להפתיע אותו לרגל החג ולהעניק לו מתנה. מבית הרפואה אישרו שיודא נמצא אצלם, ויהיה שם עדיין ביום ראשון. אך המליצו להתקשר ולבדוק שוב ביום שישי. ביום חמישי, תענית אסתר, הלכתי לקנות ליודא "משלוח מנות". רציתי לקנות לו משלוח גדול ויפה, הסתובבתי בכל החנויות בשכונה, אך לא מצאתי דבר שסיפק את מבוקשי. התקשרתי לדודה שלי, שגרה בקראון הייטס, שאמרה שתוכל לעזור להכין משלוח מנות גדול ויפה. וכך הווה. ביום שישי התקשרתי שוב לבית הרפואה ואישרו לי אשר יודא יהיה שם גם ביום ראשון. כמו"כ יצרתי קשר עם השליח הסמוך לבית הרפואה וביקשתי את רשותו לעשות שם מבצעים בחג הפורים. השליח נתן את הסכמתו, ואף עודד אותי לעשות זאת.

במוצאי שבת קודש, ליל פורים, אחרי קריאת מגילת אסתר ב-770, נסעתי למבצעים באזור אחר. כשחזרתי מאוחר בלילה, עדיין לא ידעתי מי מהחברים ייסע איתי בבוקר לבית הרפואה.

מוקדם בבוקר עדכן אותי הת' יונתן תמרין שהוא יכול לנסוע איתי. יצאנו לפילדלפיה לאחר תפילת שחרית, בערך בשעה 9:00, והגענו לשם בסביבות השעה 12:00 בצהריים. התוכנית הייתה למצוא בבית הרפואה יהודים נוספים ולזכות אותם במצוות החג. לצורך כך קניתי מראש חוברות של "מגילת אסתר" ורעשנים, על מנת לחלק אותם ליהודים הנוספים שנפגוש שם. אולם באמצע הדרך גיליתי - לצערי - ששכחתי אותם בשכונה. לכן, כשהגענו לפילדלפיה, הנה דבר הראשון שעשינו היה לחפש בית חב"ד קרוב, בתקווה לקבל שם מגילות ורעשנים.

בדקנו באתר Chabad.org, וגילינו שבית חב"ד הקרוב נמצא במרחק של כרבע שעה הליכה מהתחנה שבה ירדנו. את המקום מנהל השליח ר' זלמן וירצברג שיחי'.

בכניסה לבית חב"ד עמד שומר אפרו-אמריקאי, שלא רצה להכניס אותנו פנימה. הוא שאל אם נרשמנו לאירוע, והשבנו בשלילה. לשאלתו בשביל מה הגענו, נענו שאנחנו צריכים לדבר עם הרב. השומר הלך לקרוא לו, אך חזר ואמר שהרב עסוק כעת בקריאת המגילה. עם זאת, הוסיף שבקרוב יסיים, משום שהוא קורא את המגילה מהר מאוד. לדבריו: "הרב קורא את המגילה מהר מאוד - ב-18 דקות". היה מעניין לראות גוי אפרו-אמריקאי שמבין בפרטים כאלה.

לאחר זמן קצר יצא אלינו השליח. סיפרנו לו שאנחנו בדרכנו לפעילות בבית הרפואה, וששכחנו את המגילות והרעשנים בשכונה, ואולי יש לו כמה מיותרים שיוכל לתת לנו. השליח הזמין אותנו להיכנס והפנה אותנו

לקצה החדר, שם, לדבריו, אמורים היו להיות הדברים שחיפשנו. השליח ואשתו עזרו לנו לחיפוש, אך ללא הצלחה. לא מצאנו בבית חב"ד מגילות או רעשנים מיותרים.

ביקשנו ממנו שלכל הפחות ייתן לנו כמה משלוחי מנות לחלק ליהודים שנפגוש. השליח נענה בשמחה לבקשתנו ונתן לנו חמישה משלוחי מנות, וכך אחרי הרבה עיכובים המשכנו בדרכנו לבית הרפואה.

כשהגענו לבית הרפואה התקשינו למצוא את הכניסה. כל הכניסות שמצאנו היו סגורות (כנראה כי זה היה זה יום ראשון והמבנה ה' סגור באופן רשמי). לאחר חיפושים ממושכים ראינו אדם יוצא מאזור החניון. שאלנו אותו היכן נמצאת הכניסה, והוא הסביר שהכניסה מתבצעת דרך החניון. אכן, לאחר זמן קצר מצאנו את הדרך פנימה.

ניגשנו לקבלה והודענו שהגענו לבקר את יורי יורייב. הפקידים בדקו ברשומות, אך השיבו שאין אצלם אדם בשם זה. הדבר הפליא אותנו מאוד, שכן ביום שישי נאמר לנו במפורש שהוא עתיד להיות שם ביום ראשון. אנשי הקבלה הציעו שאולי הוא נמצא בבית רפואה סמוך, והפנו אותנו לשם. הלכנו גם לבית הרפואה השני, אך גם שם לא מצאנו אותו.

חזרנו לבית הרפואה הראשון והתחלנו לברר מחדש. הראיתי להם את מספר הטלפון שאליו התקשרתי ביום שישי, אך לתדהמתנו הם טענו שאינם מכירים כלל את המספר הזה.

לבסוף החלטנו להתקשר בעצמנו לאותו מספר, ולשאול אם יורי יורייב נמצא אצלם. התשובה שקיבלנו הייתה קצרה ופשוטה: שחררו אותו כבר היום. הרגשנו כזאת החמצה גדולה, בזבזנו כל כך הרבה זמן וכוחות, ויודא כבר לא נמצא. התחלנו לחשוב מה לעשות הלאה.

התקשרתי לאבי, שהיה כבר באמצע התוועדות חג הפורים בבית חב"ד שלנו במוסקבה, כדי להתייעץ איתו. הוא אמר לי, שמכיוון שכבר בניתי איתו קשר, ואני בכל מקרה נמצא שם, כדאי שאסע אליו הביתה: "אין לך כבר מה להפסיד", אמר.

כתבתי לשלוחים חייטאן בקצרה את הסיפור, ודיווחתי שאנחנו בדרך אליהם. כמובן שהם שמחו מאוד.

הזמנו מונית לביתם של משפחת חייטאן, נחנו והתארגנו מעט, ומשם נסענו לכתובתו של יודא. ביקשתי מהנהג לעצור כמה בתים לפני הכתובת, כדי שלא יראה אותנו יוצאים מהמכונית. צעדנו רגלית לביתו של יודא, כולי מרוגש ונסער.

בשער ביתו של יודא היו שני פעמונים. פעמון אחד רגיל, והשני עם מצלמת וידאו. צלצלתי בפעמון השני. איש לא ענה לנו.

כעבור כמה דקות יצאה אשתו של יודא ומיד סגרה אחרי' את הדלת, כדי שלא נראה מה קורה בפנים.

לשאלתה: מה אתם רוצים?

עניתי בשאלה: יורי בבית?

- כן, אבל הוא חולה.

- אפשר לבקר אותו לדקה אחת?

- לא, הוא חולה.

- אפילו לומר שלום אי אפשר?

- לא, הוא חולה.

לצער, הבנתי שאת יודא לא אפגוש היום. נתתי לאשתו את ה"משלוח מנות" הענק, שסחבתי מקראון הייטס לפילדלפיה, ומשם לנו ג'רזי, וביקשתי למסור לו. אמרתי שהוא יבין כבר ממי זה.

כדי לחזור לביתו של השליח היינו צריכים להזמין אובר, אך לרוע מזלנו החיבור לאינטרנט לא עבד. הסתובבנו זמן רב באזור בניסיון למצוא שירות מוניות, ורק לאחר תלאות וחיפושים ממושכים הצלחנו לבסוף להגיע לבית השליח. ב"ה הספקנו להגיע לפני השקיעה.

הבנתי שיודא לא רצה להיפגש איתנו, כי לא רצה שנכנס לביתו, ונראה את אורח חייו הלא-יהודי. הבנתי שזו הייתה הטעות שלי - ללכת אליו הביתה. אישור לחששותיי הייתה ההתעלמות של יודא אחרי קבלת המשלוח מנות. הבנתי שהוא מקפיד עליי על שבאתי אליו הביתה, עד כדי כך שהוא אפילו לא הודה לי על המשלוח מנות (דבר שמאוד לא אופייני לו, ועוד בתור מחונך רוסי).

לא יכולתי לסלוח לעצמי על טעות כזאת.

כשבוע וחצי אחרי פורים, אור ליום חמישי כ"ה אדר שני, שלחתי לו מכתב:

Уважаемый Реб Езуда!

Разрешите спросить, есть ли какие-то новости?

תרגום:

[ר' יהודה היקר!]

הרשה לי לשאול, האם יש חדשות כלשהן?]

למחרת הגיעה תשובה:

ר' משה

такие: в ту неделю, когда Вы заезжали, было всё очень непростое. Вначале пришлось поехать в местный

emergency room (ER), провёл там 12 часов. Два дня спустя пришлось ехать в Филадельфию, в мой онкологический центр. Выяснилось, что у меня сильнейшая реакция на химиотерапию. Продержали в больнице четыре дня, слава Б-гу.

Вдобавок диагностировали диабет. Только этого не хватало. Большое спасибо за משלוח מנות, но я даже не мог отметить Пурим (категорически нельзя сладкого). В связи с тем, что химиотерапия вызвала у меня критическую реакцию, да и не помогла ничуть, одна надежда на операции. Сейчас (я на пути в Филадельфию) буду обсуждать с хирургами возможность операций (две операции, две опухоли в разных местах), так что рפואה שלמה.

Спасибо,

יהודה בן יענטה

תרגום:

ר' משה

החדשות הן שבאותו שבוע שבו ביקרת אצלי, המצב היה מורכב מאוד. תחילה נאלצתי לנסוע לחדר המיון המקומי (ER), שם ביליתי 12 שעות. לאחר מכן התפתחה .. כעבור יומיים נאלצתי לנסוע לפילדלפיה, למרכז האונקולוגי שבו אני מטופל. שם התברר שפיתחתי תגובה חריפה ביותר לטיפולים הכימותרפיים. השאירו אותי בבית הרפואה במשך ארבעה ימים .. ברוך ה'.

בנוסף לכל זה, אבחנו אצלי סוכרת. רק זה עוד היה חסר...

תודה רבה על המשלוח המנות, אך אפילו את פורים לא יכולתי לחגוג, משום שנאסר עליי באופן מוחלט לאכול מתוק.

מאחר שהכימותרפיה גרמה אצלי לתגובה קשה ואף לא הועילה כלל, התקווה היחידה שנותרה היא הניתוחים. כעת אני בדרכי לפילדלפיה, ואני עומד לדון עם המנתחים אודות אפשרות לבצע ניתוחים (שני ניתוחים, עבור שני גידולים הנמצאים במקומות שונים), ולכן תאחלו לי רפואה שלמה.

תודה,

יהודה בן יענטה

מהמכתב הרגשתי שהוא מקפיד עליי, ורוחו לא טובה עליו כלל.

באותו ערב שוחחתי עם המשפיע, ושאלתי אותו: אולי כדאי להציע ליודא לנסוע לאוהל? המשפיע תמך ברעיון.

בלילה, אור ליום שישי כ"ו אדר שני, שלחתי ליודא מכתב:

Уважаемый Реб Егуда!

Мне очень жаль получать от Вас такие новости. פ. בהשגח"פ
сегодня был я на Огэле и упомянул Вас.

Меня одолевает желание предложить Вам поехать на
Огель, попросить и помолиться у Ребе. פ. עכ"פ
у Вас есть много заслуг перед Ребе. Если нужна будет какая-то
помощь, подсказка и т.п., во всём готов помочь, как могу.

[תרגום:

ר' יודא הנכבד!

צר לי מאוד לקבל ממך בשורות כאלה. בהשגחה פרטית היום הייתי באוהל הק' והזכרתי אותך.

התעורר בי הרצון להציע לך לנסוע לאוהל, לבקש ולהתפלל אצל הרבי. עכ"פ יש לך זכויות רבות אצל הרבי. אם תזדקק לעזרה כלשהי, עצה וכדומה, אני מוכן לעזור בכל מה שאוכל.]

למחרת בבוקר קיבלתי ממנו תשובה:

ר' משה צבי הירש

Спасибо за предложение. Я думаю, что Вы несколько
не понимаете моего состояния. Я поэтому не могу с
Вами встретиться. Я очень серьёзно болен. В течение
нескольких недель мне предстоит серьёзная операция, а
пять-шесть недель после - вторая операция. Первая - с
разрезанием брюшной полости, вторая - с разрезанием
грудной клетки.

Если бы даже я хотел (а я этого отнюдь не желаю), я
физически ни до какого אוהל не доеду.

ЮЮ

[תרגום:

ר' משה צבי הירש

תודה על ההצעה. אני חושב שאתה קצת לא מבין את מצבי. לכן אני גם לא יכול להיפגש איתך. אני חולה במחלה רצינית מאוד. תוך כמה שבועות צפוי לי ניתוח רציני, וחמישה / שישה שבועות אחר כך - ניתוח שני. הראשון עם חיתוך חלל הבטן, השני - עם חיתוך בית החזה.

גם אם רציתי (ואני בהחלט לא רוצה), פיזית לא אגיע לשום אוהל.
י.]

כשקיבלתי את המכתב, הבנתי שנגעתי בנקודות הכואבות ביותר שלו. הייתי במרה שחורה. הרגשתי שאני הורס במו ידיי את כל הקשר איתו, אותו בניתי במשך תקופה ארוכה. לכן חשבתי לעשות הפסקה בינתיים, ולא לכתוב לו, כדי לא לגרום להחמרה נוספת.

הישיבה במוסקבה

ביום חמישי ג' ניסן ראיתי בהשגחה פרטית אוסף אגרות של הרבי הקשורות לרוסיה משנת תשד"מ. בין המכתבים היה מענה של הרבי לפרופסור מר ירמיהו ברנובר ע"ה, מתאריך י"ב תמוז תשד"מ, ובו הרבי מזכיר בפירוש את יודא הקטן. התלהבתי מאוד לראות את המכתב. ביום ראשון ו' ניסן הראיתי אותו למשפיע שלי, ושאלתי האם כדאי לשלוח את המכתב הזה ליודא. המשפיע תמך ברעיון. זה לשון המענה:

(4) כיון שלוחצים ומאיימים על יודא הקטן שי' שיקבל וינהל הישיבה שלהם במוסקבא - הרי (1) אם יקבל עליו שבכל השייך לזה יכריע ועד של ג' (הוא, ראזנשיין וגעטשע שיחיו) ולא יעשה שום דבר על דעת עצמו, (2) השלטון יבטִיחו בכתב שלא יתערבו בעניני יר"ש תכנית הלימודים וכו', (3) ועיקר התלמידים והמלמדים ישוחררו מהצבא לגמרי - יקבל ההצעה. (4) כמובן לא כדאי לפרסם כלל שזהו בהצעתי ולא יגלו רק למי שמוכרח. (5) אזכיר עה"צ לכהנ"ל
ביום שני ז' ניסן שלחתי ליהודה מכתב:

Уважаемый Реб Егуда!

Во-первых, разрешите поинтересоваться Вашим здоровьем.

Во-вторых, хочу поделиться, что на днях выпустили новый том תשד"מ (письма Ребе) с года (אגרות קודש). Там я нашёл профессору Брановеру о Вас (интересно что сам Ребе называл Вас יודא הקטן), прикладываю. По возможности, был бы признательным, если бы Вы смогли прокомментировать, что стояло за этим ответом.

Желаю вам полного и окончательного выздоровления!

א כשר'ן און א פריילאכ'ן פסח

Мойше Клейнберг

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

ראשית, הרשו לי לשאול אתכם לשלומכם.

שנית, ברצוני לשתף אתכם שבימים האחרונים יצא לאור כרך חדש של אגרות קודש (מכתבי הרבי) משנת תשד"מ. שם מצאתי מענה ששלח הרבי לפרופ' ברנובר אודותיכם [מעניין לציין שהרבי עצמו מכנה אתכם שם "יודא הקטן"]. אני מצרף את המענה, ואשמח מאוד אם, כאשר יתאפשר לכם, תוכלו להסביר מה עמד ברקע המענה, ובאיזה הקשר הוא הגיע.

מאחל לך רפואה שלמה וקרובה!

א כשר'ן און א פריילאכ'ן פסח

משה קליינבערג.]

למחרת, ח' ניסן, קיבלתי ממנו תשובה:

Реб Мойше, спасибо за письмо.

Если честно, мне это письмо, или ответ ל זצ"ל *אדמו"ר זצ"ל, достаточно удивило. То есть я помню ситуацию, но не могу припомнить, чтобы я был в курсе ответа Ребе. Я знал только об ответе мне Ребе за пару лет до этого, который мне по телефону продиктовал или реб Шмуэль Лу, или кто-то другой. По другому вопросу.*

У меня есть свои догадки, почему я об этом ничего не слышал. (Правда, может быть, слышал, но забыл.) Но думаю, что я бы помнил об ответе Ребе мне лично.

С Брановером у меня никогда никаких контактов не было. Все контакты с ним монополизировал Более того, если бы я хотел получить ответ от Ребе, я бы это сделал через одного из шлихим, а не через Брановера. Я думаю, что зная ..., с его стремлением заниматься самостоятельностью (как говорил покойный реб Мотл ל"ז - "готовит себе рекламу перед отъездом"), этот вопрос был послан ... по собственной инициативе.

Далее, примерно плюс-минус 1984-1985, у меня произошёл מחלוקת с ..., и он мог мне ничего не сказать. Мы не

разговаривали.

По существу вопроса. Был тогда план меня протащить в московскую ешиву. План этот был обречён на неудачу, поскольку, несмотря на одно единственное исключение (Мойше Абрамов), эта "ешива" была мерзким местом, и почти абсолютное большинство "студентов" были стукачами. К тому же, никто бы никогда, ни Фишман, ни Шаевич, ни Боря Грам, ни руководящий всем Совет по делам религий, никогда бы не согласился на условия "невмешательства". Так этот план и заглох.

*С наступающим праздником,
ЮЮ*

PS. Написание у Ребе моего имени - я сам всегда подписывал все письма без ה ו ס כ на конце.

[תרגום]

ר' משה, תודה על המכתב.

בכנות, מכתב זה, כלומר המענה של אדמו"ר זצ"ל, הפתיע אותי למדי. כלומר, אני זוכר את המצב עצמו, אך אינני זוכר שהייתי מודע למענה של הרבי. ידעתי רק על מענה אחד שקיבלתי מהרבי כמה שנים לפני כן, שהוכתב לי בטלפון על ידי ר' שמואל לו, או מישוהו אחר, בעניין אחר.

יש לי השערות משלי מדוע לא שמעתי על כך דבר. (אמנם, ייתכן ששמעתי אך שכחתי). אבל אני חושב שהייתי זוכר מענה של הרבי אליי באופן אישי.

עם ברנובר מעולם לא היו לי קשרים כלשהם. את כל הקשרים איתו .. ריכז בידי באופן בלעדי. יתירה מזו, אילו הייתי רוצה לקבל מענה מהרבי, הייתי עושה זאת באמצעות אחד השלוחים ולא דרך ברנובר. אני חושב שבהכירי את .. ואת נטיותיו לזום דברים על דעת עצמו (כפי שהיה אומר ר' מוטל [לפשיץ] ע"ה: "מכין לעצמו פרסומת לפני הנסיעה"), השאלה הזאת נשלחה על ידו מיוזמתו האישית.

בהמשך לכך, בערך בשנים תשד"מ-תשמ"ה (1984-1985), התגלעה ביני לבין .. מחלוקת, וייתכן מאוד שהוא כלל לא סיפר לי על כך. באותה תקופה לא דיברנו זה עם זה.

לגופו של עניין: באותם ימים הייתה תוכנית להכניס אותי לישיבה במוסקבה. תוכנית זו נדונה מראש לכישלון, משום שלמעט יוצא דופן אחד, משה אברמוב, אותה "ישיבה" הייתה מקום נורא, וכמעט כל ה"תלמידים" שם היו מלשינים.

בנוסף לכך, איש מעולם לא היה מסכים לתנאי של "אי-התערבות" - לא פישמן, לא שעייביץ', לא בוריא גראם, ואף לא המועצה לענייני דת שניהלה את כל העניין. לכן התוכנית פשוט דעכה ונגנזה.

בברכת חג שמח,

י. ?

נ"ב: בנוגע לאופן כתיבת שמי אצל הרבי - אני עצמי תמיד חתמתי על כל מכתביי בלי האות ה', ועם א' בסוף השם.]

מבצע מצה וגביע

חג הפסח הלך וקרב, והחלטתי לשלוח ליודא במתנה מצה וגביע כסף. ביום חמישי בערב, י' בניסן, קניתי הכל ותכננתי לשלוח את החבילה למחרת בדואר, כדי שתגיע אליו לפני החג. אבל יום שישי היה י"א בניסן, והיום היה עמוס במיוחד: התוועדויות, מבצעים, נסיעה לאוהל הק' ושאר ענייני היום. בסופו של דבר לא הספקתי להגיע לדואר.

הבעיה הייתה שביום ראשון, י"ג בניסן, עמדתי לטוס לדיסלדורף גרמניה כדי לערוך את סדרי הפסח עבור יהודים דוברי רוסית. לדואר כבר לא היה כל סיכוי שאגיע (ובכל מקרה הוא סגור ביום ראשון). התחלתי לחפש דרך חלופית להעביר את המצות והגביע ליודא.

בליל שבת פגשתי ב-770 את חברי האברך שניאור מייסקי שיחי', שעמד לנסוע לחג הפסח לניו ג'רזי, לבית חמיו וחמותו. ביקשתי ממנו שיואיל להביא את המתנה - המצוות והגביע - ליעדה, ולהניחם ליד דלת ביתו. לשמחתי הוא הסכים.

במוצאי שבת קודש הלכתי לביתו, סיפרתי לו את כל הסיפור אודות יודא, והתוועדנו יחד עד אור הבוקר. למחרת טסתי לדיסלדורף בתקווה שהכל יסתדר. בערב חג הפסח כתבתי ליודא:

Уважаемый Реб Егуда!

שלום וברכה

Хочу поздравить Вас с наступающим праздником пейсах, и, главное - в полном здоровье.

Вчера был ניסן י"ג, и, как я уже писал, что Ребе начал проводить фарбрейнген в этот день благодаря Вам. Прикладываю короткое видео того отрывка.

Мойше Клейнберг

P.s. Я не успел отправить Вам мацу на Пейсах (то есть купил, но не успел отправить,) на данный момент я

нахожусь в Германии на шлихус, поэтому до отъезда передал одному знакомому, чтобы подвёз мацу на Ваш адрес.

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

שלום וברכה

רציתי לאחל לכם לקראת חג הפסח הבא עלינו לטובה, א כשר'ן און א פריילאכ'ן פסח, ובעיקר בבריאות מלאה.

אתמול היה י"ג ניסן, וכפי שכבר כתבתי לך בעבר, באחת השנים הרבי זקף את המשך ההתוועדות לזכות יהודי רוסי, ואתה בתוכם. מצו"ב קטע וידאו קצר מאותה הזדמנות. משה קליינבערג

נב. לא הספקתי לשלוח לך מצה לפסח (כלומר קניתי, אך לא הספקתי לשלוח). כרגע אני נמצא בגרמניה בשליחות, לכן לפני נסיעתי מסרתי למכר שיביא את המצה לכתובתך.

למכתב זה גם צירפתי קישור לווידאו מהתוועדות י"ג ניסן תשמ"ב, בו הרבי מספר על כך שכעת הגיע הודעה ממוסקבה שעדיין מתוועדים בקשר לי"ג ניסן.

הפעיל הראשי באותה התוועדות היה יודא הקטן].

על כך השיב לי באותו היום:

Большое спасибо

!חג פסח שמח.

ЮЮ

תרגום:

[תודה רבה. חג פסח שמח!

י.]

בערב חג הפסח התקשרתי לשניאור מייעסקי, והוא אמר לי שהיום הוא מתכנן להביא את המתנות שלי ליודא.

עברו שני הימים הראשונים של חג הפסח, וביום הראשון של חול המועד טסתי בחזרה ל-770.

כשנחתי בניו יורק, נודע לי ששניאור הגיע בערב החג לכתובת שהבאתי לו - אבל בעיר אחרת, 40 דקות נסיעה מהעיר בה גר יודא... רק כשהתקשר לשלוחים לוודא שהגיע לכתובת הנכונה, התבררה לו טעותו, אבל לא הי'

לו מספיק זמן לנסוע לכתובת הנכונה... אבל ב"ה השלוחים השאירו ליד דלתו של יהודה מצה. שמחתי שלפחות הייתה לו מצה בפסח.

בשביעי של פסח הלכתי לתהלוכה לבית כנסת ב"בארא פארק", של קהילה בוכרית דוברי רוסית. הופתעתי לגלות שרב בית הכנסת נראה כחסיד חב"ד - לבוש סירטוק חב"ד, ומתפלל בסידור תהילת ה'. התעוררה בי מחשבה שאולי הוא הוא משה אברמוב, אודותיו כתב לי יהודה במכתביו. ידעתי מעט אודות דמותו של משה אברמוב. הוא נולד למשפחה יהודית בוכרית, וגדל בסביבתם של החסידים בסמרקנד, והפך לחסיד חב"ד. לאחר מכן הוא נסע ללמוד בישיבה במוסקבה.

משה היה חבר טוב של יודא, והיה בחור פעיל וחסידי מאוד. בעקבות תקרית כלשהי עם הנהלת בית הכנסת בסמרקנד בשנת תשד"מ, נעצר ע"י השלטונות [מעניין לציין, שכפי ששמעתי מכמה שלמדו באותה תקופה ב-770, שבעת שהמתין לגזר דין בית המשפט, נתלו ב-770 מודעות בבקשה להתפלל עבור משה בן אסתר]. כשיצא מהכלא כעבור שנתיים, יודא כבר לא הי'.

במכתביו אליי סיפר יודא על משה אברמוב, וכתב שאף שבעבר היו חברים קרובים מאוד, הקשר ביניהם נותק במשך השנים. לאחר שיודא היגר לארצות הברית והחל לעבוד בארגון "חמ"ה" [חברת מזכי הרבים], התברר לו שגם קרוב משפחתו של משה, ר' משיח חודייטוב, עובד שם.

יודא ביקש מר' משיח לקשר בינו לבין ר' משה אברמוב. משיח שוחח עם משה בנושא, אך כאשר יודא התקשר אליו, ענתה אשתו ואמרה שמשה אינו מעוניין לשוחח עמו. הדבר ציער מאוד את יודא, שכן הם היו בעבר חברים קרובים ביותר.

מר' משה תמרין שמעתי שכיום משה אברמוב הוא רב בבית כנסת בוכרי ב"בארא פארק".

החלטתי לגשת אליו אחרי התפילה ולשאול לשמו, ואכן זה הי' הוא. שמחתי מאוד, הצגתי את עצמי ואמרתי ששמי משה קליינבערג, ואני נכדו של ר' יהושע קליינבערג. ר' משה אברמוב שמח לשמוע זאת, וסיפר שזוכר היטב את סבי ואבי. שוחחנו מעט, וכשמסרתי לו ד"ש מיודא הקטן, הוא שמח ואמר שבעבר היו חברים טובים. הוא ביקש ממני למסור ליודא דרישת שלום.

עבר כמעט חודש שלא הייתי בקשר עם יודא.

"הזכות הגדולה ביותר!"

בסביבות י"ג אייר, המשפיע שלי שאל אותי מה קורה עם הווידאו שיודא ביקש ממני למצוא (מר' בערל ליווי ע"ה)? אמרתי למשפיע שהייתי בקשר עם הרב וויינפלד, אך עדיין לא קיבלתי ממנו תשובה ברורה. המשפיע הורה לי לעדכן את יודא מהי הסיבה בגללה עוד לא השגתי את הווידאו. בפסח שני שלחתי ליודא מכתב:

Уважаемый Реб Егуда!

Во первых, хотел бы поинтересоваться Вашим состоянием здоровья.

Во вторых, Вы попросили меня в свое время достать записи из архива р. Берла Ливи. Так вот, я тогда обратился к директору ОК по имени р. Калмен Вайнфелд. Очень приятный человек [племянник р. Дон-Йоэля]. Я попросил его о помощи. Он сказал, что должен обсудить этот вопрос с семьёй Ливи, и даст мне знать. В итоге, он сказал, что семья не одобряет давать кому-либо эти видео. В крайнем случае - только показать. Поэтому он, со своей стороны, согласился выделить от своего времени [разумеется, что как руководитель ОК, он очень занятой человек], чтобы приехать и показать Вам записи. Дело в том, что эти видео на кассетах, и их надо оцифровать. Он сказал, что займётся этим. Тогда времени у него не было на это. Я периодически напоминал ему, но, как я уже упомянул, он очень занятый человек. Примерно в то же время Вы мне написали о Вашем серьёзном заболевании. Я тогда подумал, что, наверное, сейчас не стоит. Поэтому я отложил свои усилия. Сейчас я решил спросить Вас, устраивает ли Вас такой вариант, и главное - позволяет ли этому Ваше состояние здоровья.

Также в последние дни Пейсаха, как наверняка Вы знаете, у хасидим есть обычай идти на תהלוכה. То есть расходиться по синагогам и т.д. . Так вот, на אחרון של פסח

я пошёл в какую-то бухарскую синагогу в Боро-Парке. Мы зашли туда, повторили сиху Ребе, потанцевали, и т.д. Я вижу, что раввин там выглядит, как хабадник. У меня сразу же закралось подозрение, а может быть это и есть Мойше Абрамов. После молитвы я подошёл и спросил его имя. Оказалось, что это он. Я ему представился, как внук р. Ишие. Он очень обрадовался. Мы поговорили пару минут. Упомянул ему о Вас. Он очень тепло высказался о Вас, и попросил передать Вам большой привет. Желаю Вам скорейшего и окончательного выздоровления. Мойше Клейнберг

[תרגום]

ר' יהודה היקר!

ראשית, רציתי להתעניין אודות מצב בריאותכם.

שנית, ביקשת ממני בזמנו להשיג קלטות מארכיונו של הרב בערל ליווי. אז פניתי למנהל OK, הרב קלמן וויינפלד. אדם נעים מאוד [אחינו של הרב דן יואל], וביקשתי ממנו עזרה. הוא אמר שעליו לדון בעניין עם משפחת ליווי, ויודיע לי. בסופו של דבר, הוא אמר שהמשפחה אינה מסכימה לתת לאף אחד את הווידאו הזה, לכל היותר רק להראות. לכן הוא מצדו הסכים להקדיש מזמנו [כמובן שכמנהל OK הוא אדם עסוק מאוד], כדי לבוא ולהראות לכם את ההקלטות. הבעיה היא שהסרטונים מצויים עדיין על גבי קלטות ישנות, ויש צורך לבצע להם דיגיטציה. הוא אמר שיטפל בכך, אך באותה תקופה פשוט לא היה לו זמן פנוי. מדי פעם הזכרתי לו את העניין, אך כפי שכבר כתבתי, הוא אדם עסוק ביותר.

בערך באותה תקופה כתבתם לי על מחלתך הקשה. בעקבות זאת חשבתי לעצמי שאולי אין זה הזמן המתאים להמשיך ללחוץ ולקדם את הנושא. לכן הנחתי את המאמצים הללו בצד והפסקתי לעסוק בכך לעת עתה.

כעת החלטתי לשאול אתכם, האם האפשרות הזו מתאימה לכם, ובעיקר האם מצב בריאותכם מאפשר זאת.

כמו כן, בימים האחרונים של הפסח, כפי שוודאי ידוע לך, החסידים נוהגים ללכת "לתהלוקה". כלומר ללכת לכל בתי כנסת וכו'. בהתאם לכך ב"אחרון של פסח" הלכתי לאיזה בית כנסת בוכרי בבארא פארק. נכנסנו, חזרנו שיחה של הרב, רקדנו וכו', ואז הבחנתי שהרב שם נראה כחסיד חב"ד. מיד התעוררו בי מחשבות, אולי זהו משה אברמוב. לאחר התפילה ניגשתי ושאלתי לשמו, התברר שזה אכן הוא. הצגתי את עצמי כנכדו של הרב שעי', והוא שמח מאוד. שוחחנו כמה דקות, ובשיחתנו הזכרתי לו אותך. הוא התבטא בחום רב אודותיך, וביקש למסור לך דרישת שלום חמה.

מאחל לך רפואה שלמה וקרובה.

משה קליינבערג.]

של יודא קשה מאוד רח"ל, ולע"ע אין חדשות טובות. ב) הוא זקוק לקשר ולתמיכה. הוא היה מוטרד מכך שהפסקתי לתקשר עמו באופן פעיל, אף שפשוט חששתי מאוד לכתוב לו, כדי לא להחמיר את מצבו. הבנתי שכאשר הוא מתקשר איתי, קל לו יותר, מפני שיש מישהו שחושב עליו ודואג לו.

כמו כן הבנתי, שהמענה ששלחתי גרם לו להתעוררות. ביום רביעי כ"א אייר כתבתי לו את המכתב הבא:

Уважаемый Реб Егуда!

Прикладываю здесь ссылку на известное видео сихи на параде в Лаг баОмер תש"מ , где Ребе произнёс сиху на русском, и примерно с седьмой минуты Ребе резко высказывается против советской власти, которая не соответствует своей конституции, которая позволяет полную свободу в плане идишкайта. Мне интересно спросить, дошла ли тогда до Вас эта сиха и как ее восприняли?

[Есть машини в 770. Возможно, слышали о нём. Зовут его р. Шлоймо Зархи. Он рассказал, что после этой сихи кто-то пожертвовал 100000\$ на охрану Ребе. Так сильно боялись.]

(מצורף הוידאו מהפאראד).

[תרגום:

ר' יהודה היקר!]

מצו"ב קישור לוידאו הידוע של השיחה מהתהלכה של ל"ג בעומר תש"מ, בה אמר הרבי שיחה ברוסית. בערך בדקה השביעית הרבי מתחיל להתבטא בחריפות נגד השלטון הסובייטי, שאינו פועל לפי החוקה שלו עצמו, המתירה חופש מלא בענייני יהדות. מעניין אותי לשאול, האם שיחה זו הגיעה אליכם בזמנו, וכיצד התקבלה? [יש משפיע ב-770, אולי שמעתם עליו, שמו הרב שלמה זרחי. הוא סיפר שלאחר שיחה זו, מישהו תרם \$ 100,000 להגנת הרבי. כה גדול היה הפחד.] [צירפתי קישור לוידאו]]

על כך השיב לי באותו היום:

Да, реб Мойше, ещё как дошла. Но чуть позже. С

של'חים *ещё мало кто приезжал из* תש"ם. *задержкой. Реакция на ВСЁ, что доходило от Ребе* ל'זצ, *была одна. Это был наш Ребе и мы знали, как он, его отец, его* *тесть, и тысячи* אנ"ש *пострадали от этой злодейской* *власти.*

Пожалуйста, скажите משברך *за меня. Пока новости не* *очень хорошие.*

יודא בן יענטא

[תרגום:

כן, ר' משה, השיחה הגיעה, ועוד איך... אך קצת באיחור. בתש"מ הגיעו עדיין רק מעט שלוחים. התגובה על כל דבר שהגיע מהרבי זצ"ל הייתה אחת: זהו הרבי שלנו - וידענו כיצד הוא, אביו, חמיו, ואלפים מאנ"ש סבלו משלטון הרשע הזה. בבקשה, אמור "מי שברך" בשבילי. בינתיים החדשות אינן טובות במיוחד.

יודא בן יענטא]

בכל פעם שחתם בשמו היהודי המלא, הבנתי שיש אצלו התעוררות. וממכתב זה שוב הבנתי שמצב בריאותו אינו טוב.

החלטתי לשאול את המשפיע שלי, האם לדעתו המצב בשל להציע ליודא להניח תפילין. הוא לא ידע מה לענות לי, והשיב שזו שאלה קשה, ואינו חושב שזה דבר נכון בשלב זה.

בהתקרב חג השבועות, עלה בדעתי לשלוח ליודא עוגת גבינה ע"י השלוחים ר' קאפל וחנה חייטאן. חבר שהתייעצתי איתו, הציע לי להעניק לו גם ספר תהילים. התייעצתי על כך עם המשפיע, והוא תמך ברעיון.

כתבתי לשלוחים אודות עוגת הגבינה. אך הם הודיעו לי שבשעה טובה נולד להם בן, והם לא יוכלו למלא את בקשתי. רק אחרי חג השבועות הם יכולים ללכת בשמחה לבקר את יודא. התוכנית שלי, למפרע, התבטלה.

במקום זאת, שלחתי מכתב ליודא בערב חג השבועות:

Уважаемый Реб Егуда!

В связи с наступающим праздником Швуойс хочу *пожелать Вам а гутн Йом тов*

בלשון הרב: קבלת התורה בשמחה ובפנימיות,

В полном здорovie, и чтобы Вы смогли сообщать всегда *только хорошие новости.*

В пару писем Ребе пишет, что именно праздник Швуойс

связан со здоровьем и исцелением. Во первых, написано, что Тора приносит исцеление в мир (תורה מביאה רפואה) и, как известно, что во время дарования Торы все евреи вылечились.

Во вторых, известно, что Алтер Ребе объясняет в Танин, что "ובנו בחרת מכל עם ולשון". Речь идёт именно о телах еврейского народа (ведь души евреев - они гораздо выше, чем души всех остальных народов, и там Выбор очевидный и не свободный), и поэтому праздник Шавуойс связан именно с телом, и это то время, когда можно выпросить у Все-вышнего здоровье и исцеление.

קבלת התורה בשמחה ובפנימיות

Мойше Клейнберг

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

לקראת חג השבועות הבא עלינו לטובה, ברצוני לאחל לכם א גוט'ן יום טוב, בלשון הרב: קבלת התורה בשמחה ובפנימיות,

בבריות מלאה, ושתוכלו תמיד לבשר רק בשורות טובות.

בכמה מכתבים כותב הרב, שחג השבועות באופן ייחודי קשור לבריות ולרפואה; ראשית, כתוב שהתורה מביאה רפואה לעולם, וכידוע שבשעת מתן תורה כל בני ישראל נרפאו ממחלותיהם.

שנית, ידוע ביאור אדמו"ר הזקן בתניא, ש"ובנו בחרת מכל עם ולשון" הכוונה דווקא לגופם של עם ישראל (שהרי נשמות ישראל נעלות הרבה יותר מנשמות שאר האומות, ושם הבחירה ברורה ואינה חופשית), ולכן חג השבועות קשור דווקא לגוף, וזהו הזמן בו ניתן לבקש מהקב"ה בריאות ורפואה.

קבלת התורה בשמחה ובפנימיות

משה קליינבערג]

את תשובתו קיבלתי בו ביום:

Уважаемый реб Мойше,

Спасибо за письмо и поздравления.

Хотелось бы - уже в третий раз - попросить Вас прочитать מי שברך для меня. יודא בן ינטא.

Спасибо,

ЮЮ

[תרגום:

ר' משה הנכבד,

תודה על המכתב והברכות.

הייתי רוצה - כבר בפעם השלישית - לבקש ממך לומר "מי שברך" עבורי. יודא בן ינטא תודה,

י.י.]

תפילין ומזוזות: הצעד הראשון

ביום שני י"א סיון, שוחחתי עם המשפיע. סיפרתי לו שמצב בריאותו של יודא אינו פשוט. בשיחתנו הזכרתי, כי נדמה לי שהוא נמצא בתקופה האחרונה בהתעוררות חיובית. שאלתי את המשפיע, האם כדאי להציע לו להתחזק ברוחניות: בהנחת תפילין, או בקביעת מזוזות? אף שקודם לכן סבר המשפיע שעדיין לא הגיע הזמן - כעת, לאחר מחשבה, הוא אישר את רעיוני. הוא אף ייעץ לי מה בדיוק לכתוב ליודא. וכך כתבתי ליודא, בבוקר יום שישי ט"ו סיון, ע"פ הדרכתו של המשפיע והגהתו של אבי:

Уважаемый Реб Егуда!

Меня очень затронуло Ваше состояние здоровья. Как я понимаю из Ваших последних писем, всё не так просто. Я долго думал, чем и как могу я помочь. Буду откровенным, что основываясь на нашей святой Торе, как это объясняется в учении хасидизма, как это учит нас Ребе, что у евреев материальное и духовное - это не два разделенных аспекта жизни, а наоборот - каждый из них влияет и дополняет друг друга. И поэтому, укрепляя духовную сторону жизни, мы тем самым влияем на материальную ее составляющую.

Одна из тех важных вещей, которые Ребе всегда подчеркивал - это кашерность тфилін и мезузоים. Есть сотни историй про людей, у которых были разные болезни, проблемы и т.п. Обратившись к Ребе за брохой, они получали в ответ указание - проверить тфилін и

мезузойс. В результате оказывалось, что они были פסולות. И после того, как исправляли ошибки или меняли на кошерные, чудесным образом все благополучно заканчивалось.

К чему я все это? Это только один пример из бесчисленных примеров, того, как духовная сторона жизни влияет и защищает нас физически.

В связи с этим я подумал, что, возможно, моя помощь состоит в том, чтобы тефиллин и мезузы появились в Вашей жизни.

Учитывая тот факт, что Вы это знали прекрасно и без меня, то я себя чувствую очень неудобно, поднимая данный вопрос. И заранее прошу прощения, что спрашиваю Вас про вещи, которые связаны с личным выбором человека.

В общем, я хочу Вас спросить: Есть ли у Вас тфиллин? В случае, если есть и Вы его накладываете, тогда желательно было бы проверить его на кошерность.

Если у Вас нет тфиллин, тогда я, сБ"н, берусь организовать Вам тфиллин и, конечно же, мезузы.

Желаю полного и скорейшего выздоровления!

Мойше Клейнберг

[תרגום:]

ר' יהודה היקר!

מצב בריאותך נגע לליבי מאוד. כפי שאני מבין ממכתביך האחרונים, המצב לא ממש פשוט. חשבתי זמן רב, במה וכיצד אוכל לעזור. ברצוני לומר לך בכנות, בהתבסס על תורתנו הקדושה, כפי שמוסברת בתורת החסידות, וכפי שמלמד אותנו הרבי, שעבור יהודים - הגשמיות והרוחניות אינם שני היבטים נפרדים של החיים, אלא להיפך: כל אחד מהם משפיע על השני ומשלים אותו. ולכן, בחיזוק הצד הרוחני של החיים, אנו משפיעים ממילא גם על החלק החומרי שלהם.

אחד הדברים החשובים שהרבי תמיד הדגיש הוא - כשרות התפילין והמזוזות. ישנם מאות סיפורים על אנשים שחוו מחלות שונות, בעיות וכדומה. כשפנו לרבי לבקש ברכה, קיבלו במענה הוראה מהרבי - לבדוק את התפילין והמזוזות שלהם. בסופו של דבר התברר שהיה בהם פסול, ולאחר שתיקנו את השגיאות או החליפו אותם לכשרים - הכל הסתדר בשלום, בדרך נס.

לשם מה אני כותב את כל זה? זוהי רק דוגמה אחת מתוך אינספור דוגמאות לכך שהצד

הרוחני של החיים משפיע ומגן עלינו גם בגשמיות.
בקשר לכך חשבתי, שאולי עזרתי תתבטא בכך שתפילין ומזוזות יופיעו בחיך.
בהתחשב בעובדה שידעת זאת היטב גם בלעדיי, אני מרגיש מאד שלא בנוח להעלות
שאלה זו. אני מבקש מראש את סליחתך על כך שאני שואל אותך אודות דברים הקשורים
לבחירתו האישית של האדם.
בקיצור, ברצוני לשאול אותך: האם יש לך תפילין? במידה ויש לך ואתה מניח אותם, רצוי
לבדוק את כשרותם.
אם אין לך תפילין, אזי אני, בעז"ה, אדאג עבורך לתפילין וכמובן גם למזוזות.
מאחל לך רפואה שלימה וקרובה!
משה קליינבערג]

הייתה זו הפעם הראשונה שעשיתי צעד שכזה - לכתוב ליודא בפירוש
לגבי אידישקייט. עד אז שקלתי כל מילה במכתביי וחששתי לגעת בנושאי
תורה ומצוות. ציפיתי בחשש לתגובתו.

"תודה שאינך שוכח אותי"

תשובתו של יודא הגיעה כבר באותו היום:

*Спасибо за письмо, уважаемый реб Мойше Цви.
Да, новости по здоровью откровенно плохие.
Я ценю Ваше предложение, но, как Вы сказали, - это
личный выбор человека. По отношению к тфилин
(который у меня где-то есть, на чердаке гаража, вместе
с арба-канфесом, сидуром, скорее всего и второй есть
тфилин, я забыл, как он называется, Раши или Рамбам),
я должен сказать "нет".
По отношению к мезуза, я говорю "да". Но на никакие
личные встречи пойти не могу, не позволяет здоровье.
Если бы Вы могли мне переслать мезузу - я буду весьма
благодарен. Броху я помню, место установки тоже.
В общем, пока вот так.
Спасибо, что не забываете.
יודא יוריעוו הנקרא הקטן*

[תרגום]

מוזכרת משמחת הנשואין של משה צבי הירש ושפרה קליינבערג

תודה על המכתב, ר' משה צבי היקר.
כן, למען האמת, החדשות בעניין בריאותי אינן טובות.
אני מעריך את הצעתך, אך כפי שאמרת, זוהי בחירה אישית של האדם. בנוגע לתפילין
(שיש לי איפשהו, בעליית הגג של המוסך, יחד עם ארבע-כנפות, סידור, וכנראה יש לי גם
זוג תפילין שני, שכחתי איך נקרא, רש"י או רמב"ם) - תשובתי היא "לא".
בנוגע למזוזה, אני אומר "כן". אך לשום פגישות אישיות אינני יכול ללכת, בריאותי אינה
מאפשרת לי זאת.
אם תוכל לשלוח לי מזוזה - אהיה אסיר תודה. אני זוכר את הברכה, וגם את המיקום שבו
יש לקבוע אותה.
אז זהו, לבינתיים.
תודה שאינך שוכח אותי.
יודא יוריעו הנקרא הקטן]

נראה היה שהוא עדיין שומר על ריחוק, ונמנע מפגישה אישית איתי
בביתו, כמקודם. אבל זיהיתי שמשהו אצלו החל להיסדק. במוצאי השבת
כתבתי לו בחזרה:

A gute vox

*Скажите пожалуйста сколько мезузойс Вам отправить
(то есть на сколько комнат, и вообще дверных косяков
в доме, за исключением туалета, ванной и т.п.), и я
постараюсь добыть.*

[תרגום:
א גוטע וואך
אנא אמור לי כמה מזוזות לשלוח לך (כלומר: לכמה חדרים, ובכלל כמה משקופים יש
בביתך, מלבד בית הכסא, חדר אמבטיה וכו'), ואשתדל להשיג.]

למחרת, יום ראשון י"ז סיון, השיב לי יודא:

*Уважаемый реб Мойше, спасибо Вам за ответ и заботу.
2 косяка входных, 3 внутренних, но один из входных
косяков железный, прикрепить гвоздями не получится,
בהודאה וידידות,
יודא הקטן*

[תרגום:
ר' משה היקר, תודה על תשובתך ועל דאגתך.

ישנם שני משקופים בכניסה, ושלושה בפנים. אך אחד מהמשקופים עשוי מתכת, ולא ניתן יהיה לקבוע בו מסמרים, בהודאה וידידות, יודא הקטן]

התפנית: יודא מעוניין להיפגש

כשקיבלתי את תשובתו, התחלתי מיד לחשוב היכן וכיצד ניתן להשיג עבורו מזוזות. כעבור שעה וחצי מקבלת התשובה, הופיע מכתב נוסף מיודא, שהדהים אותי:

משה צבי הירש שיח' ו"ח חשוב ופועל טובות - שלום וברכה

Уважаемый реб Мойше,

Мне жена нашла мои вещи, оба רש"י *и* ר"ת *и* תפילין, רש"י.

Они не проверялись как минимум 25 лет.

Я могу подъехать к одному из חב"ד *центров в округе, лучшие всего Chabad of the Windsors, встретиться с Вами. Я могу Вам передать* תפילין *для проверки. А также освежить в памяти наложение* תפילין *. Я думаю, что это займёт 3 минуты. Всё-таки я это делал в течение 8 лет.*

Единственное - это то, что надобно торопиться, я не уверен сколько ещё времени я буду "на ногах" и в состоянии передвигаться.

בהכרת טובה,

יודא הקטן

[תרגום:

ר' משה היקר,

אשתי מצאה לי את שני זוגות התפילין שלי, רש"י ור"ת.

הם לא נבדקו לפחות 25 שנה.

אני יכול להגיע לאחד ממרכזי חב"ד באזור, הכי טוב בבית חב"ד ב-Windsors, להיפגש איתך. אני יכול למסור לך את התפילין לבדיקה, וכן לרענן את זיכרוני לגבי הנחת תפילין.

אני חושב שזה ייקח 3 דקות, הרי עשיתי זאת במשך 8 שנים.

העניין היחיד הוא שצריך למהר, אינני בטוח כמה זמן עוד אהיה "על הרגליים" ואוכל להתנייד.

בהכרת טובה,

[יודא הקטן]

הייתי בהלם. התקשיתי לרכז את מחשבותי. מחד, התרגשתי מאד מהתפנית באירועים: הן זמן כה רב שאפתי להיפגש עם יודא, והנה הוא מציע לי זאת בעצמו! מאידך, הייתי מוטרד: היכן אוכל להשיג עבורו מזוזות מהודרות?

בעודי מהרהר בדבר, ראיתי ב-770 את חברי, ר' ארי וולף. סיפרתי לו את הבשורה, שיוודא מוכן סוף-סוף להיפגש, ושיתפתי אותו בדאגתי לגבי מציאת המזוזות.

ארי מיד לקח זאת על עצמו, וארגן 5 מזוזות מהודרות בכתב אדמו"ר הזקן, וכן סופר שהיה מוכן לבדוק בחינם את התפילין של יודא. עבור המזוזות, הסופר נתן לנו חודש לשלם על הכל. הסכום הגיע לכדי \$1,200 (240\$ עבור כל מזוזה).

מיד שיתפתי את השלוחים המקומיים בבשורה הזו, וגם הם התרגשו מאד. תכננתי להיפגש עם יודא ביום שלישי י"ט סיון. בדיוק באותו היום הייתה אמורה להתקיים בניו ג'רסי חתונתו של חברי, הת' בערקה וולף מחרסון, כך שתכננתי לנסוע לניו ג'רסי ממילא.

ביום ראשון בלילה, מוצאי י"ז סיון, שלחתי ליודא את המכתב הבא:

Уважаемый Реб Егуда!

Конечно, встретиться с Вами для меня - большая честь. Я надеюсь, что во вторник у меня получится выбраться в Ваш район. Я определюсь в ближайшее время и дам знать.

Хотел уточнить наиболее благоприятное для Вас время встречи.

Что касается места встречи: если Вам это не принципиально, то мне удобней организовать встречу в Chabad of Robbinsville. С местными шлухим немного знаком. Очень приятные люди. Этот Бейт Хабад также рядом с Вами.

[תרגום]

ר' יהודה היקר!

י"ב אלול ה'תשפ"ו

כמובן, כבוד גדול עבורי יהיה להיפגש איתך. אני מקווה שביום שלישי אצליח להגיע לאזורך. אוודא בקרוב ואודיע לך.
רציתי לברר את השעה הנוחה ביותר עבורך למפגש.
בנוגע למקום המפגש, אם אין לך הקפדה על כך, נוח לי יותר לארגן את הפגישה ב-Chabad of Robbinsville. אני מכיר קצת את השלוחים המקומיים, מדובר באנשים נעימים מאוד. בית חב"ד זה נמצא גם הוא קרוב אליך.]

למחרת בבוקר, יום שני ח"י סיון, כתב לי יודא:

Уважаемый реб Мойше, Роббинсвил, ОК. Вторник ОК. Только не очень поздно. Не после 6 часов вечера. Желательно в первой половине дня. Спасибо.

[תרגום:

ר' משה היקר, רובינסוויל זה בסדר. יום שלישי בסדר. רק לא מאוחר מדי. לא אחרי 6 בערב. רצוי בחציו הראשון של היום. תודה.]
עמדתי בקשר עם השלוחים כדי לאשר את הזמן והמקום של הפגישה, ושלחתי ליודא אישור:

*Уважаемый реб Егуда!
Я поговорил со иллухим. Они с удовольствием согласились предоставить свое помещение для встречи.
Я планирую прибыть завтра так, чтобы к 13:00 быть готовым к встрече.
Подтвердите, пожалуйста, если место и время Вам комфортно, тогда я буду планировать завтрашний день.*

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

דיברתי עם השלוחים, הם הסכימו בשמחה להעמיד את המקום שלהם לרשותנו עבור הפגישה.
אני מתכנן להגיע מחר, כך שלקראת השעה 13:00 אהיה מוכן לפגישה.
אנא אשר, אם המקום והזמן נוחים לך, ואז אתכנן את יום המחר בהתאם.
אל הודעתי צירפתי את הכתובת של השלוחים על אתר.]

אישורו לא איחר לבוא:

*Уважаемый реб Мойше,
Завтра там буду в 1 час дня.
Спасибо,*
יודא הקטן

[תרגום:

ר' משה היקר,

מחר אהיה שם בשעה 1 אחר הצהריים.

תודה,

יודא הקטן]

באותו היום הלכתי לביתו של הסופר, כדי לאסוף את המזוזות. סיכמתי עם חברי הת' יונתן תמרין שניסע יחד לפגישה. למרות שלמחרת הפגישה התקיים עבורו מבחן ב'סמיכה', הוא נענה להצעת. בלילה שלפני הפגישה, אור ליום שלישי י"ט סיון, כתבתי לרבי וביקשתי ברכה להצלחת הפגישה. את הפ"נ שלחתי לאוהל הקדוש. למחרת השכמתי קום. בבוקר, קודם הנסיעה התייעצתי עם המשפיע, בכדי להתייעץ לפני הנסיעה אפגוש את יודא. הוא הדריך אותי איך לדבר, מה לומר ומה לא לומר בעת הפגישה. המשפיע הדגיש שלא להיכנס עמו לשום ויכוחים ומחלוקות. הוא גם שלל רעיון שהעליתי, לנסות לחייג במהלך הפגישה לכמה חסידים, שזוכרים אותו מביקוריהם בברית המועצות בשנות המ"מים. מיד לאחר שיחתי עם המשפיע, יצאנו, אני והת' יונתן תמרין מ-770 לניו ג'רזי. הגענו לביתם של השלוחים מוקדם, כדי להתכונן לפגישה.

הפגישה

ניסיתי לפתוח ספר כלשהו בזמן שהמתנתי בבית השלוחים, אך בשום אופן לא הצלחתי להתרכז. התרגשתי מאוד לקראת הפגישה. הרי זמן כה

רב רציתי ושאפתי לכך, והנה, סוף סוף, הרגע הזה עומד להגיע. התקשרתי לאבי במוסקבה, ואבי ניסה מעט להרגיע אותי. נדמה לי שמעולם בחיי לא התרגשתי כמו באותו היום.

בשעה 13:00 בדיוק צלצל הפעמון. הלכתי לפתוח את הדלת בעצמי. על הסף עמד, לא אחר מאשר יודא, בכבודו ובעצמו. יודא שעליו שמעתי כל כך הרבה. לחצתי את ידו והצגתי את עצמי כמשה. הוא חייך ואמר שנעים להכיר.

נכנסנו לבית חב"ד, שם קיבל את פניו השליח ר' יעקב קאפל חייטאן. הם בירכו זה את זה לשלום. יודא שאל את השליח לשמו. אחר כך הוא ראה את בנם ושאל לשמו, ובן כמה הוא. בנם של השלוחים אמר ששמו לוי'ק והוא בן 10. שאל אותו יודא: קוראים לך לויקק על שם אביו של הרבי - הרב לוי-יצחק? לויקק ואביו השיבו בחיוב. יודא התחיל מיד לספר כיצד בשנת תשמ"א נסע יחד עם הרב בערל ליווי לאלמא אטא, אל הציון של רבי לוי-יצחק.

הצעתי לו לשבת ליד השולחן. הוא התיישב, ולצד השולחן התיישב גם יונתן תמרין. הצגתי אותו ליודא: "זהו חברי, יונתן תמרין, נכדו של הרב קלמן-מלך תמרין ובנו של הרב משה תמרין". יודא שמח מאוד לשמוע. כשישבנו יחד לצד השולחן, יודא החל לחלוק עמנו זכרונות שונים. הצעתי לעשות "לחיים" לכבוד פגישתנו. יודא לא יכל לשותות משקאות חריפים בשל מחלתו, אך "לחיים" בכל זאת עשינו.

בכלל, כאשר התכתבתי עם יודא, נדמה היה לי ממכתביו שהוא אדם מאוד קפדן, רציני, ובעל אופי מאופק. אך כאשר ישבנו לפניו גיליתי אדם רך מאוד, כנה, מנומס, פתוח וטוב-לב. בכלל לא כפי שדמיינתי אותו. בשלב כלשהו של הפגישה, הוציא יודא את התפילין שלו. מיד ראיתי שהרצועות של התפילין היו קשות כעץ והדיפו ריח חזק, סימן לכך שלא נעשה שימוש בתפילין זה זמן רב. 25 שנה הן שכבו במחסן ואיש לא הוציא אותן...

יודא מסר לי את התפילין שלו, לבדיקה. ואז הוצאתי את התפילין שלי ועזרתי לו להניחן.

נתתי בידיו סידור. יודא שאל "היכן המזרח?", ור' קאפל הראה לו. יודא ניגש אל הקיר והחל לומר "שמע". קריאת שמע כנה ואמיתית שכזו לא שמעתי מעולם. בחדר שררה דממה מוחלטת, ורק קולו של יודא נשמע. במתינות, מילה במילה, בהברה אשכנזית. ניכר היה שהוא מנסה לחוש כל מילה שהוא הוגה. הוא היה נרגש מאוד. הוא לא בכה, אך היה מרוכז מאוד בכל מילה.

ומיד כתבתי לו בחזרה:

Уважаемый реб Егуда!

Я тоже был очень рад встрече. Рефуо Шлеймо! Надеюсь, что возможностей встретиться будет еще много.

Если что-то надо, можете рассчитывать всегда на меня
Мойше Клейнберг

[תרגום]

ר' יהודה היקר!

גם אני שמחתי מאוד מהפגישה. רפואה שלמה! מקווה שיהיו עוד הזדמנויות רבות להיפגש. אם צריך משהו, אני תמיד כאן.

משה קליינבערג]

אל המכתב צירפתי את התמונות שצילמנו יחד באותו היום.

יודא מוסיף להתעניין

בהמשך אותו היום, קיבלתי הודעה נוספת מיודא. משום מה, בפגישתנו נוצר אצלו רושם שאינני יודע רוסית היטב. לכן הוא כתב לי הפעם בלשון הקודש:

ר' משה צבי, רציתי לשאול כבודך כמה שאלות. אז, אביך, ר' ברוך שיחי' הוא עדיין שליח במוסקבה? שכונת אירופורט/סוקול? זה מאוד מדהים כי זה בדיוק המקום שבו גדלתי וחייתי שנים רבות.

אבל מתי כבודך עזבת רוסיה? באיזה גיל? האם כבודך גר בקראון הייטס? כל טוב ותודה עוד פעם מעומקא דנפשא ומעומקא דליבא, יודא הקטן השבתי לו:

Да, по поводу моего папы. В 1988-м году открыли ешиву

в Марьиной Роще. Мой папа проучился там два года. Потом в 1991 папа поехал к Ребе на месяц Тишрей. (Когда он собирался уезжать после праздников, то там была целая история с билетами, в результате Ребе дал брошу остаться учиться в Америке). Потом папа проучился два года в ешиве в Мористауне, а затем ещё полтора года в 770. В 1994-ом году он женился. В 1995-ом году мой отец вернулся в Москву на шлихус. Через пару лет открыл Бейт-абад в районе Сокол-Аэропорт. Причина, почему именно там, - потому что папа учился в МАДИ и знал там каждый угол.

Что касается меня, то мне уже 22 года. Три года учусь уже в Америке. Сначала год в ешиве Огалеи Тойре. Потом меня отправили на шлихус в новую ешиву, которая только открылась в городе Наяк (рядом с Монси), чтобы поддержать её. А с этого года я учусь в 770. До Америки проучился три года в ешиве в Москве, и три года в Израиле.

Надеюсь, что информация была полезной.

[תרגום]

בנוגע לאבי - כן. בשנת 1988 נפתחה ישיבה במארינה רושצ'ה. אבי למד שם במשך שנתיים. אחר כך, בשנת 1991, נסע אבי לרבי לחודש תשרי. (כשעמד לצאת לאחר החגים, היה סיפור שלם עם הכרטיסים, ובסופו של דבר נתן לו הרבי ברכה להישאר וללמוד באמריקה). לאחר מכן למד אבי שנתיים בישיבה במוריסטאון, ועוד שנה וחצי ב-770. בשנת 1994 הוא התחתן. בשנת 1995 חזר אבי למוסקבה לשליחות. כעבור כמה שנים פתח בית חב"ד באזור סוקול-אירופורט. הסיבה מדוע דווקא שם, מפני שאבי למד ב-MADI, והכיר שם כל פינה.

באשר לי, אני כבר בן 22. בשלוש השנים האחרונות אני לומד באמריקה. תחילה שנה בישיבת "אהלי תורה". אחר כך נשלחתי לשליחות בישיבה חדשה, שרק נפתחה, בעיר נייאק (ליד מונסי), כדי לתמוך בה. ובשנה הזו אני לומד ב-770. לפני שהגעתי לאמריקה למדתי שלוש שנים בישיבה במוסקבה, ושלוש שנים בישראל. מקווה שהמידע היה מועיל.]

יודא השיב:

Спасибо, конечно.

МАДИ был совсем рядом от моего дома, по другую

*сторону Ленинградского проспекта, через парк.
Если честно, то я был озадачен, что у Вас достаточно
сильный акцент, когда Вы говорите по-русски. А пишете
очень хорошо.
С уважением,
ЮЮ*

[תרגום]

תודה, כמובן.

MADI היה ממש קרוב לביתי, בצד השני של שדרות לנינגרד, מעבר לפארק.
למען האמת, די הופתעתי מהמבטא החזק שלך כשדיברת ברוסית. אבל אתה כותב יפה
מאוד.

בכבוד רב,

י.י.

(ראוי לציין, שתמיד אבי היה מנסח עבורי את המכתבים שכתבתי ליודא
ברוסית...)

בהמשך אותו היום נסענו לחתונה של חברנו הת' בערקה וולף מחרסון,
שהתקיימה אף היא, כאמור, בניו ג'רסי. לאחר החתונה חזרנו ל-770. הייתי
עייף ומוותש מאוד, לאחר יום היסטורי ועמוס מאוד רגשי

התפילין בבדיקה

כבר למחרת בבוקר הלכתי לסופר, למסור לו לבדיקה את התפילין של
יודא, שהביא לי בפגישתנו.

מעניין לציין, שכאשר פתחתי את התפילין של יודא לפני מסירתם לסופר,
הבחנתי בשתי מדבקות עם תאריך בדיקה: אחת משנת תש"מ, ואחת -
תשד"מ. מאוחר יותר נודע לי שהתפילין הללו היו שייכים לרב נתן גורארי'
מבאפלו. בחודש טבת תשד"מ הוא נסע למוסקבה. בידעו שיצטרך להשאיר
את התפילין שלו עבור יהודי ברית המועצות, הוא החליט לבדוק אותם
לפני הנסיעה. את התפילין שלו השאיר הרב נתן גורארי' ליודא... ובהשגחה
פרטית מופלאה, אשת השליח הגב' חייטאן (לבית דובאוו) היא אחייניתו
של הרב נתן גורארי'. הלא דבר הוא!

בצהרי אותו היום, כבר המתינה לי בתיבת הדוא"ל שלי הודעה מיודא:

Уважаемый реб Мойше Цви. Все мезузы установлены, מיט ברוכות. Большое спасибо.

Если будет возможность, пожалуйста, пришлите мне סידור תהילת השם. Можно старый. Я не могу найти своих книг, где-то в доме, но не помню где.

Раввин Гурвич (или Гуревич) из Риги любил говорить в своих דרשות "Не бегите в шул, когда кто-то заболел. Как тревога, так до Б-га". Это относится целиком к моей ситуации :)

*С уважением,
ЮЮ*

[תרגום]

ר' משה צבי היקר. כל המזוזות הותקנו, מיט ברוכות. תודה רבה.
אם תהיה אפשרות, אנא שלח לי סידור תהילת השם. אפשר ישן. אינני מוצא את הספרים שלי. הם נמצאים איפשהו בבית, אך אינני זוכר איפה.
הרב גורביץ' (או גורביץ') מריגה נהג לומר בדרשותיו: "אל תרוצו לבית הכנסת כשמישהו חולה. לעיתים, רק כשיש צרות נזכרים לפנות לקב"ה." זה משקף בהחלט את מצבי (:
בכבוד רב,
י.י.

על כך השבתי לו:

Уважаемый Реб Егуда!

Рад слышать, что вы установили мезузы, сБ"ח в добрый час.

По поводу сидура, бли недер отправлю.

Так же отдал Ваш тфилин на проверку. Результаты должны прийти завтра.

Жду теперь только хорошие новости.

[תרגום]

ר' יודא היקר שי!
אני שמח לשמוע שהתקנת את המזוזות, בעז"ה בשעה טובה.
בנוגע לסידור - בלי נדר אשלח.
כמו כן מסרתי את התפילין שלך לבדיקה. התוצאות אמורות להגיע מחר.
מחכה עכשיו רק לבשורות טובות.

באותו ערב עדכנו אותי השלוחים בכך שיודא יצר איתם קשר דרך הרשתות החברתיות. זה כשלעצמו היה סימן טוב נוסף... בבוקר שלמחרת קניתי ליהודה סידור חדש "תהילת ה'". פניתי לסופר, לברר מה עם התפילין של יודא. הסופר אמר שהכל נמצא כשר, מלבד בתי התפילין של ראש של רבינו-תם שיש להחליפם, מפני שלדעת אדמו"ר הזקן הם היו פסולים (הם היו דבוקים זה לזה). אך הבעיה הייתה שיש ברשותו רק בתים יקרים, וזולים אין כרגע - יש להזמין ולחכות. אם אינני רוצה להמתין, הוא יכול להציע לי בתים חדשים רק תמורת \$900, שאשלם לו במקום. לא ידעתי מה לעשות, מהיכן אוכל להשיג 900 דולר עבור הבתים, בנוסף ל-1,200 דולר שאני כבר חייב לשלם, על המזוזות שקניתי. לאחר התלבטות, החלטתי שאני משיג את הכסף בכל אופן. בעודי טרוד בשאלה כיצד להשיג את הכסף, הלכתי ל-770 לתפילת מעריב. האדם הראשון שפגשתי שם היה חברי ר' ארי וולף (היה זה יומיים לאחר חתונת אחיו בערקה). סיפרתי לו את כל הסיפור ושאלתי אותו היכן אוכל להשיג בדחיפות 900 דולר. ארי, ללא היסוס, הוציא מכיסו 900 דולר ונתן לי אותם. כך במהירות פתר הקב"ה את בעייתי. הודיתי לארי בחום רב. (לימים סיפר לי ארי, שלפני מעריב הוא הלך לבנק, להוציא כסף על מנת לשלם את שכר הדירה, אך את הכסף הזה הוא נתן לי...). עדכנתי את הסופר, ועוד באותו הערב הוא הביא לי בעצמו את התפילין ל-770. סיכמתי עם השלוחים שאמסור להם את התפילין בהזדמנות האפשרית הראשונה - שהייתה ביום שני שלאחר מכן. עד אז, אמרו לי השלוחים, הם יציעו לו להניח את התפילין שיש ברשותם.

יום הולדת ליודא

ביום שישי כ"ב סיון, ערב שבת קודש כ"ג סיון, אשר בו חל יום ההולדת של יודא, התייעצתי עם המשפיע, מה בדיוק לכתוב ליודא לכבוד יום הולדתו. ועל פי עצתו, שלחתי לו בערב שבת את המכתב הבא:

Уважаемый Реб Егуда!

שלום וברכה

Во-первых, хочу сообщить, что получил Ваш тфиллин после проверки.

Сойфер сказал, что "парашийос" очень красивые. На головном тфилине Раиш"и поменяли "рецуойс". По поводу Рабейну Там - сойфер нашёл какую-то проблему в "батим", и он их поменял на новые.

На днях я слышал очень удивительную историю. Был один еврей по имени Алтер Либерман. Он не был хасидом, но много раз бывал в 770 на фарбрейнгенах Ребе, и также часть его детей учились в Любавических мойсдойс (его зять - Лейбл Шапиро, Рош Ешива в Майями, который неоднократно приезжал в Россию в 80-х). В какое-то время он сильно болел, до такой степени, что все врачи отчаялись. Тогда попросили броху у Ребе, и Ребе ответил проверить его тefилин. Отдали на проверку, но они оказались полностью кошерными. Тогда его зять Лейбл Шапиро предложил поменять узел головного тфилина Рабейну Там на хабадский узел. Так они и сделали. Затем написали они Ребе, правильно ли поступили, и если это то, что Ребе имел ввиду. Ребе ответил положительно. И Ребе добавил, что тфилин Рабейну-там является גורם לך к долголетию. После этого он прожил ещё 30 лет в полном здоровье. Наверное, не случайно я услышал эту историю))

По поводу передачи тфилина, я связавшись со шлухим, и они сказали, что будут в Краунхайте в ближайший понедельник, и я смогу передать с ними тфилин, а пока можно подъехать к ним и наложить их тфилин. Если Вам сложно к ним подъехать, то напишите и я постараюсь привезти раньше.

Во-вторых, если я не ошибаюсь, то у Вас в эту субботу еврейский день рождения. В связи с этим я хочу пожелать Вам успешного года во всех отношениях, полного и окончательно выздоровления и долгих лет жизни.

Есть Ворт от имени Баал шем това, что Тора начинается словами "בראשית ברא" - «боро» означает также здоровья "בריאות", и Тора нас учит, что в начале

всего (בראשית) - здоровье.

В מבצע יום הולדת Ребе вышел с новой компанией תשמ"ח

Прикладываю здесь הוראות Ребе на день рождения.

А гут Шаббес!

Мойше Клейнберг

[תרגום:]

ר' יהודה היקר, שלום וברכה!

ראשית, ברצוני להודיע שקיבלתי את התפילין שלך מהבדיקה.

הסופר אמר שה'פרשיות' יפות מאוד. בתפילין של ראש של רש"י החליפו את ה'רצועות'

הישנות. בנוגע לרבנו תם, הסופר מצא בעיה כלשהי ב"בתים", והחליף אותם לחדשים.

לפני כמה ימים שמעתי סיפור מפליא ביותר. היה יהודי אחד בשם אלתר ליברמן. הוא

לא היה חסיד, אך פעמים רבות ביקר ב-770 בהתוועדויות של הרבי, וגם חלק מילדיו

למדו במוסדות ליובאוויטש (חתנו הוא ר' לייבל שפירא, ראש ישיבה במיאמי, שביקר לא

פעם ברוסיה בשנות ה-80). פעם הוא נפל למשכב וחלה קשות, עד כדי כך שכל הרופאים

התייאשו ממצבו. הוא פנה אל הרבי וביקש את ברכתו, והרבי השיב שעליו לבדוק את

התפילין שלו. התפילין נמסרו לבדיקה, אך הם התבררו ככשרים לגמרי. אז חתנו, הרב

לייבל שפירא, הציע להחליף את הקשר של התפילין של ראש דרבנו תם, לקשר חב"די.

כך אכן עשו. לאחר מכן שאלו את הרבי, האם עשו נכון, והאם לכך הייתה כוונתו. הרבי

השיב בחיוב, והוסיף שתפילין דרבנו תם הם סגולה לאריכות ימים. לאחר מכן הוא חי עוד

30 שנה בבריאות שלמה. כנראה לא במקרה שמעתי סיפור זה:)

בנוגע למסירת התפילין, יצרתי קשר עם השלוחים, והם אמרו שיהיו בקראון הייטס ביום

שני הקרוב, ואוכל למסור להם את התפילין, ובינתיים אפשר להגיע אליהם ולהניח את

התפילין שלהם. אם קשה לך להגיע אליהם, כתוב לי ואשתדל להביא מוקדם יותר.

שנית, אם אינני טועה, בשבת הזו הוא יום הולדתך העברי. בקשר לכך ברצוני לאחל לך

שנה מוצלחת בכל, רפואה שלימה וקרובה ואריכות ימים.

ישנו פתגם המובא בשם הבעל שם טוב, שהתורה מתחילה במילים "בראשית ברא" -

"ברא" משמעו גם בריאות, והתורה מלמדת אותנו שראשית הכל - היא הבריאות.

בשנת תשמ"ח יצא הרבי במבצע חדש - מבצע יום הולדת. מצרף בזאת את הוראות הרבי

לגבי יום ההולדת.

א גוט שבת!

משה קליינבערג

למכתב צירפתי את מנהגי יום ההולדת, על פי הוראות הרבי.

התשובה הגיעה מיד:

Уважаемый реб Мойше Цви,

*Спасибо Вам за всё. Подъеду к реб Янкиву после
понедельника.*

А гуттен шаббос, שבת שלום ומבורך

י"ב אלול ה'תשפ"ו

[תרגום: ר' משה צבי היקר,
תודה לך על הכל. אגיע אל ר' יעקב אחרי יום שני.
א גוטן שבת, שבת שלום ומבורך]

כשהלכתי למבצעים ביום שישי, לקחתי איתי את התפילין של יודא. באותו השבוע הנחתי לכל היהודים דווקא את התפילין שלו, לזכותו ולרפואתו הקרובה.
ביום ראשון כ"ד סיון, ניגש אליי המשפיע שלי ונתן לי \$500 (!!!) - השתתפותו בהוצאות התפילין של יודא (היה זה לאחר שסיפרתי לו על המזוזות והתפילין ועל חובותיי).
ביום שני כ"ה סיון, פגשתי את ר' קאפל חייטאן ומסרתי לו את התפילין עבור יודא.
לאחר מכן כתבתי ליודא מכתב:

Уважаемый реб Егуда!

Я передал вчера тфилин и сидур р. Янкеву, их возможно забрать у него.

Единственное, что надо будет сделать, - это проверить, что ремень головного тфилина подходит размером. А если нет, то отрегулировать. Рав Янкев Вам в этом поможет.

Желаю полного и окончательного выздоровления!

Мойше Клейнберг

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

מסרתי אתמול את התפילין והסידור לר' יעקב, ניתן לקחת אותם ממנו.
הדבר היחיד שיש לעשות - לבדוק שרצועת התפילין של הראש מתאימה במידה, ואם לא, להתאים. הרב יעקב יעזור לך בכך.
מאחל לך רפואה שלימה וקרובה!
משה קליינבערג]

ועל כך השיב לי:

Большое спасибо. Я постараюсь забрать тфилин завтра.

*С уважением,
ЮЮ*

[תרגום:

תודה רבה. אשתדל לקחת את התפילין מחר.

בכבוד רב,

י.י.]

הקשר מתהדק

למחרת, ביום שלישי כ"ו סיון, שאלתי את ר' יעקב קאפל חייטאן, האם יודא לקח את התפילין שלו. הוא אמר שיודא אכן הגיע אליו בעצמו, ואף היה לבוש בטלית-קטן שלו. הם הניחו יחד תפילין, שוחחו קצת, וזו הייתה פגישה לבבית מאוד.

ביום שישי ערב ראש חודש תמוז, נסעתי לאוהל הקדוש. אז התחלתי לעבוד כמדריך במחנה הקיץ של ארגון FREE. כתבתי לרבי בדו"ח שלי את כל מה שאירע איתי ועם יודא בזמן האחרון, על פגישתנו, על התפילין והמזוזות. בשעה שנכנסתי לאוהל והבאתי לרבי את הדו"ח ואת התמונות מפגישתנו, עלה בדעתי רעיון: אם ליהודה כרגע יש התעוררות כזו, אולי כדאי לנצל ההזדמנות ולהציע לשליח, הרב חייטאן, ללמוד עם יהודה חסידות בחברותא.

זה היה, כאמור, ביום שישי. במוצאי שבת סיפרתי למשפיע את רעיוני והוא אישר זאת.

למחרת, ביום ראשון, כתבתי לשליח, שהיות וניכר על יודא שהוא שרוי בהתעוררות גדולה, יש לנצל זאת. ושאלתי אותו, האם יש באפשרותו ללמוד עם יודא חסידות בחברותא.

על כך השיב לי הרב חייטאן, וסיפר לי שכאשר יודא הגיע אליו ביום שלישי לאסוף את התפילין שלו - הוא עצמו הציע לשליח, מיוזמתו שלו, ללמוד עמו חסידות. באותה הפגישה סיפר יודא כמה סיפורים אודות לימוד החסידות. הרב חייטאן ציין שאחד הספרים שיודא הזכיר היה ספר "לוח היום יום".

אמנם, מכיון שיודא היה צריך להתחיל סדרה חדשה של כימותרפיה ועדיין לא יודע כיצד ירגיש ומה יהיה מצבו - הם עוד לא קבעו זמן ללימוד.

התרגשתי מאוד. הרי זה בלתי ייאמן: יודא עצמו ביקש מהשליח ללמוד עמו חסידות! הייתי בהלם. נראה כאילו הדברים הסתדרו מעצמם בכיוון שבו רציתי. רק חשבתי כמה טוב היה לו יודא ילמד בחברותא, והנה הוא כבר הציע זאת מעצמו!

עברו שבועיים בהם לא הייתי בקשר עם יהודה, וביום ראשון ח' תמוז

כתבתי לו:

Уважаемый Реб Егуда!

Позвольте поинтересоваться состоянием Вашего здоровья, есть ли какие-то продвижения, и вообще какие-нибудь новости?

[ר' יהודה היקר!

הרשה לי לשאול על מצב בריאותך, האם חל שיפור כלשהו, ובכלל אי-אלו חדשות?]

ועל כך השיב לי בלילה:

Уважаемый реб Мойше Цви,

Начал иммунотерапию на прошедшей неделе. Пока, халила ве'хас, особых побочных эффектов нет. В пятницу будем разговаривать с радиационным онкологом. Чувствую пока приемливо, קיין עין הרע,

Остаёмся на связи,

ЮЮ

[תרגום:

ר' משה צבי היקר,

התחלתי אימונוטרפיה בשבוע שעבר. בינתיים אין, חלילה וחס, תופעות לוואי מיוחדות. ביום שישי נדבר עם האונקולוג-רדיולוג. מרגיש בינתיים באופן סביר, קיין עין הרע.

נישאר בקשר,

י.י.]

הבחנתי, שלאחר שלא היינו בקשר במשך כמעט שבועיים, יודא הוסיף "נישאר בקשר". היה ניכר שהקשר איתי חשוב לו מאוד.

ר' שמואל לו

באותו השבוע פגשתי ב-770 את הרב שמואל לו מאנגליה, ועלה בדעתי הרעיון לארגן פגישה בינו לבין יודא. יודא תמיד דיבר בשבחו של הרב לו,

וראה בו אדם מיוחד מאוד. הייתה לי הרגשה שיודא ישמח מאוד לפגישה כזו. דנתי בעניין עם הרב שמואל, והוא אמר לי שהיום היחיד המתאים לו הוא יום ראשון ט"ו תמוז (ולאחר מכן כבר יטוס בחזרה ללונדון). פניתי אל השלוחים ושאלתי אותם האם אפשר יהיה לערוך את הפגישה אצלם בבית. הם ענו שבאם אין אפשרות אחרת, הם ישתדלו.

לאחר מכן התכוונתי לדבר עם יודא על הפגישה. בהשגחה פרטית, ביום חמישי י"ב תמוז, פורסמה הקלטה של התוועדות של הרב לייבל שפירא ממיאמי, שאותה ערך בפנמה. ושם, בין היתר, הוא סיפר על השליחות שלו בברית המועצות ועל יודא. החלטתי לחתוך את הקטע הרלוונטי מההקלטה ולשלוח לו. בערב שבת קודש פרשת בלק י"ג תמוז חג הגאולה כתבתי לו:

Уважаемый реб Егуда!

Хочу поделиться своими мыслями. В 770 я увидел реб Шмуэля Лу, и мне пришла мысль, что вам могло бы быть интересно встретиться с ним. Он очень тёплый и мудрый человек.

Если вы сочтёте это уместным, напишите мне, и я постараюсь поговорить с р. Шмуэлем.

Также я получил вчера аудиозапись фарбрейнгена р. Лейбла Шапиро (из Майами) с позавчерашнего дня (фарбрейнген в честь תמוז י"ב). Он рассказывал свои воспоминания о визите в Россию, и там он упоминает вас. Это очень интересно, и поэтому я хочу поделиться с вами этим отрывком.

Рефуа шлейמו ве-קרויבו!

А гутн יום תו' ו' א גутנ ש'אב'ב'עס!

Мойше Клейнберг

[תרגום:]

ר' יהודה היקר!

רציתי לשתף אותך במחשבה שעלתה אצלי. ראיתי ב-770 את הרב שמואל לו, ועלה בדעתי שאולי יעניין אותך להיפגש איתו. הוא איש חם וחכם מאוד.

אם תמצא זאת לנכון, כתוב לי ואשתדל לדבר עם הרב שמואל.

כמו כן, קיבלתי אתמול הקלטה מההתוועדות של הרב לייבל שפירא (ממיאמי) משלשום (התוועדות לרגל י"ב תמוז). הוא סיפר את זכרונותיו מהביקור ברוסיה, ושם הוא מזכיר גם

י"ב אלול ה'תשפ"ו

אותך. זה מעניין מאוד, ולכן רציתי לשתף אותך בקטע הזה.
רפואה שלימה וקרובה!
א גוטן יום טוב און א גוטן שבת!
משה קליינבערג]

אל ההודעה צירפתי את ההקלטה הנ"ל.
על כך השיב לי יודא:

Спасибо, реб Мойше.

Короткий вопрос: я в добавление к Шма читаю (в тфилин) капитал 20 תהילים. Вчера добавил Алейну ל-шаббאх. Что ещё, может быть из תהילים, хорошо бы читать каждый день?

Спасибо заранее.

А гутен йом тов ун а гутен шаббес!

ЮЮ

[תרגום]

תודה, ר' משה.

שאלה קצרה: בנוסף לקריאת שמע, אני קורא (בתפילין) פרק כ' בתהילים. אתמול הוספתי עלינו לשבח. מה עוד, אולי מתהילים, כדאי לקרוא בכל יום? תודה מראש.

א גוטן יום טוב און א גוטן שבת!

[י.]

בנוגע לשאלתי אודות המפגש עם הרב שמואל לו - יודא לא השיב לי דבר...

כתבתי לו בחזרה:

Капитл Ребе 123-ий, так же Ваш личный капитал 64(?).

Что по поводу реб Шмуэля - спросить его?

[תרגום]

פרקו של הרבי - קכ"ג, וכן הפרק האישי שלך - ס"ד(?).
מה בנוגע לרב שמואל, האם לשאול אותו?

על זה השיב לי:

Спасибо.

Сегодня встречался с врачами онкологической радиации. Должны звонить и начать радиацию. Своей возможности передвигаться пока не знаю. Скорее всего, я буду нетранспортабельным в течение какого-то времени.

ב. Если будет возможность, был бы очень благодарен за טלית ו עוד одну мезузу; я не посчитал дома одну дверь. טלית не должен быть новым.

תרגום:

תודה.

היום נפגשתי עם רופאי הקרינה האונקולוגית. אמורים להתקשר ולהתחיל בטיפול הקרינה. עדיין אינני יודע כמה אוכל לנוע. סביר להניח שלא אוכל לנסוע במשך זמן מה. נב. אם תהיה אפשרות, אודה מאוד עבור טלית ומזוזה נוספת; שכחתי לספור דלת נוספת בביתי. הטלית - אין צורך שתהיה חדשה.]

כתבתי לו:

Что касается мезузы и талис - бли недер добуду.

Реб Шмуэль Лу будет находиться здесь ещё буквально 2-3 дня. Поэтому, если всё получится, то, скорее всего, только в Воскресенье. Поэтому дайте знать, если это Вам уместно.

[תרגום:]

בנוגע למזוזה ולטלית, בלי נדר אשיג.

הרב שמואל לו יישאר כאן עוד ממש 2-3 ימים. לכן אם הכל יסתדר, ככל הנראה יתאפשר רק ביום ראשון. אז תן לי לדעת אם זה מתאים לך.]

יודא השיב לי:

Большое спасибо заранее. К великому сожалению, я не могу покидать дом больше, чем на час максимум в силу самочувствия.

Пожалуйста, передайте реб Шмуэлю очень тёплый привет от הנאמן.

[תרגום]

תודה רבה מראש.

לצערי הרב, אינני יכול לצאת מהבית ליותר משעה לכל היותר, בשל מצבי הבריאות. אנא, מסור לרב שמואל דרישת שלום חמה מאוד מעובדו הנאמן.]

שלחתי את הודעתו לר' שמואל לו, ור' שמואל לו שלח לי את תגובתו, שהעברתי ליודא:

Вот ответ Р. Шмуэля:

[תרגום]

נא למסור לידידי יהודה ד"ש חמה, וברכה מקרב הלב שהקב"ה ישלח לו רפואה שלימה וקרובה, היפלא מה' שום דבר, ונפגש בעתיד מתוך בריאות ושובע שמחות] תשובת הרב שמואל:

נא למסור לידידי יהודה ד"ש חמה, וברכה מקרב הלב שהקב"ה ישלח לו רפואה שלימה וקרובה, היפלא מה' שום דבר, ונפגש בעתיד מתוך בריאות ושובע שמחות.

יודא שלח לי בחזרה את תשובתו עבור ר' שמואל:

Большое спасибо. Вот мой ответ.

הרב התמים ו"ח היקר ר' שמואל שיח' - שלום וברכה ויום טוב של הגאולה הנפלאה של אדמו"ר רי"צ זצ"ל.

Unfortunately, I have to use the foreign language (my "skills" have greatly and badly diminished throughout the last forty years), but I just wanted to tell you with utmost honesty that getting to know you was one of the warmest and nicest experiences of my life. No exaggeration here. And not just me personally. That was the uniform sentiment of all back then.

There are different people in this world, be it Lubavitch or Gur or Slobodka, or just people in general. And you are a good one. Honestly, I do not recall a person I have ever met בעל מידות טובות כמו כבודך.

I am looking forward to meet you again soon. Hopefully. (I think though that we did meet very briefly in 1998, outside of 770, but perhaps my memory is playing tricks with me).

זייט געזונט און שטארק

[תרגום:

תודה רבה. הנה תשובתי.

הרב התמים ו"ח היקר ר' שמואל שיח' - שלום וברכה ויום טוב של הגאולה הנפלאה של אדמו"ר רי"צ זצ"ל.

לצערי, עלי להשתמש בלשון נכרית ('כישורי' התדלדלו מאוד במשך ארבעים השנים האחרונות), אך רציתי לומר לך באמת ובתמים שההיכרות עמך הייתה מהחוויות החמות והנעימות ביותר בחיי. ללא כל הפרזה. ולא רק אצלי באופן אישי. זו הייתה ההרגשה המשותפת של כל אנ"ש אז.

ישנם אנשים שונים בעולם הזה, בין אם בלובביץ' או בגור או בסלובודקה, או להבדיל סתם אנשים בכלל. ואתה מהטובים שבהם. באמת, איני זוכר אדם שפגשתי בעל מידות טובות כמו כבודך.

מצפה אני להיפגש עמך שוב בקרוב, בעזה". (אם כי נדמה לי שנפגשנו לרגע קצר בשנת תשנ"ח, מחוץ ל-770, אך ייתכן שהזיכרון מטעה אותי).

זייט געזונט און שטארק!]

על כך ר' שמואל שלח לי את תשובתו, שהעברתי ליודא:

Ombem P. Шмугля

Thank you. Good memory! Yes, we met briefly outside 686 Eastern Parkway (Oholei Torah) at the time of the Kinus. My life has been enriched by our contact in the eighties, affecting all areas. Zei gezunt!

[תרגום:

תשובת הרב שמואל:

תודה. זיכרון טוב! כן, נפגשנו לרגע קצר מחוץ ל-686 איסטערן פארקוויי (אהלי תורה) בזמן הכינוס. חיי התעשרו בזכות הקשר בינינו בשנות השמונים, והדבר נגע לכל תחומי

חיי. זייט געזונט!]

טלית גדול ומזוזה

כנזכר לעיל, יהודה ביקש ממני טלית ומזוזה נוספת.

ביום ראשון ט"ו תמוז, קניתי לו טלית ב-\$300 - עוד בנוסף לחוב הקיים כבר (עבור התפילין והמזוזות). באותו ערב נתן לי חברי ר' ארי וואלף מזוזה נוספת עבור יהודה (ע"פ בקשתו לעיל). כבר למחרת, ביום שני, שלחתי

בדואר את הטלית והמזוזה לכתובת של השלוחים.
ביום שלישי, מוצאי צום שבעה עשר בתמוז, הם הודיעו לי שהחבילה
הגיעה ליעדה.
אזי כתבתי ליהודה:

Уважаемый Реб Егуда!

Ваш талис и мезуза находятся у Реб Янкева.

[תרגום:

ר' יודא היקר!

הטלית והמזוזה שלך נמצאים אצל ר' יעקב.]

על זה השיב לי:

Большое спасибо и глубокая благодарность.

[תרגום:

תודה רבה ועמוקה.]

ביום רביעי ח"י תמוז שאלתי את השלוחים, האם יודא הגיע אליהם לקחת
את המזוזה והטלית. הם ענו לי שהיו עמו בקשר, אך עקב מחלתו הקשה
הוא חלש מאוד ואינו יכול להגיע אליהם.
ביום שישי כ' תמוז, קיבלתי הודעה מיודא:

Реб Мойше, большое спасибо за всё. Я очень ценю Вашу помощь.

!א גוטן עש"ק! זייט געזונט און שטרארק

יודא הקטן

[תרגום:

ר' משה, תודה רבה על הכל. אני מעריך מאוד את עזרתך.

א גוטן עש"ק! זייט געזונט און שטרארק!

יודא הקטן]

ממכתב זה הבנתי שהוא לקח את המזוזה והטלית, והוא נמצא בהתרגשות
גדולה.

ביום שישי הוא קפץ לרגע אחד אל השליח. לדברי ר' יעקב, יודא נראה
במצב קשה מאוד. הוא חשב לבטל את הביקור, אך ברגע האחרון החליט
להגיע בכ"ז לזמן קצר מאוד. השליח ורעייתו נתנו לו חלה לשבת. הוא

מוזכרת משמחת הנשואין של משה צבי הירש ושפרה קליינבערג

שמח מאוד במתנה זו, ולאחר השבת כתב להם שהחלה הייתה טעימה מאוד וכל המשפחה נהנתה ממנה.
בדיעבד התברר, כי זו הפעם האחרונה שיודא נפגש עם השלוחים, משפחת חייטאן...
ביום ראשון כ"ב תמוז, כתבתי ליהודה מכתב:

Уважаемый Реб Егуда!

Всегда рад помочь! Дай Б-г в скором будущем увидит Вас в полном здоровье!

Прикладываю маленький отрывок из היום יום.

[תרגום:

ר' יודא היקר!

אני תמיד שמח לעזור! בעזרת ה' עוד נראה אותך בבריאות מלאה בקרוב! אני מצרף קטע קטן מתוך "היום יום".

למכתב צירפתי קטע מ"היום יום" ליום ה' אייר:

"רבינו הזקן קיבל מרבי מרדכי הצדיק, ששמע מהבעל שם טוב: נשמה יורדת לעולם וחיה שבעים-שמונים שנה, בשביל לעשות טובה ליהודי, בגשמיות ובפרט ברוחניות."]

ביום שני כ"ג תמוז (ערב כ"ד תמוז - היארצייט של ר' געטשע ווילענסקי), שלחתי ליהודה מכתב:

Уважаемый реб Егуда,

Сегодня вечером - כ"ד תמוז - йорцайт Реб Гече,
35 лет.

Прикладываю ссылку на видео, которое мой papa выпустил на бар-мицву моего старшего брата Мендела. там р. Гече поёт «Тройку».

<https://youtu.be/VmMxz9Vonjs?feature=shared>

[תרגום:

ר' יהודה היקר,

הערב, כ"ד תמוז, הוא היארצייט של ר' געטשע ע"ה, שלושים וחמש שנה.

מצרף קישור לוידאו שאבי הוציא לבר המצוה של אחי הבכור מענדל, ושם ר' געטשע שר את השיר "טרויקא".]

אל ההודעה צירפתי לינק לוידאו שיצא כתשורה לבר מצוה של אחי הבכור, בו קטעי ווידאו מחיי החסידים ברוסיה.

על כך ענה לי יודא:

*Большое спасибо, реб Мойше. עליו השלום.
Был рад увидеть Вашего дедушку, реб Аврома, реб Мотла.
По-моему, в בני חדר можно видеть Берла Торбочкина.
Маленькое уточнение: фамилия реб Гецла писалась
Виленский, а не Веленский.
ЮЮ*

[תרגום:

תודה רבה, ר' משה. עליו השלום.
שמחתי לראות את סבך, ר' אברהם, ר' מוטל. לדעתי, בחדר השני ניתן לראות את בערל
טארבאטשקין.
הערה קטנה. שם המשפחה של ר' געצל נכתב ווילענסקי, ולא וועלענסקי.
י.]

מתכתבים מבית הרפואה

בליל שישי, מוצאי כ"ו תמוז, אני יושב ב-770 ומקבל מכתב מיהודה:
*Уважаемый реб Мойше, лежу в больнице в Филадельфии.
Нашёл такую фотографию. Это уже после меня. Вторая
половина 1980-х. Вы, наверняка, её уже видели.
ЮЮ*

[תרגום:

ר' משה היקר, שוכב אני בבית הרפואה, בפילדלפיה.
מצאתי תמונה כזאת. זה כבר אחרי זמני. המחצית השניה של שנות השמונים. בוודאי
כבר ראית אותה.
י.]

וצירף את התמונה הזאת:

הרגשתי שאם הוא שוכב בבית הרפואה ושולח לי תמונה, סימן שמצבו לא פשוט.
חשבתי להקל עליו ולשלוח לו את כל התמונות שלו מהעבר שיש ברשותי, ובד בבד לשאול אותו מה שלומו. באותו לילה חיפשתי את כל התמונות שהיו לי בהם נראה יודא, ואספתי אותן יחד.
למחרת בבוקר, ביום שישי כ"ז תמוז, שלחתי לו מכתב וצירפתי אליו את כל התמונות הללו - ארבעים במספר. וכך כתבתי לו, בערב שבת פרשת מטות מסעי:

Большое спасибо!

Я поделюсь всеми фотографиями, которые нашёл у себя, где вы фигурируете.

Позвольте также поинтересоваться, как ваше состояние?

Желаю полного и окончательного выздоровления!

Мойше Клейнберг

[תרגום:]

תודה רבה!

אשתף את כל התמונות שמצאתי אצלי, בהן אתה מופיע.

כמו כן, הרשה לי לשאול, מה מצבך?
מאחל לך רפואה שלימה וקרובה!
משה קליינבערג]

אל ההודעה צירפתי את התמונות.
באותו היום ענה לי יודא:

*Уважаемый реб Мойше Цви,
Большое Вам спасибо. Даже ещё более, чем большое.
Я в больнице. Опухоль - неожиданно для всех - разрослась.
Доктор мне сказал, что сбросить материальную клипу,
сбросить физическое моё тело произойдёт в течении
одного года.
א. גוטען עש"ק.
זייט געזונט מיין טיירער חבר
יודא הקטן*

[תרגום:
ר' משה צבי היקר,
תודה רבה לך. אף יותר מ'רבה'.
אני בבית החולים. הגידול התפשט, שלא כצפוי. הרופא אמר לי שהסרת הקליפה הגשמית,
גופי הגשמי, תתרחש במהלך השנה הקרובה.
א. גוטן עש"ק.
זייט געזונט מיין טיירער חבר
יודא הקטן]

כשקראתי את מכתבו, הבנתי שבכוונתו להודיע לי שנותר לו זמן קצר לחיות. אינני יכול לתאר את תחושותיי אז. הייתי נסער מאוד.
כשעמדתי לנסוע אליו לפורים לבית החולים, כבר אז ניסיתי לברר אם ישנו בית חב"ד ממש בבית הרפואה או בקרבתו. באתר Chabad.org מצאתי סיפור על יהודי מפילדלפיה, שהיה חולה במחלה דומה והרופאים נתנו לו סיכויים מועטים לחיות. אותו יהודי ביקר באוהל הקדוש, וקיבל על עצמו החלטה טובה להניח תפילין. בסופו של דבר, בעקבות תפילתו באוהל הוא נרפא בדרך נס. אותו יהודי היה מאושפז באותו בית רפואה שבו יודא נמצא כעת.
יודא לא חשב שאני יודע באיזה בית רפואה הוא נמצא. חשבתי שאם אשלח לו את הסיפור הזה, והוא יבחין עד כמה דומה הסיפור למקרה שלו,

מזכרת משמחת הנשואין של משה צבי הירש ושפרה קליינבערג

אזי הוא יחשוב על הצעד החשוב הבא - ביקור באוהל.
שלחתי לו קישור לסיפור הזה, כאילו מצאתי אותו במקרה. בכך רציתי
לרמוז לו שכדאי לנסוע לאוהל:

Уважаемый Реб Егуда!

Я некоторое время назад прочитал одну историю. Хочу поделиться с Вами.

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/3555176/jewish/The-Ohel-and-My-Medical-Miracles.htm

Хочу только сказать, что всегда есть адрес.

רפואה שלימה בקרוב ממש!

[תרגום:

ר' יהודה היקר!

לפני זמן מה קראתי סיפור אחד. רציתי לשתף אותך בו.

[וצירפתי קישור לסיפור]

רציתי רק לומר, שתמיד יש כתובת.

רפואה שלימה בקרוב ממש!]

על כך הוא השיב לי:

Спасибо, обязательно прочту.

תרגום:

תודה, אקרא בהחלט.]

זה היה בערב שבת פרשת מטות-מסעי, מברכים החודש אב.
מצב רוחי היה ירוד. הייתי מודאג מאוד עבור יהודה ומצב בריאותו.

המצב מידרדר

במוצאי שבת, מאוחר בלילה, פתחתי את הדוא"ל שלי ומצאתי שם מכתב
מיהודה:

Уважаемый реб Мойше Цви,

א. גוטע וואך, א פריילעכע וואך, א פנימיות'דעקע וואך.

Большое Вам спасибо. История, вселяющая много надежды и веры. Как примечательно, что в этой истории говорится о том же онкологическом центре, где я сейчас нахожусь.

У меня к Вам просьба. С Вами свяжется моя жена, Катя Юрьева, когда меня уже не будет. Хорошо бы, если кто-то мог бы говорить по мне קדיש. Поскольку живу на социальное страхование (плюс ещё \$1,950 в месяц на медицинскую страховку, поскольку получу Медикер только в декабре этого года, до чего, судя по всему, не доживу), я заплатить за קדיש не смогу. Может кто-то и найдётся, кто будет говорить Кадиш.

*С уважением,
ЮЮ*

[תרגום]

ר' משה צבי היקר,

א. גוטע וואך, א פריילעכע וואך, א פנימיות'דיקע וואך.

תודה רבה לך, הסיפור מפּיח תקווה ואמונה רבה. כמה מעניין שבסיפור זה מדובר על אותו מרכז אונקולוגי שבו אני נמצא כעת.

יש לי אליך בקשה. אשתי, קאטיה יוריבה, תיצור איתך קשר כשכבר לא אהיה. טוב יהיה אם משהו יוכל לומר עלי קדיש. מכיוון שאני חי על ביטוח סוציאלי (בתוספת עוד \$1,950 לחודש עבור ביטוח רפואי, שכן אקבל מדיקר רק בדצמבר השנה, שעד אז, ככל הנראה, לא אחיה), לא אוכל לשלם עבור קדיש. האם ניתן למצוא משהו שיאמר עלי קדיש?

בכבוד רב,

י.י.

לאחר מכתבו זה של יודא נשברתי. שלחתי מיד את החדשות לר' קאפל חייטאן.

למחרת בבוקר שלח לי ר' קאפל הודעה שקיבל מיודא. הוא כתב לו שהוא נמצא בבית הרפואה, וסובל מכאבים חזקים. הוא נזכר שפעם קרא ברשימות הרבי הריי"צ, שכתב אודות הסתלקותו של הרבי הרש"ב. ושם כתב שהרש"ב נטל משכך כאבים בשם "מורפיום". וזה בדיוק מה שהוא נוטל כעת. וכתב יודא: ההבדל הוא 104 שנים, והרפואה לא השתנתה... ביום ראשון אמרתי לר' שמואל לו שנותר ליהודה זמן קצר מאוד לחיות. וביקשתי ממנו לשתף אותי בזיכרונותיו בקשר ליודא, ובדו"חות שכתב

לרבי לאחר ביקורו בברית המועצות, בהם יודא מוזכר. כמו כן, באותו היום ביקשתי מהרב וויינפלד למהר למצוא את הוידאו שיוודא ביקש פעם. וכך כתבתי ליודא ביום א' פרשת דברים, ער"ח מנחם אב, אחרי שהתייעצתי במוצאי שבת עם המשפיע:

*Уважаемый реб Егуда,
Ваши последние сообщения меня очень обеспокоили, поэтому я обратился за советом к своему Машиши. Он очень духовный человек, настоящий מקושר к Ребе.
Он сказал, что в подобных случаях Ребе отвечал, что продолжительность жизни человека не находится в ведении врачей. Настоящий источник жизни - это Б-г, поэтому укрепление связи с Б-гом помогает даже там, где врачи бессильны.
Он настоятельно порекомендовал также съездить на Огель и попросить лично броху Ребе. Если Ваше физическое состояние на данный момент этого не позволяет, то хотя бы написать лично письмо Ребе и попросить броху на полное и окончательное выздоровление.
Со своей стороны я продолжаю молиться за Ваше здоровье, а также прошу друзей и знакомых, чтобы они также говорили за Вас Тегилим и Мишеберах во время чтения Торы.
Я уверен, что все вместе мы победим Вашу болезнь.
Также сегодня еду на Огель молиться за Вас.
Если нужна моя помощь в еще каких-то вопросах, то я всегда к вашим услугам.*

[תרגום]

ר' יודא היקר,

הודעותיך האחרונות הדאיגו אותי מאוד, ולכן פניתי בעצה למשפיע שלי. הוא איש רוחני מאוד, מקושר אמיתי לרבי.

הוא אמר שבמקרים כאלה היה הרבי משיב שאורך חיי האדם אינו נתון בידי הרופאים. המקור האמיתי לחיים הוא הקב"ה, ולכן חיזוק הקשר עם הקב"ה מועיל אפילו היכן שהרופאים חסרי אונים.

הוא גם המליץ בחום לנסוע לאוהל ולבקש שם את ברכת הרבי באופן אישי. אם מצבך

י"ב אלול ה'תשפ"ו

הגופני כרגע אינו מאפשר זאת, אזי ניתן לפחות לכתוב מכתב אישי לרבי ולבקש ברכה לרפואה שלימה וקרובה.
אני, מצידו, ממשיך להתפלל עבור בריאותך, וכן מבקש מחברים ומכרים שיאמרו גם הם תהלים ומי שבירך עבורך בעת קריאת התורה.
בטוח אני שיחד ננצח את מחלתך.
כמו כן, היום נוסע אני לאוהל להתפלל עבורך.
אם דרושה עזרתי בעניינים נוספים כלשהם, הריני תמיד לשירותך.]

באותו יום הייתי נסער מאוד. אך בלילה קיבלתי מיהודה מכתב שרומם מאוד את רוחי:

*Дорогой реб Мойше Цви,
Я был очень тронут Вашим письмом. Я это говорю от
чистого сердца, без всяких пустых формальностей.
Вы понимаете, что до Queens мне уже не добраться.
Можно ли Вам послать записку по email? Вы
распечатаете мой квиттл на принтере и кто сможет
- положит на הקדוש. Я, конечно, хотел, чтобы это
было сделано Вами.
Вообще, мне очень повезло встретиться с Вами. Я
молюсь, говорю брохи, надеваю тфилин 6 дней в неделю
перед шкияס га-хамо. А также талес котон и талес
каждый день. Я начинаю день с Мойде они лефанехо.
Я вначале по забывчивости начал читать 63. Реб Янкив
мне объяснил, что надо читать по следующему году -
64. Я всё-таки продолжаю говорить ג"ס (вместе с 64),
потому как когда я читаю, то делаю это на мотив ניגון
של אדמו"ר זצוק"ל. Конечно, без повторений. Я вспомнил,
как пронзительно Ваш дедушка, благословенной памяти,
пел с реб Гече "Цоомо Леха Ноооофши"...
С благодарностью,
יודא הקטן*

[תרגום]

ר' משה צבי היקר,

התרגשתי מאוד ממכתבך. אני אומר זאת מעומק הלב, ללא פורמליות ריקה.
אתה מבין שלקווינס כבר איני יכול להגיע. האם ניתן לשלוח לך פתק בדוא"ל? תדפיס
את הקוויטל שלי במדפסת ומי שיוכל - יניח אותו על הקבר הקדוש. אני, כמובן, רוצה

מוזכרת משמחת הנשואין של משה צבי הירש ושפרה קליינבערג

שדווקא אתה תעשה זאת.
בכלל, התמזל מזלי מאוד להיפגש עמך. אני מתפלל, אומר ברכות, מניח תפילין ששה ימים בשבוע לפני שקיעת החמה. וכן טלית קטן וטלית בכל יום. אני פותח את היום ב"מודה אני לפניך".
בתחילה, מתוך שכחה, התחלתי לקרוא פרק ס"ג. ר' יענקל הסביר לי שיש לקרוא לפי השנה הבאה - ס"ד. אך בכל זאת אני ממשיך לקרוא גם את פרק ס"ג (יחד עם ס"ד), מכיוון שכשאני קורא, אני עושה זאת בניגון של אדמו"ר זצוק"ל. כמובן בלי לחזור על המילים. נזכרתי כמה בהתרגשות סבך עליו השלום שר עם ר' געטשע "צמאאאאה לךךך נאאאאפשי"....
בהוקרה,
יודא הקטן]

"אנא לעורר רחמים רבים..."

ראיתי אצל יהודה התעוררות בלתי רגילה. התעוררות היוצאת מכל גדר וגבול.
יצרתי קשר עם המשפיע והראיתי לו את מכתבו האחרון של יהודה. הוא שמח מאוד.
באותו לילה כתבתי ליודא מכתב:

*Уважаемый Реб Егуда,
Конечно, можете отправить мне на email, а я поеду на Огель и положу Ваш квител.
Разве что, на всякий случай, напоминаю, что в начале сверху пишут פ"נ и внизу следующий нусах:
(имя матери) בן (имя) אנא לעורר רחמים רבים עבור נר"נ של
После чего уже просьбы.
רפואה שלמה בקרוב ממש*

[תרגום:
ר' יהודה היקר,
כמובן, אתה יכול לשלוח לי את זה בדוא"ל, ואני אלך לאוהל ואניח את הקוויטל שלך.
רק להזכירך, לכל מקרה, שבתחילה כותבים למעלה פ"נ ולמטה הנוסח הבא:
'אנא לעורר רחמים רבים עבור נר"נ של (שם) בן (שם האם).'
ולאחר מכן כבר את הבקשות.
רפואה שלימה בקרוב ממש]

למחרת בבוקר, יום שני פרשת דברים, ר"ח מנחם אב, כתב לי יודא:

*Дорогой реб Мойше Цви,
Пожалуйста, распечатайте мой пидьон нефеш, который
я прилагаю к этому письму.
Я был бы очень Вам благодарен, если мой квитл могут
положить на הקדוש.
С искренней благодарностью,
יודא הקטן*

[תרגום:

ר' משה צבי היקר,
אנא, הדפס את הפדיון נפש שלי, המצורף למכתב זה.
אודה לך מאוד אם הקוויטל שלי יונח על האוהל הקדוש.
בהוקרה כנה,
יודא הקטן]

אל ההודעה, צורף הפ"נ.
וזה לשון הפ"נ:

פ"נ

אנא לעורר רחמים רבים עבור נר"נ של יהודה בן יענטע
*Dear, dear, dear Rebbe, my Rebbe whom I left almost 40
years ago and whom I shall dare to say I found again. I am
I am asking to ease my sufferings
and to ease my terrible pain. I am really hoping fo
רפואה So I can do more good deeds andn help my
ממש own פנימיות And help others as well.*

"[תרגום:

פ"נ

אנא לעורר רחמים רבים בעבור נר"נ של יהודה בן יענטע
רבי יקר, יקר, הרבי שלי שאותו עזבתי לפני כמעט 40 שנה, ואשר אעיז לומר
שמצאתי אותו שוב. אני יודא הקטן ממוסקבה
אני מבקש מהקב"ה שיקל על סבלי ויקל על כאבי הנורא
אני מצפה מאד לרפואה שלימה בקרוב ממש
כדי שאוכל לעשות עוד מעשים טובים, לסייע לפנימיות שלי ולעזור גם לאחרים.]

בקוראי פ"נ זה, התקשיתי לעצור בעד דמעותיי.
באותו הערב נסעתי לאוהל, והבאתי את הפ"נ המיוחד הזה לרבי.
לפני שנכנסתי לאוהל, קיבלתי הודעה מר' קלמן וויינפעלד. הוא אמר לי
שזה עתה קיבל את הוידאו דיגיטלי מר' בערל ליווי, והוא מוכן לנסוע
בעצמו אישית ליודא ולהראות לו אותו.
באותו הערב, לאחר שהנחתי את הפ"נ באוהל, כתבתי ליודא את המכתב
הבא:

*Уважаемый Реб Егуда,
Только что был на Огеле и положил Ваш ПаН, а также
попросил о Вашем рефуа шлеймо.
У меня есть хорошие новости.
Как я уже писал ранее по поводу видеозаписей р. Берла
Ливи и связанных с этим происшествий, сегодня со
мной связался р. Калмен Вайнфелд (из ОК). Он сообщил,
что вчера получил оцифрованные видео. С его стороны
он готов в любое удобное для Вас время приехать и
показать их Вам. Вопрос только в том, удобно ли Вам
это и позволяет ли Ваше физическое состояние.*

[תרגום:

ר' יהודה היקר,

זה עתה הייתי באוהל והנחתי את הפ"נ שלך, וכן ביקשתי עבור רפואתך השלימה.
יש לי חדשות טובות.

כפי שכתבתי כבר קודם בנוגע לוידאו של ר' בערל ליווי והמאורעות הקשורים בכך,
היום יצר עמי קשר ר' קלמן וויינפעלד (מ-OK). הוא הודיע שאתמול קיבל את הוידאו
הדיגיטלי. מצידו הוא מוכן לבוא ולהראות לך אותו, בכל שעה שנוח לך. השאלה היא רק
האם זה נוח לך והאם מצבך הגופני מאפשר זאת.]

על כך השיב לי:

*Уже положили мой пидьон? Спасибо Вам, реб Мойшеле.
Физическое состояние становится хуже и хуже. За
последние 10 дней всё стало плохо.
А Вы, когда посылали мне рассказ этого человека, пилор*

*גי, про его дочь, который теперь накладывает тфилин 2
раза в неделю, знали ли Вы, что он там говорит об этом
же госпитале, где я сейчас нахожусь?*

[תרגום:

כבר הנחת את הפדיון שלי? תודה לך, ר' משה'לע.
מצבי הגופני נעשה גרוע יותר ויותר. במשך עשרת הימים האחרונים הכל נהיה רע.
האם כאשר שלחת לי את הסיפור של אותו אדם, חילוני, שכעת מניח תפילין פעמיים
בשבוע, האם ידעת שהוא מדבר שם על אותו בית חולים ממש שבו אני נמצא כעת?]

לא ידעתי כיצד להשיב לו, כדי שלא יבין שידעתי באיזה בית חולים הוא
נמצא. רציתי שיחוש בכך השגחה פרטית, ושזה ייתן לו תקווה. לא רציתי
שיקבל את הרושם שאני עוקב אחריו.
באותו ערב שאלתי את המשפיע כיצד להשיב ליודא. הוא הורה לי
להתנסח בצורה כזו שלא אשקר חלילה, אך גם בלי לגלות לו שידעתי היכן
הוא מאושפז.
למחרת בבוקר כתבתי לו:

*Я между делом искал истории про Огель. Зашёл на сайт
chabad.org и там, среди разных историй, увидел вот
эту, которая удивительным образом была в тему. И
я подумал, что надо поделиться с Вами. В результате
двойной פרטית השגחה это история еще произошла в
больнице, где Вы лечитесь.
Наверное, это хороший знак!*

[תרגום:

חיפשתי, בדרך אגב, סיפורים על האוהל. נכנסתי לאתר chabad.org, ושם, בין סיפורים
שונים, ראיתי את זה, שבאופן מפליא היה קשור לעניין. וחשבתי שכדאי לשתף בו אותך.
והנה התגלתה השגחה פרטית כפולה, ומתברר שהסיפור הזה אירע דווקא בבית החולים
שבו אתה מתרפא.
כנראה שזהו סימן טוב!]

באותו יום הוא כתב לי בחזרה:

Это именно о чём я Вас спрашивал. השגחה פרטית כפולה.
ומכופלת!

יודא הקטן הנקרא יוריעוו

[תרגום:

זה בדיוק מה ששאלתי אותך. השגחה פרטית כפולה ומכופלת!

יודא הקטן הנקרא יוריעוו]

זיכרונות מן הארכיון

ביום ראשון הבא, ז' מנחם אב, שלח לי ר' שמואל לו מכתב שיודא כתב לו לפני 42 שנה, שמצא ברשותו. שלחתי ליודא את ההודעה הבאה:

Уважаемый реб Егуда,

На днях я просил реб Шмуэль Лу поискать у себя письма и записи из поездок в СССР, что для Вас, наверное, было бы интересно. И вот он нашел у себя письмо, которое Вы написали ему 42 года назад и попросил меня поделиться с Вами.

А также просил передать эти слова:

!!!דרישת שלום והבעת אהבה נצחית מאד חזק

[תרגום:

ר' יהודה היקר, לפני מספר ימים ביקשתי מר' שמואל לו לחפש אצלו מכתבים ורשימות מהנסיעות לברית המועצות, שבוודאי היה בהם עניין עבורך. והנה הוא מצא אצלו מכתב שכתבת לו לפני 42 שנה, וביקש ממני לשתף אותך בו.

וכן ביקש למסור את המילים הבאות:

דרישת שלום והבעת אהבה נצחית מאד חזק!!!]

להודעתי צירפתי את מכתבו הישן של יודא... (נדפס לקמן בהוספות)
על כך ענה לי:

Уважаемый реб Мойше Цви,

Спасибо за письма. Если честно, я свою собственную не могу разобрать. Может быть, когда-нибудь мы с Вами вдвоём сможем это прочитать вместе.

ה' בעז' когда направят домой, если будет со здоровьем получше, я Вам напишу.

Большое спасибо за всё.

יודא הקטן

[תרגום]

ר' משה צבי היקר, תודה על המכתבים. למען האמת, איני יכול לפענח את כתב ידי שלי עצמי. אולי, יום אחד נוכל שנינו לקרוא זאת יחד.

בעז' כשישחררו אותי הביתה, אם יהיה מצב בריאותי טוב יותר, אכתוב לך.

תודה רבה על הכל.

יודא הקטן]

החלטתי לפענח בעצמי את מכתבו. ושלחתי לו.

על כך ענה לי:

Я таки хорошо писал в своё время. אט אזוי ר' משה'לע.

[תרגום]

כתבתי כל כך יפה בזמנו. אט אזוי ר' משה'לע.]

בנוסף, ר' שמואל לו שלח לי זיכרון מיוחד. וזהו לשונו של ר' שמואל:
[יודא] צלצל פעם בשעה ד' או ה' בבוקר והציע [-הציג] את עצמו "אני אחיו של אדמו"ר הזקן" (מפני ה"מקשיבים") והעביר ח"י ענינים (בקשת ברכות, שאלות בהלכה, במנהג, בקשת בקשה משפחתית לשם וויזה וכו'), וכל ענין הועבר בהסוואה, וכמו שמו כנ"ל

דרישת שלום והבעת אהבה נצחית מאד חזק!!!

ביום שלישי, מוצאי תשעה באב, שלח לי ר' שמואל לו זכרון נוסף מיוחד:
נוכרתי היום: נסענו ברכבת למאלאכאווקא (מוצש"ק חוהמ"ס תשמ"ה), וסיפר לי יהודה שליט"א אשר המדורה [מקום מגורים] הראשונה של הפריערדיקע רבי היה במלון גרייסטון (Greystone Hotel) במאנהאטען, ותבונה [-תובנה] שלו אשר שמא מילתא. גרייסטון פירושו גרויס טאהן = עשייה לעילא, מעשה הוא העיקר. וזה המסר הביא הרבי לאמערקא.

"יודקה הקטן ילחם עוד קצת..."

ביום חמישי י"ב אב, שלח לי השליח ר' קאפל חייטאן הודעה שקיבל מיודא:

Thank you reb Yaakov.

As it's been the case with me lately, I don't have any bsoirois toivos.

Last night was terrible. I thought it was... not yet. Yudka ha-Koton will fight a bit more...

[תרגום]

"תודה, ר' יעקב! כפי שהיה אצלי לאחרונה, אין לי שום בשורות טובות. אמש היה נורא. חשבתי שזהו זה... עדיין לא. יודקה הקטן ילחם עוד קצת..."

הייתי שבור. לא מצאתי מנוחה לעצמי. באותו ערב פגשתי את חברי ר' ארי וואלף. סיפרתי לו את החדשות האחרונות שהגיעו מיודא, ואמרתי שברצוני להעניק ליודא דולר מהרבי. ארי, ללא היסוס, נתן לי דולר של הרבי (היו לו שניים, ואחד נתן לי עבורו).

לקחתי מארי את הדולר, בעצת ובאישור המשפיע. הוא גם הורה לשלוח ליודא קופת צדקה, ולומר לו להחליף את הדולר הזה בדולר רגיל ולהניחו בצדקה.

ביום שישי כתבתי ליודא מכתב רגשי מאוד. התקשיתי להסתיר את רגשותיי וכאבי:

Уважаемый реб Егуда,

Мне р. Янкейв написал то, что Вы ему сообщили о состоянии Вашего здоровья. Это меня очень обеспокоило. Я еще раз подошел к моему Машиши посоветоваться. Я ему доверяю в этих вопросах.

Далее я хочу поделиться с Вами нашими общими мыслями о той ситуации, которая сложилась в последнее время. Во-первых, если Вы помните, в той истории, которую я Вам отправил, связанной с такой פרטית השגחה про еврея, у которого диагностировали ту болезнь. Там есть такой момент, что он помолился на Огеле Ребе, но ничего не изменилось в состоянии здоровья. Тогда его Шлиах

спросил, что он попросил у Ребе. На что он ответил, что он попросил броху на рефуа шлеймо. Шлиях сказал ему, что ему надо было попросить броху о чуде. И так было, он еще раз был у Ребе и попросил чудо, и в конце оно произошло.

Поэтому, наверное, если уже все так связано с הפגש פירט, то из истории следует, что надо попросить נס. В связи с этим хочу предложить Вам, чтобы Вы написали снова Ребе и попросили чудо.

Я при первой возможности (возможно даже еще до шаббеса) буду на Огеле и занесу Ваш пидйон. Также хочу сказать, что Ребе можно и даже нужно писать все откровенно, как сын Отцу

Если Вы не хотите, чтобы я видел, что Вы пишете, даю слово, что только занесу на Огель, а дальше удалю и не буду смотреть на содержание.

Ещё вещь, о которой мы подумали, основываясь на известных нам историях ответов Ребе людям в подобных ситуациях (ואכ"נ), а именно - взять на себя נדר, в случае скорейшего выздоровления добавить что-то серьёзное в תורה ומצוות. Мой совет (основываясь также на ответах Ребе) - это учить каждый день ежедневные уроки Хитаса (ת"ת) и три перека Рамбама. По возможности начать это решение как можно раньше. Конечно, написать об этом решении Ребе. И я уверен, что это сделает больше "сосуд» для брохи Ребе. Так же вопрос кашруса важен.

Конечно, всё это только мысли и предложения, а решения за Вами.

Ещё хочу сообщить что я нашёл для Вас доллар Ребе, и я хочу передать Вам его, как можно раньше, чтобы он все время был с Вами. Доллар Ребе - это очень большая сгула и важно иметь его всё время при себе.

Я думаю, как Вам передать его. Возможно, в это воскресенье я поеду к Вам в больницу в Филадельфию, чтобы передать Вам его.

*Я уверен, что всё вышесказанное поспособствует
Вашему скорейшему и полному выздоровлению, и мы
увидимся в скором будущем в крепком здоровье и в
радости.*

Мойше Клейнберг

[תרגום:

ר' יהודה היקר,

ר' יעקב כתב לי את מה שהודעת לו על מצב בריאותך. הדבר הדאיג אותי מאוד.

פניתי שוב אל המשפיע שלי, כדי להתייעץ. אני סומך עליו בעניינים אלו.

ברצוני לחלוק איתך את מחשבותיי הכלליות, בקשר למצב שנוצר לאחרונה.

ראשית, אם תזכור, בסיפור ששלחתי לך, בקשר להשגחה פרטית על אותו יהודי שאובחן באותה מחלה - היה שלב מסויים, לאחר שהתפלל באוהל הרבי, שלא נראה כל שינוי במצב בריאותו. אז שאל אותו השליח, מה בדיוק הוא ביקש מהרבי? ענה לו היהודי, שביקש ברכה לרפואה שלימה. אמר לו השליח, שהיה עליו לבקש ברכה לנס. וכך היה, הוא ביקר שוב אצל הרבי וביקש נס, ובסופו של דבר זה קרה.

לכן, כנראה, אם כבר הכל קשור כל כך להשגחה פרטית, נראה מהסיפור שיש לבקש נס. בהתאם לכך, ברצוני להציע לך לכתוב שוב לרבי ולבקש נס.

בהזדמנות הראשונה (אולי אף עוד לפני שבת) אהיה באוהל ואביא את הפדיון שלך. וכן, ברצוני לומר, שלרבי אפשר ואף צריך לכתוב הכל בפתיחות, כגון לאביו.

אם אינך רוצה שאראה את מה שאתה כותב, נותן אני את מילתי שרק אביא את זה לאוהל, ולאחר מכן אמחק ולא אביט בתוכן.

עוד דבר שחשבנו עליו, בהתבסס על סיפורים הידועים לנו על תשובות הרבי לאנשים במצבים דומים (ואכ"מ), והוא לקחת על עצמך נדר, שבמקרה של החלמה מהירה תקבל על עצמך הוספה רצינית בתורה ומצוות. עצתי (המבוססת גם על תשובות הרבי) היא ללמוד בכל יום את השיעורים היומיים של חת"ת ושלוש פרקי רמב"ם. במידת האפשר להתחיל בהחלטה זו, מה שתהיה, מוקדם ככל האפשר. כמובן, לכתוב על החלטה זו לרבי. ובטוח אני שזה יגדיל את ה"כלי" לברכת הרבי. כמו כן, נושא הכשרות גם הוא חשוב.

כמובן, כל אלה הם רק מחשבות והצעות, וההחלטה היא שלך.

עוד ברצוני להודיע, שמצאתי עבורך דולר של הרבי, וברצוני למסור לך אותו מוקדם ככל האפשר, כדי שיהיה עמך כל הזמן. דולר מהרבי הוא סגולה גדולה מאוד וחשוב שיהיה עמך תמיד.

חושב אני כיצד למסור לך אותו. אולי, ביום ראשון הקרוב אסע אליך לבית הרפואה בפילדלפיה כדי למסור לך אותו.

בטוח אני שכל האמור לעיל יסייע לרפואתך המהרה והשלימה, ונתראה בקרוב בבריאות איתנה ובשמחה.

משה קליינבערג]

עמדתי לנסוע לבית הרפואה בפילדלפיה כדי למסור ליהודה את הדולר של הרבי. תכננתי לעשות זאת ביום ראשון. אך לפתע קיבלתי מידוא את המכתב הבא:

*Реб Мойше,
Спасибо за письмо. Слишком много всего сейчас
происходит. Я Вам дам знать когда я смогу пообщаться.
Пожалуйста, никуда не ездите и ничего без меня не
предпринимайте.*
א גוטען עש"ק
ЮЮ

[תרגום:

ר' משה,

תודה על המכתב. יותר מדי דברים קורים כרגע. אודיע לך כשאוכל לדבר. אנה, אל תיסע
לשום מקום ואל תעשה דבר בלעדי.

א גוטן עש"ק

[י.]

הדולר שכמעט הגיע

במוצאי שבת התייעצתי עם המשפיע. הוא אמר שאסע בכל זאת לבית
הרפואה ואבקש שימסרו לו את הדולר של הרבי. ביום ראשון נסעתי
לפילדלפיה לבית הרפואה. נכנסתי לשם וביקשתי בקבלה למסור חבילה
עבור יורי יורייב. אך נאמר לי שהוא אינו נמצא שם, ושמחר יש לו תור עם
הרופא, אך גם זה אינו ודאי.

שוב נסעתי לשווא. כתבתי לשליח שאני נוסע אליו, כדי להשאיר אצלו
את הדולר עבור יודא, שהוא ימסור לו אותו. מיד לאחר מכן תכננתי לחזור
לקראון הייטס, שכן למחרת הייתה לי עבודה במחנה הקיץ, אך באותו
הערב ירד גשם חזק, והתבטלו כל קווי הרכבת. מכיון שלא הייתה לי דרך
לחזור, נשארתי ללון אצלם. כשהייתי בבית השליח, הוא סיפר לי שיודא
שלח לו הודעות שונות. לדוגמה, הוא שלח קישור לחנות מקוונת כלשהי
של יודאיקה ושאל האם הוא יכול לקנות שם ציצית. וכתב: "אינני רוצה
לשמוע את תשובת ר' משה פיינשטיין"...

במוצאי יום ראשון, י"ד אב, כתבתי ליודא מכתב:

*Уважаемый реб Егуда,
Я передал сегодня доллар Ребе р. Янкеву. Надеюсь,*

что Вы его получите в ближайшее время. Желательно держать его все время при себе.

Ещё я передал Вам цдоке-пушке. Принято обменивать Доллар Ребе на обычный Доллар и положить его в цдоку. Интересно, что в мойцей Шаббес я наткнулся на מענה Ребе, где Ребе пишет одному еврею, который находится в больнице, чтобы дважды в день клал монеты в цдоку пушку, и также давал другим (даже не евреям) это делать. И заслуга от этого будет защищать его.

Прикладываю эту מענה. К тому же я оставил пару монет, чтобы Вы могли откладывать деньги на цдоку (и по возможности дать другим также выполнить מצות צדקה.)

Я уверен, что Ваше состояние вскоре улучшится и будет рефуа шлеймо чудесным образом, и увидимся в скором времени в полном здоровье и на радостных событиях. Мойше Клейнберг

[תרגום]

ר' יהודה היקר,

מסרתי היום את הדולר של הרבי לר' יענקל. מקווה אני שתקבל אותו בקרוב. רצוי להחזיקו עמך כל הזמן.

כמו כן מסרתי לך קופת צדקה. נהוג להחליף את הדולר של הרבי בדולר רגיל ולתתו לצדקה.

מעניין, שבמוצאי שבת נתקלתי במענה של הרבי, שבו כותב הרבי ליהודי הנמצא בבית הרפואה, להניח פעמיים ביום מטבעות בקופת הצדקה, וכן לתת גם לאחרים (אף לא-יהודים) לעשות זאת. והזכות מכך תגן עליי.

מצרף את המענה הזה. כמו כן השארתי כמה מטבעות, כדי שתוכל להפריש כסף לצדקה (ובמידת האפשר לתת גם לאחרים לקיים מצות צדקה).

בטוח אני שמצבך ישתפר בקרוב ותהיה רפואה שלימה בדרך נס, ונתראה בקרוב בבריאות שלימה ובשמחות.

משה קליינבערג

למכתבי צירפתי מענה מהרבי לגבי החזקת קופת צדקה בבתי רפואה. במענה למכתבי האחרון, לא קיבלתי כל תשובה. ניסיתי לפעול שיודא יקבל את הדולר. למרבה הצער, זה לא צלח..

"המוות כבר על הסף..."

כעבור שבוע, ביום שני כ"ב אב, שלחתי ליודא מכתב נוסף:

*Уважаемый Реб Егуда,
Давно не слышал от Вас. Позвольте спросить, как Вы
себя чувствуете?*
רפואה שלימה

[תרגום:

ר' יהודה היקר,

זמן רב לא שמעתי ממך. הרשה לי לשאול, כיצד אתה מרגיש?

רפואה שלימה]

על כך השיב לי:

*Уважаемый реб Мойше. Хвалиться нечем. Смерть уже
на пороге.
ЮЮ*

[תרגום:

ר' משה היקר. אין במה להתפאר. המוות כבר על הסף.

י.י.]

הייתי מזועזע לחלוטין.

ביום שלישי, רביעי וחמישי - יום אחר יום ברציפות - נסעתי לאוהל, שהייתי שם יום שלם, אמרתי הרבה מאוד תהלים עבור יודא, והתפללתי לרפואתו השלימה.

רק ביום חמישי בערב הצלחתי להשיג את המשפיע. סיפרתי לו את כל מה שקורה. המשפיע שמע את דבריי, אך אמר שאין זה סדר נכון להיכנס לאוהל ימים שלמים ברציפות, ועליי לחדול מכך.

כל החודש לחצתי על ר' קלמן וויינפעלד בנוגע לוידאו שהבטיח לי. באותה התקופה ביקשתי מכמה שלוחים שהכירו את יודא, שישתפו אותי בזיכרונות אודותיו, ואעביר זאת אליו.

אחרית דבר

ביום ראשון כ"ח מנחם אב, יצרתי קשר עם הרב צבי גרינבלאט, השליח הראשי לארגנטינה. גם ממנו ביקשתי זיכרונות מיודא. למחרת בבוקר, ערב ראש חודש אלול, בשעת בוקר מוקדמת נסעתי לאוהל. בעודי יושב וכותב לרבי את הדו"ח מהמאורעות של השבועות האחרונים, השאיר לי ר' צבי גרינבלאט הודעה קולית עבור יודא, שאותה ביקש ממני למסור לו. כתבתי ליודא:

R. Цви Гринблат из Аргентины оставил для Вас голосовое сообщение

[תרגום]

ר' צבי גרינבלאט מארגנטינה השאיר עבורך הודעה קולית.

בחלוף כמה רגעים, הופיע בתיבת הדוא"ל שלי המכתב הבא:

Добрый день.

Это Катя, Юрина жена. Юра вчера умер...

Спасибо Вам за Ваше внимание и молитвы.

Если можете, пожалуйста, сделайте для него положенные последние молитвы.

Еще раз спасибо.

Катя

[תרגום]

צהריים טובים.

זוהי קאטיה, אשתו של יורי. יורי נפטר אתמול...

תודה לך על תשומת לבך ותפילותיך.

אם תוכל, אנא, עשה עבורו את התפילות האחרונות הנדרשות.

תודה לך שוב.

קאטיה]

וכאן חשך עלי עולמי.

תם ולא נשלם.

ומסיימים בטוב.

חילופי מכתבים

יום ג' לסדר ויחי, י"ד טבת

ר' יהודה היקר!
רציתי לשאול, אולי אתם יודעים במי מדובר כאן?
מצו"ב הקישור - יחידות ט"ו טבת תשד"מ.
יהיה לי מאוד מעניין לדעת פרטים נוספים מכלי ראשון. אשמח אם תוכלו לעזור לי ולספר לי.
מאחל לכם רפואה שלמה ומלאה, ורפואה שלמה וסופית.
משה קליינבערג
תשובתו באותו יום:
ר' משה, שלום וברכה,
כאלה הכרתי כמה וכמה. אבל לא הרבה. ממש לא הרבה.
רוב הליובאוויטשער'ס במוסקבה לא עבדו בכלל (אני מדבר על הבעלי תשובה), היו בפנסיה, חלקם פשוט היו רשומים איפשהו על הנייר כעובדים (עבודה "על הנייר" אחת כזאת סידר לי ר' יודל ברטנובסקי למשך זמן מה), או שבחרו בעבודה שלא דרשה נוכחות ביום שישי ובשבת. או שעבדו ב"שול", כמו ר' מוטל ליפשיץ.
לרבי כתבתי רק פעם אחת, ככל שאני זוכר. כנראה איפשהו אחרי תשמ"ד. במחצית הראשונה של שנות השמונים, בכל אופן.
בעניין היציאה או המשך החיים בברית המועצות. התשובה הייתה קצרה. אני זוכר רק את התוכן: "גדולה הזכות להישאר 'שם', להפיץ אידישקייט", וכו'.
כל טוב,
י'.

למחרת, יום ד' לסדר ויחי, ט"ו טבת, כתבתי:

תודה רבה על המידע.
אולי אתם יודעים מי בדיוק כתב לרבי מכתב עם שאלה בנוגע לקידוש על היין?
למעשה, מה ששלחתי לכם הוא רק חלק קטן מיחידות ארוכה של האדמו"ר מסדיגורא. בהקלטה המלאה שומעים שהוא שאל: "ומה הרבי ענה לו?" והרבי אמר שהוא אינו רב ואינו פוסק שאלות בהלכה, ושכלל

אין זו שאלה אקטואלית, והוא מקווה שהכול כבר הסתדר. פעם שמעתי שהרבי, במקום לענות לו, נתן לו ברכה שהכול יסתדר, וכך אכן היה, והוא לא היה צריך ללכת לעבודה בשבת. אתם יודעים במי מדובר? וכן, בנוגע לשאלות שלכם לרבי, ראיתי באיזו תמונה שהעבירו לרבי, שבצדה האחורי הייתה בקשה עבור יהודה בן יענטע, שיוכל לצאת מברית המועצות. כרגע אינני מוצא אותה.

על כך השיב לי באותו יום:

לא, ר' משה, בזמני לא הכרתי אף אדם שהיה באמת דתי, באמת שומר שבת, שהיה נאלץ להיות במצב של חילול שבת. כפי שאמרתי, 99% מהמקורבים למעגל המוסקבאי של ליובאוויטש, 99% בעלי התשובה, או שלא עבדו, או שהיו רשומים איפשהו על הנייר, או שעבדו כדוורים פעם בשבוע (ביום ראשון; גם אני עברתי את זה). מבין המבוגרים יותר, אנשים כמו ר' אברהם גינן ממריינה היה לו אוהל פרטי משלו בשוק, והוא קבע בעצמו את שעות העבודה שלו. מי שבאמת עבד היה יעקב וילגה, אבל הוא עבד כסבל בסופרמרקט ובאופן כלשהו הסתדר שם. גם אורי קמישוב עבד. אפילו הייתי פעם במכון המחקר שבו עבד, ליד תחנת הרכבת בלורוסקי, אבל אני לא זוכר איך הוא הסתדר. צריך גם לקחת בחשבון ששאלת חילול שבת נגעה אך ורק לערב שבת, ורק בתקופת הסתיו והחורף. בקיץ ובאביב שקיעת החמה הייתה אחרי סוף יום העבודה. שבת גם הייתה יום מנוחה של רוב הרוסים. אצל ר' געטשע היו במניינים שלו - ואני מדגיש, במניינים ולא בהתוועדויות - מגיע אחיינו. אדם בן חמישים בערך או יותר. לפי דעתי הוא היה בנה של אחותו של ר' געטשע, ובנו של חסיד חב"ד מפורסם מאוד. את בעלה של אחותו של ר' געטשע הרגו במוסקבה בשנות השישים או בתחילת שנות השבעים, בנסיבות שלא התבררו. ובכן, האחין הזה של ר' געטשע היה אדם סובייטי, פחד להתבלט, אבל שמר הכול. אולי אנשים כאלה באמת נאלצו לעבוד בשבתות, אבל אני אישית לא הכרתי אדם כזה. אגב, בפעם השנייה פניתי לרבי דרך הקלטת וידאו. נדמה לי שר' דובי-בער ליווי עשה אותה. אצל הוריי אז התפתחו, או ליתר דיוק כבר התרחשו, בעיות משפחתיות קשות, וביקשתי ברכה לשלום בית. הוריי חיו לאחר מכן עוד כ־35 שנה. כל טוב, יי.

ביום ה' לסדר ויחי, ט"ז טבת, כתבתי:

תודה על המידע.
כנראה שאתם מתכוונים לר' מענדל מסקליק הי"ד. כפי שידוע לי, הוא היה שאר בשרו של ר' געטשע (הנשים שלהם היו אחיות, ממשפחת פונטלייב), אתם מתכוונים לבנו? מעולם לא שמעתי שהיה או יש לו בן (רק בנות).
ר' מענדל היה בנו של ר' יעקב מסקליק (ז'ורביצ'ר) הי"ד. אני מכיר את נכדו, והוא סיפר לי שכאשר שאל את הרבי אם עליו לצאת מברית המועצות, הרבי ענה לו להישאר.
אביו, שהיה בעל מסירת נפש גדול מאוד, השלטונות חיפשו אחריו במשך זמן רב, ובסופו של דבר עצרו והרגו אותו. זה לא היה המקרה הראשון שבו פגעו במשפחה.

בליל שישי השיב לי:

כן, ואני מתכוון למענדל מסקליק, בנו של ר' יעקב זוראוויטשער. והם אכן היו שארי בשר (אם קראתי לו "חתנו", זה מפני ששכחתי את המילה הרוסית).
חתן נוסף, ר' שמעון בעלינר הי"ד, נשרף על ידי הגרמנים בריגה בבית הכנסת.
אבל אותו אדם שהיה מגיע לר' געטשע, השתתף בכל המניינים בחגים, אבל מעולם לא התבלט ולא דיבר איתנו, מלבד כמה מילים - הוא היה אחיינו. אביו של אותו אדם היה אחיו המנוח של ר' געטשע.
הוא למד, בניגוד לר' געטשע, בתומכי תמימים. אבל, ככל שאני זוכר, כבר לא בלויבאוויטש (משם הישיבה עברה ב־1914 או 1915), אלא אולי בקרמנצ'וג.
היה לו בן, בערך בן גילו של בנו הצעיר של ר' געטשע, יאש'ה. דווקא עם הבן הזה ועם יאש'ה הסתובבתי כמה חודשים, כאשר כבר התחלתי להתרחק מהיהדות. שניהם היו מגיעים אליי הביתה בסוקול.
בשורות טובות,
י.י.

ביום א' לסדר שמות, י"ט טבת, כתבתי:

תודה רבה על המידע.
אגב, התעניינתי במשפחתו של ר' געטשע וניסיתי להשיג מידע כלשהו. מה שידוע לי הוא שאחד מאחיו נקרא גדליה, שהיה רב בעיר דולגינוב. גורלו אינו ידוע לי. רק ראיתי שכתוב בספר "לויבאוויטש וחייליה" - נספה

על קידוש השם. כלומר, כנראה נרצח על ידי הגרמנים. לאח אחר קראו מאיר-גרשון, כפי שראיתי בזכרונותיו של ר' ישראל יעקובסון בספר "זכרון לבני ישראל". בתחילה הוא גר ברוגאצ'וב, אחר כך גייסו אותו לצבא, שם התעללו בו, גזרו בכוח את זקנו ואת פאותיו, ולכן ברח והתיישב בקרמנצ'וג. מה קרה איתו לאחר מכן, גם את זה אינני יודע. שניהם למדו בליובאוויטש (הם מופיעים ברשימות התלמידים בליובאוויטש).

וכן גיסו של ר' געטשע - ר' שמעון בעלינר, שכבר כתבתם עליו. אם היו עוד אחים או אחיות, אינני יודע. אם תוכלו לחלוק מידע מפורט יותר, אהיה אסיר תודה. וכן, ברשותכם אשאל: מה מקור הכינויים יהודה הקטן ויהודה הגדול? מי המציא אותם? מראש תודה רבה.

על כך השיב לי באותו ערב:

אין על מה. אענה על השאלה הפשוטה ביותר. במעגל הצר שלנו היו שני יהודה, כלומר ר' יהודה/יודל ברטנובסקי ואני. מי הראשון שהכניס את הכינויים האלה, כנראה אף אחד היום כבר לא זוכר. אני חושב שזה היה ר' מרדכי ליפשיץ ז"ל. ועכשיו לגבי אחיו של ר' געטשע. אחיינו (ובנו) שאת שמותיהם כבר אינני זוכר, היו ב־99.5% בהתאמה בנו ונכדו של ר' מאיר-גרשון. זוכרים שכתבתי שאחיו של ר' געטשע רק הספיק ללמוד בתומכי תמימים בקרמנצ'וג? לא. הוא היה תלמיד בליובאוויטש. אבל בנו (אחיינו של ר' געטשע), בן גילו של ר' יודל ברטנובסקי, הספיק ללמוד בתומכי תמימים בקרמנצ'וג שנה או שנתיים בלבד. הוא - האחין - היה אדם שתקן, שומר מצוות. את הספר "ליובאוויטש וחייליה" קראתי. לצערי, לגבי חלק מהתלמידים המידע דל מאוד. אח אחר, ר' גדליה הי"ד, היה רב במערב בלארוס. העניין הוא שדולגינב, לאחר מלחמת האזרחים, עברה לפולין, והקשר בין האחים נעשה בלתי אפשרי. לדעתי, בהתחלה היו כמה מכתבים, אבל משנות השלושים הכול, כמובן, נפסק. הוא אכן נרצח על ידי הפשיסטים, ימח שמם וזכרם. אגב, לדעתי, כלומר אני כמעט בטוח, שאביו של ר' געטשע היה שוחט

בפוצ'פ. כיום זו רוסיה, מחוז סמולנסק, כך נדמה לי.
כאשר כל המשפחה עברה למוסקבה בתחילת או באמצע שנות העשרים,
עוד לפני יציאתו של ר' שמעון בעלינר ללטביה, כל המשפחה, כמעט
עשרה אנשים או יותר, גרו ב"קרופוטקינסקי", ור' געטשע ישן על השולחן
במשך כמה שנים.
כל טוב,
י.י.

ביום ג' לסדר שמות, כ"א טבת, אור ליום ד', כתבת:

תודה רבה על תשובתכם.
אם אינכם מתנגדים, עוד שאלה קטנה.
האם אתם יודעים מי היו שאר האחים והאחיות של ר' געטשע?
וכן, מה היה גורלו של אביו של ר' געטשע? ומה עלה בגורלו של אחיו, ר'
מאיר־גרשון?
אני מאוד מעריך את הזמן ואת תשומת הלב שאתם מקדישים לי.

על כך השיב לי בבוקר יום ד' לסדר שמות, כ"ב טבת:

ככל שאני זוכר, אביו של ר' געטשע נפטר עוד בפוצ'פ. אינני זוכר שר'
געטשע הספיק לחיות עם אביו במוסקבה.
אחיו, ר' גדליה, הרב של העיירה דולגינוב, נרצח על ידי הגרמנים יחד עם
משפחתו בתחילת המלחמה.
כיצד נפטר ר' מאיר־גרשון, אני באמת לא זוכר.
אינני זוכר באיזה אופן ר' געטשע היה קשור למשפחת פנטיילייב. אולי
מצד אשתו?
ר' געטשע היה מיודד עוד מלפני המלחמה עם ר' אברהם מאיור. במחצית
הראשונה של שנות השמונים, בנו, איש עסקים ניו־יורקי בתחום הנדל"ן,
הגיע למוסקבה כשליח. נפגשתי איתו כמה פעמים.
אגב, בין המבקרים הקבועים האחרים במניינים או בהתוועדויות היו גם
יהודים אחרים, שלא מרבים לזכור אותם. הם לא היו פעילים בתחום
הפצת החסידות חוצה, אבל ראויים לאזכור.
כמו אחיינו של ר' געטשע, בנו של ר' מאיר־גרשון. עכשיו נדמה לי שקראו
לו שמואל, על שם כ"ק אדמו"ר המהר"ש.
היה גם מהמבוגרים, ר' גדליה, מחסידי אוקראינה, התפלל בנוסח ספרד.
הוא היה הכהן שלנו, כמו ר' יודל ברטנובסקי.
אולי הוא היה מחסידי מחנובקה. באוקראינה הרי כמעט לכל עיירה היה

אדמו"ר משלה.
משום מה נדמה לי שגם סבכם ז"ל היה מאוקראינה, אבל אולי אני טועה.
היה גם ר' מאיר חריטונוב, ממשפחה חסידית ידועה, אבל הוא לא היה חלק מהקבוצה הצרה שלנו.
עוד היה, לפי דעתי, ר' בערל טאבאטשניקאו. יהודי בלארוסי, ותיק מלחמה ושמח, אבל לא ליובאוויטשער.
אגב, אחרי המהפכה בברית המועצות, ועוד יותר אחרי מלחמת העולם השנייה באירופה ובאמריקה, התחילו להצטרף לחב"ד יוצאים ממשפחות אחרות, חסידים של אדמו"רים אחרים.
בהתחלה היו הרבה חב"דניקים שלא היו ליובאוויטשער'ס. היו כמה חצרות חב"ד רציניות בבלארוס.
אחרי הסתלקות אדמו"ר הצמח צדק, לאדמו"ר המהר"ש היו אחים מבוגרים, שחלקם הקימו חצרות משלהם. אחד המרכזים האלה היה בעיירה קאפוסט, אצל חסידי המהרי"ל, בנו של הצמח צדק.
אצל ר' מוטל ליפשיץ אביו (כמו גם חותנו) ה' ברעסלעווער.
זה כבר התחיל באוטבוצק. הגרעין של הליובאוויטשער'ס אז, נשאר בברית המועצות. "הטרנזיט הפולני" קצת שינה את המצב הזה (אותו ר' אברהם מאיור), אבל זו כבר הייתה היסטוריה אחרת.
אגב אורחא, ר' מוטל, לאחר שחרורו מהגולאג ועד נישואיו בטשקנט, נסע גם ללבוב. אבל ל"טרנזיט הפולני" כבר לא הספיק. הכל כבר נחשף והוא נאלץ לעזוב מיד את לבוב.
אני, אגב, פגשתי "בוגר אמיתי" של תומכי תמימים. בעיר אלמא־אטא, שאל"ה הגעתי יחד עם ר' בערל ליווי (לא באותו מטוס, אבל באותו זמן), איש הכשרות של OK.
שמו היה ר' הלל ליברוב. במוסקבה נפגשתי עם בנו, עבד נדמה לי כרופא, ותכנן לצאת לארה"ב.
ר' הלל כבר היה אז אדם זקן מאוד ולא בריא. כאשר יצאנו מהבניין החדש שבו גר ר' הלל עם אשתו הזקנה, בדרך לקבר אביו של הרבי, רבי לוי יצחק, ראיתי קבוצה של אנשי קג"ב שצילמה בכוונה, מתוך מכונית, את כל התנועות שלנו.
לגבי שאלתך על הציונים. שלחו אותי ראשון להאדיטש. אז כמעט שלא היו שם חב"דניקים צעירים, ולאנשים אפילו בגילו של ר' מוטל (הוא נולד ב־1917, כלומר בתשמ"ב, למשל, היה בן 65) היה קשה להתנייד.
נסעתי עד חרקוב, ומשם הגענו האדיטש יחד עם חב"דניק מקומי בשם לנדא.

בערך באותו זמן, בתחילת שנות השמונים, הטילו עליי למצוא בטולה את קברו של ר' מרדכי דובין. זה היה קצת יותר מסובך מאלמא־אטא. בטולה נשאר אז בית כנסת קטן, ואפילו מניין לא היה. אבל יהודי מקומי מבית הכנסת, כנראה האדם היחיד שפגשתי שם, הראה לי את הקבר. אז, כמובן, הוא היה במצב מוזנח מאוד. כל טוב, יי.

למחרת, יום ה' לסדר שמות, כ"ג טבת, כתבתי:

תודה רבה!
אני מאוד מודה לכם על הזכרונות המעניינים והמפורטים. סבי אכן היה מאוקראינה, מהעיר ויניצה. כמו כן, ככל שידוע לי, ר' געטשע היה פנטיילייב הן מצד אמו והן מצד אשתו (הוא נשא את בת דודתו מצד אמו). כתבתם על אדם בשם מאיר חריטונוב. כאן ב־770 יש משפיע ידוע בשם ר' שלום חריטונוב (אגב, הוא הגיע לרוסיה כשליח בשבועות תשמ"ה). שאלתי אותו אם שמע על אדם כזה, והוא ענה שמעולם לא שמע עליו. אולי אתם יודעים בן של מי הוא היה, נכד של מי, וכדומה?

על כך השיב לי באותו יום:

אין על מה.
ר' מאיר חריטונוב היה "חב"דניק מבטן ומלידה". אבל הוא לא השתתף בשיעורים, לא נפגש במיוחד עם השלוחים, כנראה פחד. הוא היה קרוב משפחה של משפחת בוימגארטען. אז הוא כבר היה אדם די מבוגר. לגבי סבכם ז"ל, אני זוכר פשוט את ההגייה שלו. נדמה לי שהליובאוויטשער'ס הזקנים קראו להגייה כזאת "פוילישער". כך הם קראו לכל החסידים האוקראינים, הפולנים וההונגרים. פעם אחת בחדר שני כולנו חיכינו בקוצר רוח לחזרתו של ר' מוטל מהשחיטה. אז, אם הבהמה נמצאה טרפה, ב־99% מהמקרים לא הייתה פרה שנייה. כלומר, גם לא היה בשר. והיה צריך לחכות עוד שבוע. נכנס ר' מוטל ליפשיץ ז"ל, (את בנו זלמן, מאוד חיבבתי, הוא גר, נדמה לי, בווישינגטון הייטס. נדמה לי שנפטר. תעדכנו אותי אם אתם יודעים. בוודאי הרב חצקלביץ יודע מה עלה בגורלו, הוא נשוי לאחותו של זלמן.

אם הרב חצקלביץ עצמו עדיין בחיים).
ובכן, נכנס ר' מוטל. אחד המתפללים חסרי הסבלנות שואל את ר' מוטל:
"כושער?" ר' מוטל ענה: "כשר. כשר. זה כשר, לא קושער...."
(למרות שהוא עצמו היה מקייב).
סבתא שלי הייתה מזולוטונושה, ליד צ'רקסי. אף שהשטעטל לא היה גדול,
בערך 4,000 איש, היו בו בהתאם כ-3,000 יהודים.
במענה לשאלתכם: בתשמ"ה כבר התחבאתי. נפתח נגדי תיק פלילי, על כך
שכביכול תקפתי מתפלל בארכיפובה. למעשה דחפתי אותו.
הרב פישמן התעקש להזמין משטרה. אינני יודע אם שמעתם על כך.
פעם אחת מסרתי שיעור... בכנות, שכחתי במה. אולי שיחות, אולי שולחן
ערוך. או, יותר סביר, תניא. השיעור היה בעיקר עבור הבחורים מלנינגרד.
הגיעה המשטרה, יחד עם אדם שנראה והיה קג"בניק. לקחו אותנו לתחנת
המשטרה, ממש מול הבית של ר' געטשע ברחוב פרונוזה השני.
איתנו היה אדם אחד בלבד שהי' בחור, כנראה מסורב עלייה, שהיה
ממשפחה ליובאוויטשאית, שהוריו היו מוכרים לזקנים שלנו.
ובכן, דני הזה (פראדקין?) פשוט ברח מהמשטרה.
אותנו שחררו כעבור שעה.
סיפור מוזר.
כאשר בדקו שם את הדרכון שלי, אותו קג"בניק שהגיע אצל ר' געטשע
הסתכל עליי בחיוך ואמר: "ואותך, יורייב, במקרה לא מחפשת המשטרה?"
אמרתי שלא (שיקרת).
הוא ענה: "לפי המידע שלנו, נפתח נגדך תיק."
אבל הוא לא עשה דבר.
למה אני מספר לכם את זה? בתשמ"ה כבר כמעט שלא נפגשתי עם
השלוחים. שבועות שלמים חייתי אצל ר' געטשע.
אני שולח לכם תמונה של אחד השלוחים האחרונים. כנראה שזה היה
בקיץ 1985. אני לא זוכר איך קראו לו.
אחר כך כבר התרחקתי מ"כל העניינים האלה".
פעם אחת, את זה אני זוכר היטב - מאוד לא מצא חן בעיני סבכם, כאשר
כולנו יחד הלכנו מר' געטשע לכיוון תחנת המטרו "פרונזנסקיה".
כל טוב,
י'.

(מצורפת לתשובה הייתה תמונה זו, ולידה כתב):

אלה היו כמה מהשלוחים האחרונים. אינני זוכר דבר מהמפגש הזה.

ביום א' לסדר וארא, כ"ו טבת, כתבתי:

תודה רבה שאתם חולקים איתי את הזכרונות.
לגבי ר' זלמן, בנו של ר' מוטל, פגשתי השבת את ר' בערל חצקלביץ ב־770
ושאלתי אותו על זלמן. הוא אמר שהוא בחיים.
לגבי התיק הפלילי שלכם, שמעתי, אולי אתם תתקנו אותי, אבל כפי שאני
זוכר, פעם מישוהו מסר לכם חבילה בבית הכנסת, ומנהל בית הכנסת ניגש
ולקח אותה מכם, ואתם דחפתם אותו ולקחתם אותה בחזרה.
לגבי התמונה, מימין זה ר' שמואל הבר (אני מכיר אותו אישית, הוא מתגורר
בקראון הייטס). בשיחה שהוצאתי לאור לכבוד חתונת אחי יש דו"ח שלו,
אבל כנראה שהתמונה אינה מאותו ביקור.
משמאל ר' דוד ויכנין ע"ה. אני מכיר את בנו (ונכדו הוא חבר קרוב מאוד
שלי).

אגב, אבי סיפר לי לפני כמה ימים שסבא־רבא־רבא שלי, ששמו הרה"ת
משה צבי הירש דולקין (שעל שמו אני נקרא, והוא היה מאחד התלמידים
הראשונים של ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש), היה גם הוא מפוצ'פ,
ור' געטשע הכיר אותו.
על כך השיב לי באותו יום:

תודה רבה. היה לי מאוד מעניין לשמוע על ר' משה צבי הירש דולקין. מעולם לא שמעתי על כך מסבכם. אבל סבכם ז"ל לא היה אדם מרבה בדיבור. הוא כמעט לא דיבר על עצמו, אם בכלל. שמחתי לשמוע שזמן עדיין בחיים.

לגבי התיק - , בסך הכל שמעת נכון. מכריי, אחד סאטמארער והשני בעלזער, הניחו על המושב בחדר שני שקית רגילה. היו שם שימורי דגים שנשארו להם (הם טסו באותו בוקר), ושקיות קקאו. הלכתי לאיפשהו. ניגשתי לשולחן שבו לפעמים למדו תורה. חזרתי אחרי חמש דקות. השקית איננה. אף אחד לא אומר כלום, אף אחד לא ראה כלום.

היה שם יהודי בוכרי מבוגר בשם חודיידטוב. אחיו היה מנהל קולחוז ידוע ליד סמרקנד, והוא ממש הציל הרבה חב"דניקים ממוות ברעב. הוא כמוהו היה קרוב משפחה של ר' משה חודיידטוב מחמ"ה. הוא הצביע לי על איזה אדמיניסטרטור צעיר, ניגשתי אליו, והלה, בתגובה לשאלתי התחיל לצעוק שהרי מסתובבים בבית הכנסת נוכלים, מתקשרים עם זרים, וכו'.

התחילו חילופי דברים. קראתי לו מוסר, ואז דחפתי אותו פעם אחת. או יותר נכון, כנראה אחזתי אותו בצווארון החליפה. זמן קצר לאחר מכן, באחד מחגי תשרי, כנראה בערב שמחת תורה, הגיעו אנשי הקג"ב (כמובן עם המשטרה) לבית הכנסת מארינה. עצרו רבים, אבל כולם שוחררו. אותי לא.

החזיקו אותי בתחנת המשטרה בסושצ'בסקי וואל (ליד מרינה רושצ'ה) עד אחת בלילה. כל הזמן התקשרו לתחנת המשטרה בארמנסקי פרולוק (האזור של בית הכנסת הכוראלי).

לקחו אותי לשם. סגרו אותי בתא עם עבריינים קטנים ושיכורים. בבוקר שחררו אותי בערבות.

משם הלכתי ברגל לר' געטשע, שם הצטרפתי למניין. אגב, ר' משה, אם לא קשה לכם, עשו לי טובה. כאשר תראו את ר' הלל זלצמן, מסרו לו בבקשה דרישת שלום ממני. כל טוב לכם ולמשפחתכם, יי.

ביום ד' לסדר וארא, ערב ראש חודש שבט, כתבתי:

תודה רבה על הזכרונות שלכם! אני מתנצל שהתעכבתי עם התשובה, פשוט המכשיר שלי התקלקל ולא

הייתה לי אפשרות לענות. רק עכשיו קיבלתי אותו מהתיקון. פגשתי אתמול את ר' הלל זלצמן, ומסרתי לו את דרישת השלום מכם. הוא מאוד שמח, וגם ביקש למסור לכם דרישת שלום גדולה וחמה מאוד. הוא אמר שהוא תמיד זוכר אתכם, ולפעמים אפילו כל הגוף שלו רועד כשהוא נזכר בכם. הוא אמר שיש לכם "א ווארעמע נשמה". כמו כן, ר' הלל ביקש לדעת אם קראתם את ספרו "סמרקנד". לגבי המעצרים בשמחת תורה: ככל הידוע לי, מדובר בשמחת תורה תשמ"ג. גם את זה סיפר לי ר' משה תמרינ. הוא סיפר שהגיעה הוראה מהרבי (באמצעות ר' אורי קמישוב) ללכת להקפות בארכיפובה, אבל לא הספיקו להודיע זאת לכולם. לאחר ההקפות בארכיפובה הם הלכו למרינה רושצ'ה, כדי לערוך שם פארבריינגען. בכניסה חיכתה להם המשטרה ולקחה אותם יחד לתחנת המשטרה. כך גם סיפר לי ר' זאב קורבסקי. בתשורה, בדו"ח של ר' לייבל שפירא, הוא גם מזכיר זאת. אבל הפרטים שם נכונים לא לגמרי מדויקים.

כך הוא כתב:

"בתחילה מסרנו לו ד"ש מבית חיינו, ואח"כ דברנו אודות משפחתנו וכו' וכו'. בינתיים בא יהודה שיחי' (הקטן), ואחרי משך זמן של דיבורי היכרות וכו' דברנו אודות המצב שם. וסיפר לנו איך שהוא מפתח וכו', ובפרט לאחר מאסרו של ר' משה שיחי' אברמוב. וסיפר לנו מה שנעשה בבית הכנסת בשמחת תורה (כמדומה לי שכוונתו לשמחת תורה תשמ"ג) איך שבאו אנשי הק"ב באמצע ההקפות וסיבבו את הבהיכ"ל, וזה גרם התעוררות גדולה אצל המתאספים, והתחילו לשיר בקול רם "ניעט ניעט ניקאווא", והמשטרה לא ידעה מה לעשות, כי מצד אחד לא היה להם על מה לתלות טענותיהם, כי לא היו שם שיכורים, וגם שרו ברוסית, ולאידך ה"ז הקפות וכו' ונשלחו ממשרד וכו', לכן רשמו שמות של כל המשתתפים, ואותם שלא היו להם דרכונים לקחו למשרד המשטרה וכו'.

[א' מאנ"ש התעורר ביותר, ועמד מלא קומתו ואמר בקול רם שעד עתה לבש ציציותיו בפנים, ומכאן ואילך יוציאם לחוץ].

בכל אופן לכמה וכמה מאנ"ש היו צרות מזה".

אגב, אם תוכלו, אולי תספרו לי מה היה הסיפור עם ר' משה אברמוב? שמעתי שהוא מתגורר כיום בבורו פארק, אבל עדיין לא הצלחתי ליצור איתו קשר.

תודה רבה.

על כך השיב לי באותו יום:

תודה רבה על ר' הלל. כמובן, קראתי את ספרו "סמרקנד" בהנאה רבה. מאוד אהבתי.

האירועים האלה זכורים לי בגרסה קצת אחרת. כן, אני זוכר שכולם הלכו לעשות הקפות בארכיפובה, שאליה לא יכולתי להגיע. אחר כך כל החבר'ה הגיעה למרינה, שם אני כבר הייתי. המשטרה לא עמדה בכניסה. וכל מי שהגיע מארכיפובה הצליח לעלות לקומה השנייה. לשם הגיעה המשטרה זמן קצר לאחר מכן (הקג"ב, המועצה לענייני דתות).

ההבדל העיקרי הוא השנה. תמיד נדמה לי שזה היה תשד"מ. אני זוכר שקישרתי את כל הבעיות שלי עם ה"מלוכה" דווקא למשמעות הרעה והמסוכנת של המילה "להשמיד". אז אפילו היו כותבים את השנה לא תשמ"ד, אלא מחליפים את סדר האותיות.

זה היה בסתיו 1983, כלומר תשד"מ כבר התחילה. היה לי מסמכים איתי (בברית המועצות הי' צריך תמיד לשאת מסמכים), ובכל זאת עצרו אותי.

עצרו עוד כמה אנשים, אולי אפילו את אורי. אבל כולם שוחררו, חוץ ממני. לגבי המעצר של משה אברמוב, זה מסובך.

ראשית, אני כמעט בטוח שזה היה אחרי החגים שתיארתי לעיל. אני כמעט בטוח במאה אחוז שזה היה בשנת 1984. ונראה לי שזה לא קרה במוסקבה. לדעתי עצרו אותו בסמרקנד. על תיק שתפרו לו, בדומה לשלי. או שהאשימו אותו שהוציא ספרים מבית הכנסת, או משהו כזה. איזשהו תירוץ אידייתי. כל החיים, הזקנים תמיד ביקשו שניקח ספרים הביתה, כדי שלא יאבדו. ר' זלמן פוזנר. נשאלו לי ממנו זכרונות טובים מאוד. כנראה שהוא כבר נפטר. נסעתי איתו לריגה בשנת 1982, בערך.

הגעתי בנובמבר 1998 לארה"ב. כבר בתוך חודש התחלתי לעבוד בחב"ד (חמ"ה).

וכאשר גיליתי שמשה אברמוב נשוי לאחיינית (נדמה לי) של ר' משיח חודיידטוב - אגב, במכתבים הקודמים טעיתי וקראתי לו משה - הבעתי רצון לפגוש אותו.

- אתם, ר' משה, צריכים להבין שמשה אברמוב היה החבר הקרוב ביותר שלי.

הוא וארי קצב (נדמה לי שגם אותו קראתי בטעות משה במיילים הקודמים),

וכמובן מיכאל שניידר ז"ל, שנדרס למוות לפני כמה שנים בירושלים. אבל הוא עזב מוקדם מאוד, אולי עוד לפני 1982. ובכן, עבר שבוע, שבועיים, ללא תוצאות. אחר כך ר' משיח נתן לי את הטלפון שלו. התקשרתי. אשתו ענתה. היא אמרה לי: "כן, ר' משיח סיפר לנו עליך, אבל..." ואז היא אמרה שמשה אברמוב לא רוצה לדבר או להיפגש. סיפור מסתורי. רציתי לשאול אתכם: סבכם ז"ל היה מספר סיפור מאוד מצחיק על כך שהאכילו אותו בפלוב בזמן הפינוי. אני לא טועה? האם הוא היה במלחובקה בסמרקנד או בטשקנט? י?.

ביום ה' לסדר וארא, ראש חודש שבט, כתבתי:

כן, כך היה. אף שהסיפור ארוך ומלא בניסים, אכתוב בקיצור ממש: סבא, ממש בתחילת המלחמה, לפני כיבוש ויניצה על ידי הגרמנים, הצליח ברגע האחרון לצאת מהעיר. הוריו ואחותו נשארו שם ונהרגו. גייסו אותו לצבא ושלחו אותו לחזית. שם הוא חלה בדלקת ריאות, ולאחר האשפוז נתנו לו חופשה של שבועיים. משהו מהיהודים המליץ לו לנסוע לטשקנט. וכך הוא עשה. בטשקנט הוא התקבל לעבודה במפעל לייצור מטוסים, שנתן פטור מגיוס. שם סבא פגש לראשונה חב"דניקים. את סיפור הפלוב כנראה אתם מתכוונים לסיפור הבא, כפי ששמעתי מאבי: הזמינו את סבא להתוועדות. זו הייתה ההתוועדות החב"דית הראשונה בחייו. (הוריו של סבא היו חסידי סדיגורא). בהתוועדות היו בערך ארבעים איש. זו הייתה תקופת רעב, ולכן היו שם שני חסידים: אחד מזג משקה, והשני נתן פארבייסן. הפארבייסן היה סיר גדול של דייסת כוסמת. מי שחילק את הדייסה היה לוקח בידו חופן קאשע, ודוחף אותו לפיו של מי ששתה לחיים. כאשר הגיע התור של סבא, הוא שתה לחיים והושיטו אל פיו יד עם חופן קאשע. סבא לא הרגיש בנוח עם זה, ולכן היסס ולא פתח את פיו. אז אותו חסיד זרק לו את קאשע על הפנים. סבא מאוד נעלב, עד כדי כך שהתחשק לו להכות את מי שפגע בו. הוא יצא מהבית ורצה ללכת.

אבל אחריו יצא אחד המשתתפים בהתוועדות ועצר אותו. הוא הצליח להרגיע את סבא וגם לשכנע אותו לחזור. וכך סבא נשאר בחב"ד. לאדם הזה קראו זלמן קורסקער. לסיפור הזה יש המשך מעניין. כאשר סבא עבר לאמריקה והתיישב בקראון הייטס, גרה איתם בבית אישה מבוגרת, ילדת ריגה, בשם שרה לויין. אולי שמעתם על ר' משה חיים לויין, זה בנה. שרה לויין הייתה מרבה לבקר אצל סבא וסבתא, מכיוון שהייתה אלמנה וחייה לבדה. בתחילת דרכם היא מאוד עזרה לסבא ולסבתא להסתדר במקום החדש. ובכן, סבא סיפר לשרה לויין את הסיפור הזה. כאשר שמעה את השם זלמן קורסקער, היא קראה בקול: זה היה בעלי המנוח. סיפור מעניין כזה של השגחה פרטית. על כך השיב ביום ו' ערב"ק וארא בבוקר: מעניין מאוד, תודה. כיוון ששמעתי את הסיפור הזה מסבכם כמה פעמים, ואחר כך גם כמה מאנ"ש התחילו לספר אותו, ההבדל היחיד הוא שהקאשע - כן, כן, קאשע ולא פלוב - לא נזרקה על פניו על ידי אחד החסידים, אלא הוא ניגש ומרח אותה על פניו. אני זוכר היטב את התנועה האופיינית של המריחה. הדבר המעניין ביותר הוא שסבכם (וגם אחרים) תמיד סיפרו את הסיפור הזה בלי שום נימה של פגיעה או טינה. זה היה משל לביטול ולצורך לשכוח את ה"אני" הפרטי שלו. סבך ה' מחסידי סדיגורא? אם כן מצד מי ר' משה צבי הירש דולקין הוא הסבא-רבא-רבא שלכם?

על כך השבתי ביום א' לסדר בא, ד' שבט:

הכול פשוט מאוד. סבי היה ממשפחת חסידי סדיגורא, וסבתי (מצד אבי) הייתה דולקין (נכדה של ר' משה צבי הירש דולקין). אשמח אם תשתפו אותי בעוד זכרונות מסבא, או בסיפורים שהוא היה מספר. רציתי גם לשאול: מה מצב בריאותכם? אני מקווה שהמצב רק הולך

ומשתפר.

על כך השיב למחרת, יום ב' לסדר בא, ה' שבט: סבכם, כפי שכבר אמרתי, לא היה אדם מרבה בדיבור. אבל ממש לא במובן שהוא התרחק מאנשים או שהיה בלתי חברותי. היה לו ביטול גדול מאוד. הוא היה יותר כזה "למד-וויק" מוסקבאי. אם על ר' מוטל, ר' געטשע, יודל ברטנובסקי ידעתי הרבה - איפה גרו, הכרתי את משפחותיהם - על סבכם ידעתי רק שהוא היה שען (וגם בזה אינני בטוח).

לא ידעתי היכן הוא גר, ולא ידעתי דבר על משפחתו במוסקבה. מעולם לא שמעתי ממנו על המשפחה שנהרגה בוויניצה. אבל כל האמונה שלו, כל היהדות שלו, התבטאו במלוא החוזק בניגונים. זה היה התחום שלו. הוא היה חסיד אמיתי. לגבי הבריאות שלי, אין מקום לדבר על "שיפור". בסוף אוגוסט 2018 אובחנתי במקרה לחלוטין בסרקומה. נותחתי. זו הייתה ניתוח בטן רציני מאוד, כל החלק העליון של הגוף נפתח. סרקומה היא סוג לא פשוט של סרטן; היא אינה מגיבה לכימותרפיה ולא להקרנות.

אצלי הצלחתי להיפטר מהסרטן במשך כמעט שנתיים. ביולי 2020 הייתה הישנות של הסרטן. בשנת 2020 עברתי סדרת הקרנות, ללא הצלחה. בסתיו 2020 עוד ניתוח. הוסרה כליה אחת. שוב הישנות של הסרטן בשנת 2021. הניתוח השלישי היה בתחילת 2022. בסתיו 2022 הישנות שלישית. בסוף דצמבר 2022 התחלתי כימותרפיה. ללא הצלחה. באפריל 2023 עברתי את הניתוח הרביעי, ובו הוסרו חלק מהצלעות וחלק מהסרעפת. אוטווי.

בשנת 2023 נאלצתי גם לצאת לפנסיית נכות. אני חי מבדיקת CT אחת לשנייה. כל שלושה חודשים. בששת החודשים האחרונים, לאחר הניתוח, לא התגלה סרטן. קיין עין הרע. בקיצור, ככה זה.

ביום ה' לסדר בא, ח' שבט, כתבתי:

בס"ד אמשך להתפלל לרפואתכם. רפואה שלמה ומלאה, ורפואה שלמה וסופית!
אני שולח לכם קטע מתוך דו"ח של ר' אשר זייליגולנד, שבו הוא כותב עליכם. מן הסתם יהיה לכם מעניין.
רציתי לשאול אתכם: ראיתי בכמה דו"חות אזכורים ליורם קרצ'ין מריגה. כל מי ששאלתי לא ידע לומר לי דבר עליו. אולי אתם הכרתם אותו או שמעתם עליו? אולי אתם יודעים גם היכן הוא נמצא כיום?
ועוד דבר: באותו דו"ח של זייליגולנד על ריגה, נראה שאף על פי שהיו שם שני חסידים, ר' גרשון גורביץ ור' איצ'ע מאיר פבזנר, אגב, גם עליהם אינני יודע שום מידע.

על כך השיב לי באותו יום:

תודה.
כן, אכן, הדו"ח של ר' אושר זייליגולנד נראה מדויק למדי. אף שלצערי אינני זוכר אותו עצמו.
כבר ביקרתי בריגה או בשנת 1979, או בתחילת 1980. המצב שם מבחינת בעלי התשובה שומרי המצוות היה שונה לגמרי. כמעט שלא היו שם אנשים.
היו שם אז שני בחורים צעירים.
האחד היה חבר של אביגדור עסקין, והוא זה שהכיר בינינו. הוא לא החשיב את עצמו ללויבאוויטשער, אבל שמר כל מה שיכול היה.
אביו היה קצין בכיר בצי הבלטי. אנחנו, כלומר הוא, אביו (לפי דעתי אפילו במדים) ואמו, ערכנו פעם אחת סעודת ליל שבת.
האב הביע בזמן זה כבוד גדול למה שהתרחש.
קראו לו סרגיי.
יכולתי לחשוב שאולי זה היה יורם (השם ללא ספק שם עברי מודרני, שהאדם עצמו בחר בו). אבל קרצ'ין נשמע כשם משפחה יהודי, ואילו לו היה שם משפחה רוסי.
אולי זה הוא, ואולי לא.
צריך לשאול את אביגדור, אם יש מישהו שנמצא איתו בקשר.
השני היה קופל (זה היה שמו האמיתי). הוא הגיע ממשפחת פועלים פשוטה, ושם דיברו יידיש.
הוא רק התחיל אז את החזרה בתשובה שלו.
הוא עזב בשנת 1981 או 1982 והתיישב בכפר חב"ד.
קופל, אולי פישמן. או פישקין.

תשאלו מישהו מהתושבים הוותיקים של כפר חב"ד.
לפני תחילת המשחקים האולימפיים במוסקבה בשנת 1980, נאלצתי לעזוב לריגה למשך שלושה חודשים.
אותו סרגיי סידר לי מקום בריגה (אם זה היה יורם או לא - אינני זוכר).
את השבתות ביליתי אצל אישה מקומית זקנה. נדמה לי שקראו לה קלרה יעקובסון.
אחיה היה איש עסקים אמיד מאוד לפני 1940, כמעט נדמה לי שהיה חבר הסיים מטעם אגודת ישראל, יחד עם ר' מרדכי דובין.
את המשפחה הזאת אנ"ש הכירו. (אל תבלבלו בין המשפחה הזאת לבין ר' ישראל יעקובסון, שהיה חסידו של הרבי הקודם).
הבאתי אליה את ר' זלמן פוזנר ז"ל.
במהלך הביקור הזה אירע סיפור מעניין.
האישה הזקנה (היא מעולם לא הייתה נשואה) סיפרה לר' זלמן על ביקור שלה אצל קרובי משפחה באיטליה, בשנות השישים.
באיטליה היא התקבלה אצל השליח המקומי.
במהלך השיחה התברר שהשליח הזה היה בן דודו של ר' זלמן, הרב גורליק. ועכשיו לגבי איצ'ע-מאיר.
אני זוכר אותו בצורה מאוד חלשה.
לפי דעתי, הוא שירת בצבא הסובייטי, איבד את אשתו וילדיו בשואה, ונישא שוב.
נדמה לי שראיתי אותו רק פעם אחת.
אני בקושי זוכר אותו, אבל נדמה לי שהוא עזב במהירות, בתחילת שנות השמונים.
אולי הוא היה נכה מלחמה, אינני זוכר.
לגבי ר' גרשון גורביץ' - אם אתם מתכוונים לרב גורביץ' מריגה, אז מעולם לא שמעתי מאף אחד ששייכו אותו לחב"ד.
הרב גורביץ' היה שומר שבת.
תחת השגחתו יוצרה בריגה נקניק כשר. זה היה המקום היחיד מסוגו בברית המועצות.
אולי בצעירותו הוא ביקר בישיבת אדמו"ר הריי"ץ בריגה, אבל מעולם אף אחד לא החשיב אותו כאחד מאנ"ש.
אני מקווה שהמידע הזה יהיה לכם לתועלת.
ביום א' לסדר בשלח, י"א שבט, כתבתי לו:
תודה רבה! כל מה שאתם כותבים מאוד מעניין.
השליח מאיטליה נקרא ר' גרשון מענדל גורליק, הוא מוכר מאוד בחוגי

חב"ד וקיבל מהרבי קירובים מיוחדים מאוד. הוא היה נשוי לאחותו של ר' זלמן פוזנר (היא עדיין בחיים).
אגב, לפני כמה ימים דיברתי עם חבר שלי, שגם הוא לומד ב־770, ושמו שלום פוזנר (הוא נכדו של ר' זלמן פוזנר ושל ר' שמואל לו - שבוודאי אתם זוכרים אותו).
נזכרנו בסבו, ר' זלמן.
הוא סיפר לי, בין השאר, שכאשר סבו היה ברוסיה, היה שם בחור בשם "יהודה הקטן", ששאל אותו שאלות שונות על 770.
אחת השאלות הייתה: "פב"פ (מהבחורים המבוגרים אז ב770) כבר מצא שידוך?"
מה שמראה עד כמה הייתם מעודכנים במה שקורה ב־770.
רציתי לשאול: באיזו תדירות היה מגיע ר' בערל ליווי, ומתי נפגשתם איתו לראשונה?
וכן, אולי אתם זוכרים אם הגיע רב בשם פינחס טייץ?
אני מצרף למכתב סיפור אחד עליו. (כיצד הרבי מסר לו תניא טרם נסיעתו לרוסיה)

ע"כ השיב לי באותו לילה:

שלום וברכה לכבודו ולמשפחתו שיחי"
כאן, ר' משה, נגעת בהרבה נושאים, ואני חושש שלא ניתן יהיה לכסות את הכל במכתב אחד.
לגבי ... (הבחור המבוגר המוזכר לעיל. המעתיק). איך לומר זאת מבלי לפגוע באדם. הוא היה שמן מאוד. אגב, ברצינות, האם הוא התחתן או נשאר "עלטערע בחור"?
את ר' שמואל לו אני זוכר מעט, אך הדבר היחיד שנחרט בזיכרוני הוא שהוא נותר בעיניי אדם טוב מאוד, פשוט אדם נעים מאוד. למיטב זכרוני, היו לו הרבה ילדים, אפילו יחסית למשפחה חב"דית.
הרב זלמן פויזנר ז"ל והרב שמואל לו (אינני יודע אם הוא עדיין חי) - הם הפכו לקרובי משפחה, כלומר, הם הפכו לחותנים?
את הרב טייץ הכרתי די טוב, הייתי איתו בקשר, נפגשתי איתו, אך לא לעתים קרובות. אם כי הוא כמעט לא נפגש עם אף אחד מהבעלי תשובה, למעט יוצא מן הכלל אחד: אליהו עסעס. אפילו החלפנו מכתבים בנוגע לדקויות הלכה ושו"ת. שמרתי את מכתבו במשך שנים רבות, אך כנראה שהוא אבד בתהפוכות החיים.
אני זוכר איך נפגשתי עם הרב פינחס טייץ במלון "אינטוריסט" (שכיום

נהרס) ברחוב גורקי (טברסקי). אני זוכר שזה היה מפחיד (המשטרה, הק.ג.ב.). הוא נתן לי כסף למצלמה וביקש ממני לנסוע לדינבורג/דווינסק/דאוגבפילס, כדי למצוא את קברו של רבי מאיר שמחה הכהן, כלומר ה"אור שמח".

למה? אני לא זוכר. אולי הוא היה תלמידו של האור שמח זצ"ל. בצעירותו גר הרב טייץ במרחק של קצת יותר משעה נסיעה מדווינסק. אגב, קברו של ה"אור שמח" וקברו של הגאון מרוגצ'ובי זצ"ל נמצאים ממש זה ליד זה. אני זוכר שהרב טייץ למד או בוולוז'ין או בסלובודקה.

הוא סייע רבות לקהילה, ועשה הרבה כדי להפיץ את התורה. דווקא הוא היה זה שסיכם להביא למוסקבה את החומשים הראשונים עם התרגום הרוסי מלפני המהפכה. ייתכן שהוא גם הביא סידורים ו... איך קוראים לספרי התפילה המיוחדים לחגי הסתיו?

היה עוד רב, שגם הוא סייע ליהודים דרך הערוצים הרשמיים. רשמיים אף יותר מאלו של הרב טייץ. הוא היה מקנדה, אולי ממונטריאול. הרב הכט או הרב הכטמן. גם איתו הייתי בקשר ונשארו לי זיכרונות טובים ממנו. גם הוא ארגן את הפצת החומשים.

י."

יום ב' לסדר בשלה, י"ב שבט

תודה רבה על זיכרונות כל כך מפורטים! לגבי פב"פ (הבחור המבוגר הנ"ל), לא ידוע לי שהוא אי פעם היה שמן. הוא בכלל רזה כמו מקל, וגם בסרטונים מהתוועדויות של הרבי הוא נראה רזה בדיוק כמו היום.

ר' שמואל לו, ברוך ה', בבריאות טובה, ואני בקשר איתו. במיוחד הוא סיפר עליכם זיכרונות חמים מאוד.

מצו"ב קישור לסרטון שבו מספר עליכם. (הסיפור אודות שיחת הטלפון שהתקשר אליו. המעתיק) (אצלי יוטיוב לא עובד, אבל אני מקווה ששלחתי את הקישור הנכון, איפשהו בסביבות הדקה השישית).

כן, הוא ור' זלמן פויזנר מחותנים. אני יודע שהילדים שלהם שלוחים איפשהו בקליפורניה, ואני מכיר את הנכדים המשותפים שלהם. אם יימצא לכם זמן לכתוב על הפגישות עם ר' בערל ליווי, אהיה אסיר תודה.

ועל כך השיב לי באותו יום: תודה רבה ומרובה ומכופלת על הסרטון עם ר' שמואל לו שיח'.

כן, אכן, מבין השלוחים החב"דניקים הוא השאיר את הזיכרונות החמים ביותר. היו לי ספרים שהוא השאיר לי, עם החותמת שלו. נדמה לי שזה היה אחד מכתביו של אדמו"ר הריי"צ. מוזר שדיברתי עם ר' שמואל בלה"ק. מאוחר יותר, בערך בשנת 1985, כבר דיברתי בידיש בצורה סבירה לחלוטין. אם תראו אותם, מסרו לו את איחוליי הכנים ביותר לבריאות ואריכות ימים. הייתי מוכן להתערב שפב"פ (הבחור הנ"ל. המעתיק) היה מאוד שמן. אני אפילו זוכר איך הנכד של ר' אברהם מאיורער ז"ל אמר לי במפורש: "הטעות שלו היא שהוא שמן מאוד". אולי הזיכרון שלי מטעה אותי. תבררו אם תוכלו האם היה ב־770 עוד אחד מאותם "מגנטים" (אם לומר את האמת, אני לא יודע מה זה בדיוק, אבל אני מתאר לעצמי; משהו בסגנון של אדם שהיה נמצא שם בקביעות), בחור שהיה מאוד מאוד שמן. מה שבאמריקה קוראים לו *obese*.

ועכשיו לגבי ר' ליווי, הוא היה חלוץ, פורץ דרך עבור כל השלוחים שבאו אחריו. למען האמת, אני לא זוכר שפגשתי חב"דניק כלשהו מחו"ל לפני הביקור הראשון של ר' ליווי. היו כל מיני כיפות סרוגות שהגיעו לעסעס, אבל עבורנו ליווי היה הראשון.

בנוסף, הוא עשה עבורנו דברים רבים מאוד. כולל ביקור במפעל הלחם במוסקבה. כתוצאה מההשגחה שלו, קיבלנו אפשרות לאכול סוגים מסוימים של לחם.

הוא גם עשה פעם דבר מדהים. בחדר שני, נדמה לי בחנוכה, הוא עלה לבימה וחילק לכולם - ממש לא רק לאנשי המעגל שלנו, אלא לכל הציבור שהיה שם, והיו באותו יום הרבה מאוד אנשים - דמי חנוכה, שטרות רובל של הרבי, שהרבי התנה עם ליווי שהכסף יהיה מוחלף באופן חוקי. אגב, נדמה לי שדווקא אחרי זה אסרו על ליווי להיכנס לברית המועצות. על הנסיעה שלי איתו לאלמא־אטא כבר כתבתי לכם. מלבד הביקור אצל ר' הלל ליברוב, נסענו לקבר אביו של הרבי. המדריך שלנו היה יהודי מקומי מעדות המזרח.

עם דן יואל ליווי היה לי קשר אישי קצת יותר מאשר עם אביו. פעם שנינו "הסתובבנו" ברחבי מוסקבה עם איזה נהג מונית משוגע. אני לא יודע איך נשארנו בחיים.

כל הזקנים הליובאוויטשיים - ולא רק הזקנים; ר' מוטל ז"ל היה בסך הכול בן שישים ואחת כשפגשתי אותו, צעיר בשנה ממה שאני היום - כולם היו חסידים של אדמו"ר הרש"ב זצ"ל. מעטים מאוד הספיקו לנסוע אל אדמו"ר הריי"צ זצ"ל. וגם בשנות העשרים, בפטרבורג, מעטים מאוד מאלה שהכרתי ראו את אדמו"ר הריי"צ לפני שעזב לריגה.

למה אני מספר לכם את זה?
הנורמות של ההתנהגות בתוך הסביבה החסידית היו אחרות. כל אחד
עודד את חבריו להיות טובים יותר. חיינו בסביבה אחרת. בעיות כספיות
לא שיחקו שום תפקיד. כמובן, מלבד מה שנצרך לצורך החיים, עבור עצמו
ולצדקה עבור אחרים.
בהתאם לכך, ההתנהגות האישית הייתה שונה לחלוטין.
יודא

וכתבתי לו למחרת, יום ג' לסדר בשלה, י"ג שבט:

תודה רבה על זיכרונות כל כך מפורטים!
שאלתי כמה בחורים ב־770 אם היה עוד "עלטער בחור" שהיה שמן. הם
ענו שאולי מדובר ב... (בחור מבוגר אחר. המעתיק). הוא אכן היה שמן,
ולא עלינו נפטר לא מזמן ממחלה. כנראה אליו התכוונתם (אם להיות כנה,
מעולם לא שמעתי עליו קודם).
הבחור מברזיל - היה ר' צבי גרינבלט, אבל הוא מארגנטינה (הדו"ח שלו
מופיע בתשורה). היה גם ר' דוד וייטמן מברזיל. כולם זכרו אתכם בחום רב.
אגב, הוא חתנו של אחד מהאחים ציפל. רצייתי גם לשאול האם הכרתם את
האחים ציפל? הם הגיעו כמה פעמים בשנות השבעים.
אגב, במכתבים קודמים כתבתם שהוטל עליכם לעסוק בקברים - כמו
בהאדיטש ובטולה. מה פירוש "הוטל עליי"? האם זו הייתה הוראה מהרבי?
[אגב, את קברו של ר' מרדכי דובין העבירו למלאחובקה בשנת 1987, על
פי הוראת הרבי].
כמו כן, ידוע לי שר' קלמן־מלך עסק גם הוא בבתי קברות.
ועוד שאלה - האם ביקרתם בליובאוויטש באותן שנים?

על כך השיב לי באותו יום:

אין בעד מה.
כן, מוזר בעניין ... (הבחור המבוגר), אבל נו, שיהיה. הזיכרון הוא דבר
מורכב. אולי זה באמת היה ...
כן, באמת, ר' קלמן־מלך עסק בקברים, אבל קצת אחרי. ממש שנתיים
או שלוש שנים אחריי. אגב, לר' קלמן מלך היה איזה קרוב משפחה (דוד,
אולי), שהזקנים הכירו.
מי הטיל עליי לנסוע ולעסוק בקברים? שאלה טובה.
בפעם הראשונה - זה היה די מזמן. בוודאות לפני תשמ"א. איך אני זוכר?
תשמ"ב כבר הייתה שנת "תהי שנת ביאת משיח". זה כבר היה בתקופה

שבה התחילו להגיע שלוחים.

הפעם הראשונה הייתה האדיטש. נסעתי לשם דרך חרקוב, יחד עם החב"דניק המקומי לנדאו. אני חושב שזה היה באלול תש"ם או תשמ"א. היה די קר להיכנס לנהר או לאגם המקומי לפני הביקור באוהל. כנראה ר' מוטל הוא שהטיל עליי את זה, יותר מאשר ר' געטשע. הוא היה בקשר טוב עם לנדאו. אולי לפני שעבר למוסקבה ר' מוטל גר בחרקוב. אני זוכר שר' מוטל היה מרבה לספר על גייסינסקי. אולי הוא היה המשפיע שלו.

האם יש היום גייסינסקיים ב־770?

וגם, האם אתם יודעים אם נשארו קרובי משפחה לר' חיים ליברמן? אני לא חושב שהנסיעה הזאת הייתה בשליחות מהרבי. אם זה היה מהרבי, היו אומרים לי, והייתי זוכר את זה.

דווינסק - זו הייתה הוראה ישירה מהרב טייץ. האם רב טייץ ביקש ממני למצוא ולצלם את קברו של דער רוגצ'ווער גאון, אינני זוכר. כנראה שכן. במיוחד בהתחשב בקרבתו לרבי.

וכן, כמובן, השליח הנ"ל זה ר' דוד וייטמן. ממש שכחתי מזה. אני אפילו זוכר איך ר' דוד לימד אותי את המשפט בפורטוגזית: "Queremos Moshiaich".

ואת ר' צבי גרינבלט - כולנו אהבנו אותו מאוד. כמעט כמו את ר' שמואל לו. מיד היה אפשר לראות את המידות האנושיות המיוחדות שלו. ועכשיו לגבי ר' מרדכי דובין. אני לא רוצה לשקר, אבל אולי זו הייתה הוראה של ליווי. או של ר' געטשע. באותה תקופה טולה, שבה היו מפעלי נשק צבאיים, הייתה עיר סגורה לזרים. לא, לא הייתי בליובאוויטש.

רק בהאדיטש (פעמיים), ברוסטוב־עלי־הדון (אדמו"ר הרש"ב זצ"ל), בטולה ובאלמה־אטא.

ר' געטשע גם שלח אותי לסמרקנד ולטביליסי, אבל אלו היו נסיעות "חליפין", אם אתם יודעים למה הכוונה.

ולפי בקשתו של מכר טוב שלי, שעשה רבות מאוד למען יהודי מוסקבה, ר' משה פרידמן (אינני יודע אם הוא עדיין בחיים), חסיד בעלז שהיה בקשר עם 770, נסעתי לעיירה בעלז, הסמוכה לגבול פולין, ושם בקושי הצלחתי למצוא את קברי האדמו"רים מבעלז.

אגב, איך קראו לאותו חסיד שהיה עוזר לנו כל הזמן בקופסאות שימורים של בשר? הוא ומשפחתו. הוא היה מהחסידים הרוסים, הגיע, לפי דעתי, דרך פולין אחרי המלחמה.

הוא גר או ב־Union St או ב־President St.
שלום-בער? דוב-בער?
אני לא זוכר את שם המשפחה. אולי אפילו הייתי בבית הזה, כשעבדתי
בחמ"ה.
(אגב) בפעם הראשונה הביא אותי ל־770 הרב לאזאר. באותו יום הייתה
שם ועידת שלוחים. אפילו פגשתי שם את ר' זלמן פוזנר ז"ל. ועוד מישהו.
זה הי' סתיו 1998.
את שם המשפחה ציפל מעולם לא שמעתי.
עד שהשלוחים הראשונים הגיעו, לא ידענו כלום.
היה תניא. בתרגום של ברנובר.
היה לוח קטן של "היום יום" של הרבי הקודם.
למדתי ממנו יידיש.
כמה ספרים.
אפילו לא ידעתי שאצל אנ"ש לא נהוג היה לגדל פאות, ובתמונות הישנות
אני נראה כמעט כמו אחד מוויליאמסבורג.
אגב, האם אתם יודעים - או שמעתם - על ...
כולם הכירו אותו בשמו הפרטי ובשם האב.
ולדימיר משהו.
הוא היה איזה שאכער-מאכער כזה בבית הכנסת הכוראלי.
בעבר היה מנהל של חנוֹת ירקות. הוא הצליח להתקדם להנהלה.
כמובן, הוא לא שמר שום דבר.
אני זוכר שפעם ר' מוטל שאל אותו:
"האסטו היינט מתפלל געווען?"
הוא ענה שכן, בבית.
ר' מוטל אמר לו: "תראה את היד!"
כמובן שלא היו לו על היד סימנים של הרצועות.
(חסר)
עכשיו נזכרתי שהיו לי גם קשרים עם משפחת גורליק. במוסקבה. משפחה
חב"דית מאוד ידועה.
אני לא זוכר את הפרטים.
כל טוב,
י'.

למחרת, ביום ד' (אור ליום ה', ט"ו שבט), לסדר בשלח, י"ד שבט, כתבתי לו:
תודה רבה!

לגבי ר' חיים ליברמן - אם אתם מתכוונים למזכירו של הרבי הקודם, אז על קרובי המשפחה שלו אני לא יודע כלום. אבל אם זה חשוב, אני יכול לברר. רק צריך להבין בוודאות שמדובר באותו אדם. גייסיניסקיים יש הרבה ב־770. ברוך ה', הם משפחה גדולה. החסיד שהיה עוזר עם קופסאות השימורים של הבשר - כנראה ר' משה לברטוב מעזרת אחים. בבית שלו מצאתי דו"חות. אם אכן אליו אתם מתכוונים, הוא גר ב־Lefferts Ave. אם אפשר, יש לי עוד כמה שאלות. אילו ארגונים חב"דיים עסקו ביהודים ברוסיה? כלומר, אתם כותבים שהשלוחים התחילו להגיע רק משנת תשמ"ב. מי שלח אותם לשם? קשה לי להאמין שזה היה "עזרת אחים". (האמת היא שאני לא יודע מתי "עזרת אחים" התחילו להיות אחראים על השלוחים. כפי שאני מבין, כל הפעילות שלהם באותה תקופה הייתה לשלוח חבילות עם סחורה, אוכל, תשמישי קדושה וכו'). ר' חיים צבי גרונר סיפר לי (אני מקווה שאתם זוכרים אותו - הוא זוכר אתכם ועוד איך), שהכל התחיל מכך שחסיד ליובאוויטש אחד מלונדון, בשם וואגל (נדמה לי ר' נתן), נסע לרוסיה מטעם איזה ארגון ציוני (או אולי באופן פרטי). כאשר חזר, הוא אמר שהוא לוקח על עצמו את ההוצאות של כל מי שייסע לרוסיה כדי לתמוך ביהודים. אחר כך הוא נסע יחד עם ר' שמואל לו לראש השנה תשמ"ב. גרונר היה גם בפסח תשמ"ב, משום שהייתה לו אחות בלונדון. לגבי שאר השלוחים - אינני יודע אם היה להם קשר ללונדון או לוואגל. מי שלח אותם - אם זה היה ברנובר או ר' בערל ליווי-אינני יודע. אם תוכלו לשתף אותי במידע נוסף, אודה לכם מאוד. וצירפתי את התמונה הזאת:

תשובתו מיום ה' לסדר בשלח ט"ו שבט:

כן, כמובן, ר' משה לברטוב ומשפחתו. וכמובן, בעיקר היה מדובר באוכל כשר, ובמיוחד בקופסאות השימורים המפורסמות עם בשר מבושל. וכמובן, Lefferts Ave, תודה.

ל-770 לקח אותי הרב לאזאר ממנהטן. כפי שכבר סיפרתי, באותו יום (או במשך יומיים) התקיימה שם ועידת השלוחים. בצד השני של הרחוב מ-770. אני אפילו לא זוכר אם נכנסתי פנימה. נדמה לי שבאותו זמן חשבתי שאני זקוק להכנה מסוימת. ר' הלל זלצמן בוודאות הראה לי את כל 770 מבפנים. באוהל לא הייתי.

כן, התכוונתי למזכירו של דער פריערדיקער רבי, ר' חיים ליברמן. ר' חיים-צבי גרונר. הוא ניסה ליצור איתי קשר לפני שנה בערך. אני מודה שעניתי לו די בחריפות. כך הייתי עונה לכל החב"דניקים באותה תקופה. אתם הראשונים עם מי אני שומר על קשר...

הבעיה היא גם, שאני באמת לא זוכר אותו. אני זוכר רק את השם, וגם אותו די בקושי.

אבל! הוא בהחלט צודק. אם כי, מלכתחילה, אני רוצה להבהיר שלא ידענו מי שלח את מי. הפרטים האלה פשוט לא היו בתחום ידיעתנו. הראשון אכן היה איזה וואגעל/Vogel מלונדון. ואכן, הנסיעה שלו הייתה או נסיעת

תיירות או נסיעה ביוזמתו האישית. הם היו שניים. אחד מהם היה בעל תשובה, יליד שווייץ. שניהם, ככל הנראה, היו בעלי בתים. אחריהם כבר התחילו להגיע שלוחים. זה בוודאות לא היה ברנובר. לא היו לנו איתו שום קשרים. אם כי בחוג שלנו (יותר מעט מאשר הרבה) היה מסורב עלייה, יליד ריגה, שברנובר קירב אליו והיה מקורב אליו - ידידי ליווא גודלין. בוודאות לא ברנובר, ובוודאות לא "עזרת אחים". היו אצלנו כמה חוברות של חצקלביץ' שהוקדשו לחגים, כמה פרסומים של חמ"ה, אבל כל זה היה מפוזר ולא מאורגן. אני לא יודע מי בדיוק ארגן את הנסיעות האלה.. זו שאלה טובה מאוד. שלוחים מאוחרים יותר, ר' דוד וייטמן או ר' צבי גרינבלט, אולי יוכלו לענות על השאלה הזאת. כאשר הגיע בנו של ר' אברהם מאיור (יחד עם בנו), זה נראה כמו יוזמה פרטית. אינני יודע איך היה אצל האחרים. זה פשוט בלתי ייאמן שאדם אחד, פוגל/ווגל, מימן את כל הנסיעות האלה. זה נושא מעניין מאוד. שהרי אלה היו נסיעות מתואמות היטב. נתחיל מזה שנבחרו אנשים בעלי אזרחות של מדינות אחרות, כגון ברזיל, ארגנטינה, אנגליה, כלומר אנשים שלא החזיקו בדרכונים אמריקאיים. באותה תקופה היו יחסים קשים מאוד עם ארצות הברית. לא כמו היום, אבל קשים. כבר סיפרתי לך במכתב הקודם על ר' משה פרידמן מבורו פארק, חסיד בעלז, שהיה מגיע למוסקבה במסגרת עבודתו (יהלומים) ועזר לנו מאוד. בכל פעם לפני ביקור נוסף שלו במוסקבה, הוא היה מגיע ל-770 ותמיד היה בקשר עם אחד ממזכירי הרבי. למיטב זכרוני זה לא היה ר' יודל קרינסקי. ר' משה פרידמן היה אוסף בעצמו את כל מה שהיה נחוץ ליהודי מוסקבה. כלומר, היה הולך ומבקש אצל חסידים עשירים, בעיקר סאטמרים, כמו בעל חנות הצילום St. Photo 47, ואחרים. כל טוב, יי.

מכתבי מיום א' לסדר יתרו, י"ח שבט:

תודה רבה!

לפני שנה, כשביקרתי אצל גב' גולדה תמרין, היא הראתה לי את התמונה המשותפת שלך עם ר' חיים-צבי גרונר. אני מצרף. אגב, לדבריו, יש לך זכות גדולה.

בי"ג ניסן תשמ"ב הרבי ערך פארברענגען לכבוד היארצייט של אדמו"ר הצמח צדק. ולאחר מכן, בכל שנה, עד תשמ"ח, הרבי ערך פארברענגען בתאריך זה. בשנת תשמ"ח, לאחר הסתלקות הרבנית, הרבי הפסיק לערוך פארבריינגענ'ס בימי חול והתחיל לערוך אותם בכל שבת.

בסוף אותו התוועדות, הרבי סיפר שבאותו יום, כאשר חזר מהאוהל, הוא קיבל ידיעה שכאשר התקשרו עם החסידים ברוסיה, הם היו באותו רגע באמצע התוועדות.

שאלו אותם: "מה פתאום פארברענגען?" והם ענו בפשטות: "היום י"ג ניסן".

והרבי אמר שאם ברוסיה, עם כל הקשיים, החסידים עורכים פארברענגען, קל וחומר שאנחנו כאן צריכים לערוך פארברענגען.

אני מצרף קישור לאודיו של אותה שיחה.

<https://ashreinu.page.link/SNLJ>

והרב גרונר טוען שאת המידע הזה הם קיבלו ממך.

לגבי ר' חיים ליברמן - הוא עצמו לא התחתן (כלתו נפטרה לפני שהספיק להינשא).

היה לו אח שהתגורר בכפר חב"ד. כל משפחתו נספתה בשריפה עוד ברוסיה, והוא, שהיה לבדו, עלה לארץ והתיישב בכפר חב"ד. גם הוא עצמו, למרבה הצער, נספה בשריפה.

אחותו הייתה נשואה לר' שלמה גלפרין, ולהם שני נכדים: אחד מתגורר בקראון הייטס והשני בקריית מלאכי.

האם היה לך קשר כלשהו איתו, שבגללו אתה שואל על קרובי משפחתו? יש לי אליך עוד כמה שאלות.

אני כמעט לא יודע דבר על ר' יודל ברטנובסקי. האם תוכל לספר עליו? למיטב ידיעתי, אביו למד בליובאוויטש - זה כל מה שאני יודע עליו.

ועוד שאלה: האם זכית להכיר את ר' ישראל פינסקי בתקופה ההיא?

ענה לי באותו ערב:

תודה רבה על המידע ועל התשובות לשאלות.

לא, משפחתי לא הייתה שומרת מצוות במשך שלושה דורות. אני מדבר על משפחת אבי.

על משפחת אמי אני יודע כמעט גורנישט. משפחת אמי, משפחת רבינוביץ', הייתה כולה מזולוטונוושה. סבתי מצד אמי, נחמה נאומובנה רבינוביץ', הצטרפה לצבא האדום כשהייתה בת חמש-עשרה או שש-עשרה, ומעולם לא העלתה נושאים יהודיים. בעלה, סבי, מיכאיל ארנולדוב (קשל, למעשה),

הוצא להורג לאחר עינויים בשנת 1938. הוא היה ממשפחה פשוטה מאוד, כנראה משפחת דייגים, מאודסה.

משפחת אבי הייתה מאזור ויטבסק. המקומות היו או לובביצ'יים או קופוסטיים. זו הייתה העיירה צ'אשניק. אפילו מצאתי חסיד של אדמו"ר הזקן, ר' אבא מצאשניק. ושמו של אבי היה זלמן. כלומר, אין כאן מקרה סובייטי של בעל תשובה, שבו אדם היה איגור והפך ליגאל. ושמי נקרא על שם סבי, יהודה גרינמן. ואבי היה רשום בדרכון כזלמן יודוביץ'.

ר' חיים ליברמן - אני פשוט זוכר את תפקידו בפעילותו של הרבי הקודם זצ"ל, בפעילות הקשורה לקשרים עם רוסיה. וכמובן, אני זוכר אותו (מתצלומים) יושב ליד הרבי, כמעט תמיד.

על פארברענגנים בימות החול כלל לא ידעתי. תמיד חשבתי שהם נערכו במוצאי שבת.

עם חיים-צבי גרונר, כפי שכבר כתבתי לכם, יצא שלא כשורה. שכחתי אותו, שכחתי את נסיבות בואו. אם תראו אותו, אנא מסרו לו שאני מתנצל על התשובה החריפה שנתתי לו.

סליחה ומחילה מעומקא דנפשא.

על ר' יודל, לצערי, אני יודע מעט מאוד, אף על פי שהכרתי אותו היטב. הוא היה אחד הנאמנים והמסורים ביותר מבין אנ"ש במוסקבה. ועל הוריו אני יודע דבר. לכל הפארברענגנים היה מגיע דודו. הוא כבר היה אז די מבוגר. כאשר היה מתחיל לספר משהו והיו מפסיקים אותו, היה תמיד אומר: "אם יפסיקו אותי, אני אתחיל מההתחלה". אבל גם ממנו לא שמעתי דבר על מוצא משפחתו או על קשרים עם ליובאוויטש. אבל ר' יודל היה במאה אחוז מהסביבה הלובביצ'אית. נדמה לי שר' מוטל דיבר בכבוד רב על אביו של ר' יודל, אבל אני יכול לומר זאת בוודאות.

חשוב מאוד להבין שמבני הדור שלו כמעט שלא נותרו יהודים דתיים ושומרי מצוות. הוא היה בערך בגילו של אבי, כלומר יליד 1925. אפילו ר' מוטל, שהיה - כפי שנהג לומר על עצמו בהומור - "יליד המהפכה", כלומר יליד 1917, נחשב ל"צעיר".

ר' יודל ברטנובסקי, אני, יחד עם כל אנ"ש, הייתי בברית של נכדו בביתו בשדרות אנטוויאסטוב. הנכד היה מבתו, שהיגרה ראשונה לאוסטרליה, ולאחר מכן גם הוא נסע לשם.

על עזיבתו אני יודע רק מסיפורים, שכן באותה תקופה "אני כבר לא הייתי שם".

אביו היה מתמימים, אבל אני יודע שום פרטים נוספים. אצל ר' געטשע ממש דרתי יומם ולילה, ולכן אני זוכר הכול - מר' שמעון בעלינר הי"ד ועד

ר' מנדל ז'וראוויצ'ער (הי"ד. המעתיק).
ר' ישראל פינסקי. השם נשמע לי מאוד מאוד מוכר. כתבו לי, בבקשה, עליו: היכן גר, מתי עזב.
על י"ג ניסן אני זוכר מעט מאוד. כנראה חיים צבי צודק.
יש לי אליכם בקשה. פעם אחת, נדמה לי שכבר בתקופה שבה "התחבאתי", הגיע אלינו שליח. הוא היה אז בגיל העמידה. כלומר, נולד בין השנים 1924/25 ל-1930. זה היה יוצא מן הכלל. בדרך כלל הגיעו, כפי שאתם יודעים, אנשים צעירים יותר.
שני שלוחים בגיל הזה היו ר' זלמן פויזנר ור' הערשל פוגלמן ז"ל. ובכן, אחד השלוחים סיפר לי שמשפחתו קיבלה אישור לצאת בשנת 1937. כבר הזכרתי לכם זאת בעבר. לאחר מכן הוא נסע לרחוב פטרובקה כדי לראות את הבית שבו גר לפני שעזב, ושיתף בזיכרון שראה ילד שנפל מחדר מדרגות חירום.
הייתי בטוח שזה היה ר' הערשל פוגלמן. אבל הייתי גם בטוח שפב"פ היה אדם שמן מאוד. התברר שזה היה המנוח "...".
נכדו של ר' הערשל פוגלמן כתב לי שסבו היה מפולין (למעשה מאוקראינה) ומעולם לא גר במוסקבה.
יש שתי אפשרויות: או שנכדו של ר' הערשל פוגלמן אינו יודע את פרטי חייו של סבו, או שאני טועה.
האם הגיעו שלוחים בשנים תשמ"ב עד תשמ"ו שהיו בני יותר מחמישים? נדמה לי שהיה שליח אחד, רב ופוסק בבית דין. הוא היה ממדינה "לא רגילה", אולי מדרום אפריקה או מאוסטרליה.
תודה רבה מראש.
כל טוב,
י.

ביום ב' לסדר יתרו י"ט שבט כתב לי:

הנה מה שמצאתי על אביו של ר' יודל. לפי הנראה, הוא היה מקורב לרבי הקודם.
מצו"ב (קישור לאתר מסוים)
אבל, לדעתי, שמו אינו מופיע ב"ליובאוויטש וחייליה". כעת, כשאתם יודעים את שמו, אולי תוכלו לגלות עליו יותר.
את הפרטים על ר' יודל תוכלו לקרוא כאן. מצו"ב קישור.
ניסילביץ', המוזכר לעיל, יכול להיות אביו של ר' משה ניסילביץ' מחמ"ה.
הוא חי בישראל, איני יודע אם הוא עדיין בחיים.

כתבתי לו למחרת, יום ג' לסדר יתרו, כ' שבט:

תודה רבה על המידע.
ב"ליובאוויטש וחייליה" אביו של ר' יודל ברטנובסקי אכן מופיע, אני מצרף.
המקום הנוסף היחיד שבו ראיתי שמזכירים אותו הוא בספר "זכרון לבני ישראל". הוא מוזכר שם כמה פעמים לאורך הספר, אבל אין שום מידע אישי מפורט.
אבי סיפר לי שר' יודל עצמו סיפר לו שאביו יצא מרוסיה, ואילו ר' יודל עצמו לא יכול היה לצאת, משום שבאותו זמן היה קצין בצבא האדום. לאחר מכן אביו חי בישראל.
הדבר היחיד שאני יודע הוא שאביו נקרא ר' שמואל קדיש ברטנובסקי, מהעיר רומני (?), ולמד בליובאוויטש בערך בשנת תרס"ט. הוא נפטר בישראל בערך בשנת תשמ"ב.
אגב, נדמה לי שר' יודל נפטר זמן קצר לאחר שעבר לאוסטרליה. ראיתי באיזה ספר שיצא לאור בשנת 1990, שהוקדש לזכרו.
אבי אמר שנכדו כיום חב"דניק, חתנו של ר' סאשה לוקצקי.
אני מצרף את התצלום המשותף שלכם.

בנוגע לר' חיים צבי גרונר - מסרתי לו את דברי ההתנצלות שלך. הוא ביקש למסור שהוא מבין ואינו מקפיד. הוא שואל אם אתה זוכר כיצד ב"א ניסן תשמ"ג, אתה, הוא ור' קלמן מלך ערכתם יחד פארברענגען עד שעות

הלילה המאוחרות? באותה תקופה כבר "התחבאת" ורצית שהוא יבקר אותך, ולכן הוא הלך במיוחד לביתו של ר' קלמן-מלך. למעשה, כפי ששמעתי מאבי, גם הוא עצמו כלל לא היה בעניין. אף שבבית הכול היה יהודי, כמובן שכל שאר הסביבה, ובפרט בית הספר, שהיה רחוק מאוד מלהיות יהודי, הייתה חזקה הרבה יותר.

אם להיות כנה, פעם ביקרתי אצל דודי המתגורר בישראל. הוא סיפר לי כיצד סבי ניסה לשכנע את אבי שלפחות ישמור משהו, שילך איתו לפארברענגנים, אבל אבי, שהיה אז בגיל ההתבגרות, התייחס לכל זה באדישות מוחלטת. שום דבר מזה לא עניין אותו בכלל.

איך קרה שאבי נעשה דתי? אבי אומר שהוא עצמו אינו יודע. אין לו הסבר לכך.

אף על פי שאני חושב שזה קרה בזכות התפילות והדמעות שסבי שפך עבור ילדיו בכלל, ובפרט עבור אבי, שיילכו בדרך התורה.

אבי מספר שבדרך כלל בימי שבת היה סבי נוסע למלאחובקה, שם היה מניין, ומשאיר את המשפחה בבית. פעם אחת, מסיבה שאינה ידועה, נשאר סבי במוסקבה.

בשבת בבוקר סבי נכנס לחדר כדי להתפלל ונעל את עצמו שם. אבי, שהיה אז בערך בן תשע, היה צריך לקחת איזה צעצוע מהחדר. הוא דפק בדלת, אבל איש לא פתח. הוא דפק חזק יותר, עד שסבי פתח לו.

אבי ראה את סבי כשכל פניו רטובות מדמעות ועיניו אדומות מאוד. לדבריו, זו הייתה הפעם היחידה שבה ראה את סבו בוכה. הוא היה בטוח שאביו, שהיה אדם חזק מאוד, שעבר את המלחמה, איבד את כל משפחתו, ושחייו בכלל לא היו פשוטים, מעולם לא בכה.

כאן סבי הכניס אותו לחדר, הושיב אותו על הספה והחל לספר לו על הקב"ה. הדבר הזה נחרט בזיכרונו של אבי לכל חייו.

כנראה שכוחן של תפילותיו עזר לכך, שב"ה כל ילדיו, נכדיו וניניו הולכים בדרכי התורה.

ר' ישראל פינסקי, עד לעזיבתו, היה למיטב ידיעתי המתאם הראשי של כל הפעילות החב"דית המחתרתית, אף שהיה צעיר בהרבה מהאחרים.

לאחר עזיבתו מילא ר' געטשע את התפקיד הזה. בפרט, אני יודע שמישה גרינברג התחיל אצלו. בערך בסוף שנות השבעים הוא עזב והתיישב בישראל (הוא עדיין בחיים).

אולי אני טועה, ור' געטשע, היה גם בתקופתו של מישה המתאם הראשי. בנוגע לשלוחים - אולי ר' שמואל פלוטקין?

מדרום אפריקה היה מנדל ליפסקר, בערך בתשמ"ג, לפי דעתי, אבל הוא

היה צעיר.

פלוטקין היה אז בוודאות מעל גיל חמישים. איני יודע מתי בדיוק הוא ביקר, נדמה לי שבתשמ"ו.

אם תרצו, אוכל לברר מי זה יכול היה להיות.
ועוד שאלה: מה תוכלו לספר על ר' יחיאל אלקין-פריד?

למחרת, ביום ד' לסדר יתרו, כ"א שבט, השיב:

תודה רבה על המכתב ותודה רבה על התצלום.
כמה מוזר שמעולם לא שמעתי מר' יודל דבר על אביו. הייתי זוכר שם שאינו מצוי כל כך, שמואל קדיש. במיוחד משום שהוא לא היה סתם "א חסיד א איד, א בעל הבית", אלא נחשב לעובד.

מוזר שלא זכרתי את אביו מתוך הספר "ליובאוויטש וחייליה", שאותו קראתי פעם כולו, מכריכה לכריכה.

אני נזכר במעומעם מאוד שבאתי אל ר' יודל כאשר ישב שבעה, כלומר בסביבות שנת 1982 / תשמ"ב.

ההסבר היחיד שלי הוא שאביו עזב את ברית המועצות תחת שם משפחה אחר, עם דרכון מזויף, וזה היה אז דבר חמור מאוד. ולא רק אז.

כן, גם אני שמעתי שר' יודל נפטר זמן קצר מאוד לאחר שעבר לאוסטרליה. אם נכדו חב"דניק, הרי שזה אותו נכד שבברית שלו הייתי נוכח. לר' יודל הייתה רק בת אחת, והיא הייתה ילדו היחיד.

את ר' סאשה לוקצקי איני בטוח שאפילו ראיתי. אולי כמה פעמים. זה כבר היה דור מאוחר יותר. היה לי הרושם שהוא היה אדם מאוד מעשי. הוא עסק במלאחובקה, נכון?

את הפארברענגען המאוחר בלילה אצל ר' קלמן-מיילך עם חיים-צבי אני זוכר.

אגב, מי זאת גולדה תמרין? אם זו אשתו של ר' קלמן-מיילך, היא צריכה להיות היום בערך בת שמונים, לא? או שבעים וחמש.

ובכל זאת, ר' ישראל פינסקי - מי הוא היה? בן כמה היה? האם הספיק ללמוד בתומכי תמימים? האם גר במוסקבה? אני מנסה להיזכר.

אולי תוכלו לברר את הדבר הבא: בימים נוראים תשמ"ה או תשמ"ו, מי היה השליח שעמו נסעתי למלאחובקה ברכבת החשמלית? *Jongerman* (א יונגערמאן. המעתיק).

ועוד הבהרה. בנוגע לחיים-צבי - התנצלתי על התשובה החריפה. אין לי שום "מילות הצדקה".

אם תוכלו לברר על פלוטקין, אודה לכם.

אני לא בטוח שזה אכן אותו שליח שעליו שאלתי.
כל טוב,
י.י.

כתבתי לו בליל שישי, לסדר יתרו, אור לכ"ג שבט:

תודה רבה!

ר' סאשה לוקצקי אכן היה אדם פעיל בקרב אנ"ש. הוא היה זה שבנה בחשאי את המקווה בבית הכנסת במריינה רושצ'ה. גולדה תמרין היא אשתו של ר' קלמן־מייכל. היא כבר מעל גיל שמונים. סבי היה שכן, זה נכון. אבל האם במקרה אתם זוכרים את אבי? שמו ר' ברוך.

בנוגע לר' ישראל פינסקי, בכנות, אני יודע מעט. רק שמעתי שהוא היה המתאם הראשי עד ר' געטשע (אם כי ייתכן שזה אינו מדויק). מי היה השליח שהגיע בימים הנוראים תשמ"ה או תשמ"ו - איני יודע. אנסה לשאול, בלי נדר.

אם מדובר בשליח שהיה בעבר ממוסקבה, אולי זה היה ר' ניסן מינדל. הוא היה אחד ממזכירי הרבי. הוא נולד בריגה. הוא הגיע לרוסיה בערך בתשמ"ה. אבל איני יודע אם אי פעם גר במוסקבה. על ר' שמואל פלוטקין איני יודע הרבה בנוגע לביקורו. יש רק תצלומים שלו. אני מצרף תצלום אחד.

ועוד שאלה: מה תוכלו לספר על ר' ליפא משורר (חסידו של הרבי ממחננובקה), ועל באבע טשארנא (שבדירתה היו עושים בריתות)? כבר כתבתי לכם שכאן, ב־770, יש לי חבר בשם שלום פויזנר, נכדו של ר' זלמן פויזנר. לפני כמה ימים הוא ניגש אליי ומסר לי שאביו (ר' שמעון) כבר שנים רבות רוצה ליצור איתכם קשר, משום ששמע הרבה מר' זלמן עליכם, והוא רוצה שתשתפו אותו בזיכרונותיכם על ר' זלמן.

על כך השיב לי ביום עש"ק יתרו (מבה"ח אדר):

על ר' אליהו־חיים אלטהויז, כמובן, גם שמעתי וגם קראתי. את אשתו של ר' קלמן־מייכל אני זוכר היטב. היא האריכה ימים הרבה אחרי בעלה, ב"ה. ר' פלוטקין התברר שאינו האדם שאני מחפש. הוא בכלל גדל בפושקינו, ליד לינינגרד, ובזמן המלחמה היה בסמרקנד ולא גר במוסקבה. הוא יצא ב"מסלול הפולני" בתש"ו. וסביר להניח שלא נפגשתי איתו במוסקבה. ולצער, אין זה ר' ניסן מינדל. הוא יצא לארצות הברית יחד עם דער

פריערדיגער רבי.

את באבע צ'ארנע ראיתי כמה פעמים, אבל לא הכרתי אותה היטב. ר' אברהם גנין, משפחת רוזנשטיין, משפחת גרבוז, לוקצקי ואחרים הכירו אותה היטב. כלומר, אני עצמי כמעט שלא הכרתי אותה.

את הברית שלי עשו בדירה של מישה שניידר. באותו יום עם ז'ניה (מנחם) יגולום. ז'ניה (כיום בהוצאת מחניים) לא היה קשור לאנ"ש.

מישה שניידר, אגב, היה האדם המלומד ביותר מבין כל בעלי התשובה שפגשתי אי פעם. וגם השומר מצוות ביותר.

בסביבות שנת 1999 או 2000, כבר עבדתי בחמ"ה, וחבר שלי שהגיע ל-770 מירושלים, אריה קצב, סיפר לי שמישה שניידר בישראל התרחק מחב"ד - סנדלים תנ"כיות. לפני כמה שנים הוא נהרג מפגיעת מכונית כאשר רכב על אופניים בירושלים.

אגב, הוא היה שותף לכתובה של רוזנשטיין בספר "אני מאמין" (שמיר, ירושלים, 1981).

את ר' ליפא משורר אני זוכר. אדם טוב, נחמד ושמח מאוד. אולם כל הקשר שלי איתו הסתכם ב"חדר שני". מחוץ לארכיפובה לא הייתי איתו בקשר. אף אחד לא היה איתו בקשר מחוץ לבית הכנסת המרכזי. הוא לא הגיע לא לפגישות שלנו עם השלוחים ולא להתוועדויות.

קצת יותר קרוב אלינו היה ר' שמואל מ"חדר שני", גם הוא א מאכנובקער חסיד. הוא אפילו היה מגיע למניינים אצל ר' גצ'ה. הוא עזב מוקדם, בערך בשנת 1980. נדמה לי שגר בבני ברק. ר' שמואל (הוא הי' אדם גדול) היה, ככל הנראה, עוזרו של ר' מוטל בענייני שחיטה. או שאולי אפילו היה בעצמו שוחט.

אגב, אתם יודעים שבתקופה מסוימת למדתי אצל ר' מוטל? עשינו יחד בריתות, ונסענו לשחיטות. נסעתי איתו לכפרים הסמוכים (פרות) ולבית חרושת לעופות, שם שחט תרנגולות. את הנסיעות לבתי החרושת לעופות ארגן אותם ולדימיר ... מארכיפובה הידוע לשמצה.

לאחר סיפור מסוים אני פחדתי להמשיך בלימודים, וגם התברר שלא אקבל לעולם אישור רשמי - כפי שהתברר לאחר מכן גם בנוגע לתוכנית שלי להתקבל ל"שיבה" במוסקבה.

על ר' ישראל פינסקי סיפר לי זאב שחנובסקי. אתם צודקים, הוא היה פעיל במוסקבה בשנות השבעים.

הרי אפילו כאשר הכרתי את ר' געטשע, הוא עדיין עבד. הוא היה מנהל מחלקת סדקית בחנות כלבו במעבר שמידטובסקי. הייתה משפחת פינסקי מאזוריץ', ליד גומל.

ר' שניאור פינסקי נולד בתרנ"ח והחל ללמוד בתומכי תמימים בתרע"ג. הוא היה פעיל במלאחובקה, יצא בשנת 1972 ונפטר בירושלים בשנת 1989. היה לו בן בשם ישראל. האם הוא היה "אותו" ישראל פינסקי? איני יודע. נחום־הלל פינסקי, גם הוא מאוזריצ'. אולי היה בן דודו של שניאור. בוודאי לא אחיו מאב ואם, היו להם אבות שונים. גם הוא נולד בתרנ"ח. למד בתומכי תמימים בין תרע"ה לתרע"ח. הוא ניהל מפעל רהיטים ביגורייבסק. היה לו בן בשם חיים־ישראל. נחום־הלל נפטר בשנת 1953.

בנוגע לאביכם אוכל לענות רק לאחר שאדע מתי הוא התחיל להגיע לר' געטשע או לבית הכנסת. אם זה היה אחרי תשמ"ו, אז לא יצא לי להיפגש איתו.

היה מגיע עוד לר' געטשע בחור בשם ברוך. בחור טוב מאוד, נשוי. הוא היה אדם פשוט, כמו ר' אברהם גנין. בעל תשובה. את שם משפחתו איני זוכר. פעם הוא סיפר לי שראה במטרו בחור כלשהו עם רקות מגולחות. התברר (ואת זה לא ידעתי) שזה היה סימן של הנאציזם הרוסי שרק התחיל להתהוות. ברוך כמעט "כיסח" את הבחור הזה.

רק עכשיו נזכרתי שסבכם היה בעל ניגונים יוצא מן הכלל, והיה נותן לכך את כל נשמתו.

ר' יחיאל ממארינה, כפי שכבר הזכרתי, בכל שבת, לפני סעודת שבת, הוא היה קורא מעט תניא. היה מסביר בידיש. לא יותר משלושים דקות. איתנו הוא נמנע מקשרים, לפחות מתשל"ח ועד תשמ"ה. בנוגע לר' זלמן פויזנר, לצערי איני יכול לספר דבר, פשוט איני זוכר. מלבד שני דברים.

הראשון - הסיפור על השווער שלו, ר' גורליק מאיטליה, שסופר בדירה הקהילתית בריגה של קלרה יעקבסון.

והשני, גם הוא מריגה. כאשר עמדתי עם ר' זלמן ליד מלון "אינטוריסט" בריגה וחיכיתי שאשתו תרד למטה, הוא אמר לי: "כשתהיה נשוי, תדע שנשים מתארגנות במשך הרבה מאוד זמן".

ואכן, אשתו, אם אני זוכר נכון, הייתה בתו של החסיד ה"אגדי" ר' שלמה קזארנובסקי.

אגב, אני גם לא זוכר כאשר נסעתי לריגה עם ר' זלמן פויזנר אם פבזנר עדיין היה שם או שכבר עזב.

השליח, זה שנסעתי איתו ברכבת החשמלית למלאחובקה, א יונגערמאן? נדמה לי שזה היה הביקור השני שלו. האם ייתכן דבר כזה? האם מישוה הגיע יותר מפעם אחת? מלבד ליווי.

אגב, את מנדל ליפסקר מדרום אפריקה אני זוכר. בחור צעיר ונעים מאוד.

כל טוב,

י'.

נ"ב. מסרו נא לגולדה תמרין שתחי' דרישת שלום ממני, אריכות ימים ואיחולים.

כתבתי לו ביום ב' לסדר משפטים, כ"ו שבט:

תודה רבה על הזיכרונות ועל המידע!

אבי התחיל להגיע להתוועדויות מדי פעם בערך בתשמ"ב. לבית הכנסת הוא לא היה מגיע, אבל לפעמים היה הולך למניינים אצל ר' געטשע, או לבית הכנסת במלאחובקה בחגים.

רק כאשר אבי סיים את האוניברסיטה (בערך בשנת 1987), הוא התחיל להגיע לארכיפובה ולמרינה רושצ'ה. הוא פחד שיגלו שהוא מבקר בבית הכנסת, ואז עלולים היו לגרש אותו מהאוניברסיטה, ובמקרה כזה היו שולחים אותו מיד לצבא, למקום שבו כבר לא היה אפשר לשמור שום דבר.

אגב, אבי קיבל ברכה מהרבי על הלימודים באוניברסיטה. לפארברענגנים הוא היה הולך מדי פעם. בפרט, הוא סיפר לי שבהשגחה פרטית, פעמיים קרה שהוא איחר יחד עם סבי לפארברענגען, והתברר שאילו היו "באים" בזמן, כלומר אילו היה שם, היו מגרשים אותו מהאוניברסיטה.

אבי היה אפילו חודש באימונים צבאיים, וסיפר כיצד שמר שם שבת וכשרות.

אתכם אבי זוכר היטב. אני מצרף תצלום אחד, שבו אבי נמצא מיד אחרי ר' משה תמרין. אולי תזהו אותו.

השלוחים שהגיעו כמה פעמים, ידועים לי הבאים:

ר' שמואל לו, ר' חיים-צבי גרונר, ר' דוד וייטמן, ר' צבי גרינבלט, ר' נתן גורארי, ר' שמואל הבר.

נדמה לי שגם מאיר רודס הגיע מדי פעם עם אשתו (בעל־בית אמריקאי). אלה השלוחים הידועים לי. כמובן, איני יודע על כולם מי הגיע ומי לא. מדי פעם אני מגלה שמות חדשים.

שאלתי את ר' חיים-צבי גרונר. הוא ענה שהוא הגיע יחד עם ר' שמואל לו לסוכות תשמ"ה. הוא חושב שלפניהם, בימים הנוראים, אף אחד לא הגיע. לכן כנראה מדובר בתשמ"ו.

אמנם ר' דוד וייטמן היה בימים הנוראים או בתשמ"ג או בתשמ"ד. אם אני זוכר נכון, הוא סיפר שהוא ערך פארברענגען במלאחובקה.

י"ב אלול ה'תשפ"ו

אגב, יש תצלום משותף שלכם (באיכות גרועה) על רקע בית הכנסת במלאחובקה. אני מצרף אותו.

אולי אתם זוכרים את ר' נתן גורארי? הוא מזכיר אתכם כל הזמן. הוא סיפר לי כיצד בבית הכנסת בארכיפובה ניגשתם אליו בחשאי, ותוך כדי שאתם מעמידים פנים שאתם מתפללים אמרתם לו שאסור לדבר בבית הכנסת, ושצריך להיפגש לאחר התפילה מאחורי בית הכנסת. לאחר שעליתם למונית, התחלתם לשאול אותו שאלות בחסידות בנושא אריך ועתיק.

הוא סיפר זאת בהתלהבות כזאת: בחור צעיר ברוסיה, והדבר היחיד שמעניין אותו הוא ההבדל בין אריך לעתיק. ועוד שאלה: מה תוכלו לספר על ר' אברהם גנין?

מצו"ב ב' תמונות.

'השיב לי למחרת, ביום ג' לסדר משפטים, כ"ז שבט:

כן, תודה לכם. בזכות ההתכתבות בינינו אני נזכר בשמות שלא שמעתי ולא נזכרתי בהם במשך 38 שנה: מענדל פוטרפאס, אחיו, הצייר חנוך ליברמן, שמחה גורודצקי, זלמן קוזלינר, מאיר־שמחה חן, ורבים רבים אחרים. התצלום שבו אפשר לראות את אביכם שיחי' הוא מתקופה מאוחרת יותר. הייתי אומר 1986/1987, תשמ"ו או תשמ"ז. מדוע אני חושב כך? משה תמרין עם זקן. אני זוכר אותו צעיר יותר. שנית, איני מכיר ואיני מזהה אף אדם אחד בתצלום. כמובן, אני רואה את סבכם ז"ל. משה תמרין. ליד סבכם עומד בחור הדומה לדוד קרפוב. אבל העניין הוא שבאותן שנים כמעט שלא הייתי בקשר עם דוד. למעשה, כמעט בכלל לא. יותר דיברתי איתו בסוף שנות התשעים, כאשר עבדתי ב"ג'וינט" במוסקבה ולאחר מכן בניו יורק. אבל בצעירותי הלובביצ'אית לא היינו קרובים. בכלל לא.

זהו, איני מכיר אף אחד אחר. אביכם נראה לי מוכר מאוד, אבל איכות התצלום אינה ברורה. יתרה מזו, גם בתצלום ממלאחובקה איני מצליח לזהות איש. כמובן, השמאלי ביותר הוא זאב קורבסקי. לידי יכול להיות אריה קצב. אודה לכם אם תאמרו לי מי הם שאר האנשים בתצלום. השליח שאיתו נסעתי ברכבת החשמלית למלאחובקה יכול להיות, בסבירות גבוהה, חיים־צבי. בן כמה הוא היום - ביז הונדערט און צוואנציג?

אבל סוכות תשמ"ה פירושו סתיו 1984. נדמה לי שזה היה מאוחר יותר- סתיו 1985, כלומר ימים נוראים תשמ"ו.

יש כאן עוד בעיה. איני זוכר פגישה שנייה עם ר' שמואל לו. אם חיים-צבי הגיע עם ר' שמואל לו, מדוע אני נפגשתי עם חיים-צבי ולא עם ר' שמואל? יתרה מזו, הייתי במלאחובקה, אם זכרוני אינו מטעני, רק פעם אחת. אם כן, גם התצלום צריך להיות מהסתיו של 1985, תשמ"ו.

ר' נתן גורארי - איך אפשר שלא אזכור אותו? האם הוא היה שליח בבאפלו או במקום כלשהו בצפון מדינת ניו יורק (upstate)? נדמה לי גם שהוא היה קרוב משפחה (אולי נכד) של חב"דניק עשיר מאוד, גם הוא ר' נתן גורארי? ואני חושב שאולי הוא קרוב משפחה של רש"ג ז"ל. הרי גם הוא היה מקרמנצ'וג? נשארו לי ממנו הזיכרונות החמים ביותר. כמו גם מר' שמואל.

מה זה עתיק ואריך? זה נשמע כמו משהו מחסידות. אגב, אתם יודעים שמצאנו מאמרים בכתב יד, שהועתקו מכתבי אדמו"ר הרשב"ב ואדמו"ר מהר"ש. ואחד מהכתבים האלה לא היה אצל לרבי. אני זוכר שזה היה אירוע משמח מאוד. נדמה לי שליווי הוציא אותו. ר' אברהם (גנין. המעתיק) היה חסיד למופת. ממש כמו מתוך השיחות של רבותינו. הוא היה יהודי פשוט מאוד. בקושי ידע לקרוא תהלים. אבל יחד עם זאת היה כל כך מסור ליהדות - בכנות, אין לי מילים לתאר זאת. איני יודע ואיני זוכר את הסיפורים עליו או על משפחתו. איני יודע גם אם הוא בא ממשפחה לובביצ'ית או שמישהו קירב אותו. אבל הוא היה נוסח האר"י.

בשוק, מאחורי קולנוע "פראג", הייתה לו דוכן קטן לתיקוני מתכת. הייתי אצלו שם. מה שר' אברהם היה עושה הוא שאם נדמה היה לו שהלקוח הבא שלו הוא יהודי או יהודייה, הוא היה מתחיל כביכול בדרך אגב לשלב מילים ביידיש. רבים לא הבינו.

אבל כאשר אמר לאישה אחת, יהודייה בגיל העמידה, שהייתה צריכה לתקן רוכסן: "האלטן עס מיט דיין פינגער", היא כמעט פרצה בבכי: "את השפה הזאת לא שמעתי מאז ילדותי".

ר' אברהם היה קונה במשך שנים, ואם לא עשרות שנים, לחם וקופסאות שימורי דגים לסעודת שבת ובירה להבדלה. היה סוחב את כל זה בעצמו למריינה רושצ'ה לפני כניסת השבת, אף שהיה נכה.

הוא תמיד היה נוכח בבריתות. הפשטות שלו הייתה ביטוי לאמונה עמוקה. בברכת כל טוב,

י."

השבתי לו למחרת בלילה, אור ליום ה' לסדר משפטים, ערב ראש חודש אדר:

תודה רבה!

התצלום שבו מופיע אבי, לפי מה שהוא אומר, הוא בערך מתשמ"ד. בתצלום, מימין לשמאל: ר' יודל ברטנובסקי, ר' ברוך פייך, ר' אורי קמישוב, סבי, ר' דוד קרפוב, אחר כך אני יודע מי, אבי, ר' משה תמרין, ר' אורי פיינשטיין (מחארקוב), ר' יאשה וילגה, ר' משה גרבוז.

והתצלום על רקע בית הכנסת במלאחובקה, מימין לשמאל: אתם, ר' ארי קצב, ר' דוד וייטמן, ר' משה גרבוז, ר' זאב קורבסקי.

לכן, כמובן, אותו שליח היה וייטמן, שהרי אתם אומרים שהייתם במלאחובקה רק פעם אחת. ר' דוד וייטמן הגיע בימים נוראים, כמדומני הוא סיפר שהוא נסע למלאחובקה וערך שם פארברענגען, ולפי התצלום נראה שהוא צולם בסתיו. אם כן, כנראה שזה השליח שאליו התכוונתם.

ר' חיים-צבי נולד, אם אני טועה, בתשי"ח. הוא סיפר לי שהרבי שלח את אביו לשליחות במלבורן, אבל בדיוק אז הוא נולד, והרבי אמר לאביו שייסע למלבורן מיד לאחר הברית. הוא ואמו הגיעו מאוחר יותר.

ר' נתן גורארי אכן מבאפלו. כיום הוא מתגורר במונסי. ר' נתן גורארי מקרמנצ'וג הוא סבו. רש"ג הוא בן דודו של אביו (ר' זלמן, או בכינויו "גי'מי"). אגב, הוא סיפר שברוסיה הם - הוא היה שם עם ר' זלמן לברטוב מאריזונה - צילמו פארברענגען (ואולי גם יחידויות לרבי) במצלמה.

ובפארברענגען אז ר' קלמן-מלך אמר לרבי בוידאו: "אז זיי זאלן צובראכן די קאפ און פיס".

הם חזרו דרך פרנקפורט. שם הם גילו שהמזווה עם הסרט נשארה "שם". הם מאוד נבהלו מכך שאם "שם" יראו את הסרט, הדבר עלול לסכן את כל מי שהשתתף בפארברענגען.

הם מיד התקשרו למזכירות הרבי. כנראה ענה ר' לייבל גרונר. הוא מסר לרבי, והרבי ענה שאין מה לדאוג.

הם הגיעו לניו יורק ביום שישי, כמה שעות לפני כניסת השבת. בשבת המשקה כבר היה על שולחנו של הרבי. הרבי הזכיר בפארברענגען את יהודי רוסיה ומזג לעצמו מהמשקה הזה.

כעבור זמן מה סיפר לו ג'ייג"י הכט שהיה בחדרו של הרבי וראה שהרבי מודאג. כששאל אותו מה קרה, הרבי ענה לו שראה את הסרט והוא חושש שהם "שם" צפו בו.

אגב, מעניין שבאותו פארברענגען (לפי החישובים שלי, הפארברענגען היה בשבת מברכים שבט תשמ"ד) הרבי דיבר על כינוס מלוה מלכה לכל צאצאי אדמו"ר הזקן, והרבי מסר להם את ה"משקה" הזה, באומרו

שהמשקה הזה קשור למסירות נפש. ומעניין שהרבי אמר שם שכל יהודי רוסיה הם צאצאי אדמו"ר הזקן. בנוגע לכתבי היד של המאמרים, זה נשמע מעניין מאוד. אם תוכלו לספר יותר פרטים [] כיצד נמצאו, אילו מאמרים היו אלה וכו' [] אודה לכם. שאלתי את ר' משה תמרין מי יכול להיות אותו שליח שגר במוסקבה. הוא אמר שכנראה גנזבורג (את שמו הפרטי הוא אינו זוכר). אני מצרף את התצלום שלו. פעם קראתי את זיכרונותיו של אחיו (איצ'ה גנזבורג), והם אכן גרו במוסקבה. כמו כן שאלתי אותו מי הגיע בימים הנוראים. הוא ענה שהגיעו רק פעמיים: פעם אחת ר' שמואל לו עם ר' נתן ווגל, ובפעם השנייה ר' דוד וייטמן. לכן סביר להניח שזה אכן הוא. בנוגע לר' אברהם גנין, אני מצרף ראיון איתו. ראיון מאוד מעניין. כמו כן סרטון שבו הוא עובר אצל הרבי (אני מקווה שלא טעיתי בקישור). בנושא אריך ועתיק [] זהו נושא רחב ועמוק מאוד בחסידות, אבל אנסה לכתוב כמה דברים בקצרה. בחסידות מוסבר שקיים סדר השתלשלות, הכולל את עולמות אבי"ע – כלומר אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. כל עולם מורכב מעשר ספירות: חכמה, בינה, דעת – מוחין; חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות – מידות. כל זה הוא אלוקות שנמשכת ומתלבשת בעולמות התחתונים ובנבראים. (זהו נושא רחב ועמוק מאוד.) יש מדרגה גבוהה יותר, שלמעלה מסדר ההשתלשלות. היא נקראת כתר עליון, או בקיצור כתר. עניינו הוא כמו כתר שמקיף את ראש האדם, כלומר אינו מתחבר אליו אלא רק מקיף אותו. כך גם הכתר הוא מדרגת אלוקות המקיפה את העולמות ואינה מתלבשת בהם. הנקודה של "כתר" היא שהוא מהווה ממוצע בין אלוקות לבין הנבראים (בלשון החסידות: "בין המאציל לנאצלים"). הכוונה היא שהאלוקות היא בלתי מוגבלת ואינסופית ביחס לנבראים, שהם ישויות מוגבלות, ולכן אינה מתלבשת בהם. משום כך קיים כתר, שהוא ממוצע בין הבורא לבין העולמות, ולכן הוא כולל בתוכו את שניהם. (כמו מתרגם שכדי לתרגם משפה אחת לאחרת צריך לשלוט בשתי השפות.) ובכתר עצמו יש למעשה שני היבטים: אריך אנפין, או בקיצור אריך, שנקרא "בחינה עליונה שבנאצלים". ההיבט השני נקרא "עתיק יומין" - "בחינה תחתונה שבמאציל". ההסבר להבדל ביניהם הוא רחב ועמוק מאוד, והוא נידון בחסידות

במקומות רבים, בפרטים רבים ובכיוונים שונים וכו'. אמנה כאן רק כמה נקודות, בקיצור, משום שיש כל כך הרבה פרטים עד שאי אפשר לפרט את כולם בבת אחת.

בחסידות מוסבר שההבדל הזה קשור להבדל בין רצון לתענוג - רצון ותענוג. "אריך" הוא הנטיה והמשיכה כלפי העולמות. כלומר, זהו הרצון האלוקי לברוא עולמות. אולם העולמות אינם נוצרים מעצם הרצון בלבד, ולשם כך נדרש סדר השתלשלות וכו', כדי שהעולמות יוכלו להיבראות. אבל ההתחלה והיסוד של הכול הוא הרצון.

כעת, בדומה לנפש האדם, הרצון הוא כוח כולל שאינו מוגדר על ידי איבר מסוים (כמו, למשל, שכוח השכל נמצא דווקא במוח, וכוח הראייה דווקא בעיניים וכו'). לכוח הרצון אין איבר מיוחד שבאמצעותו הוא פועל, אלא הוא פועל בכל האיברים.

אם אדם רוצה לחשוב, הרצון מתגלה במוח. אם הוא רוצה ללכת - הוא מתגלה ברגליים וכו'. אולם האופן שבו הוא מתלבש באיברים הוא באופן "מקיף". בניגוד לכוחות נפש אחרים, שמתחברים ישירות לאיברים מסוימים (הכוחות הפנימיים), הרצון נמצא בכל מקום ואינו מתלבש בהם, אלא נמצא בהם באופן כולל ומקיף - באופן מקיף.

עוד נקודה חשובה היא שהרצון אינו כוח נוסף בנפש (כמו שאר הכוחות שיש בנפש עצמה, למשל כוח השכל, שבאמצעותו הנפש יכולה לחשוב; כוח הראייה, שבאמצעותו היא יכולה לראות; הרגשות, שבאמצעותם היא יכולה להרגיש, לאהוב וכו'). הרצון הוא הטיית הנפש.

כלומר, שהאדם נמשך לדבר מסוים והוא שקוע בו לחלוטין. כך גם ביחס לאריך. המשיכה אל העולמות עדיין אינה מתגלה באופן מסוים, אלא היא רק "רצון". וכדי שהעולמות אכן ייווצרו, צריך להיות סדר השתלשלות.

אריך מקיף את העולמות, אינו מתלבש ואינו מתחבר אליהם באופן פנימי, ולכן הוא נמצא בכל מקום במידה שווה. (שהרי אם האור האלוקי מתחבר אל העולמות, הרי שהוא נמצא רק במה שהוא כלי עבורו; אבל מה שאינו כלי אינו יכול להיות מלוכב בו). כלומר, הוא נמצא במידה שווה הן בעולמות העליונים והן בעולמות התחתונים.

עתיק - זהו התענוג. בניגוד לרצון, שכבר מהווה הטיה ומשיכה לדבר מסוים שנמצא מחוץ לו, התענוג נמצא בתוך עצמו. תענוג אינו חייב להיות קשור למשהו חיצוני.

בחסידות כתוב שאדם יכול ליהנות מעצם מציאותו. גם כאשר אדם נהנה מדברים אחרים - הדגש אינו על האובייקט החיצוני (כמו ברצון), אלא עליו

עצמו, על כך שהוא נהנה מזה, שזה טוב עבורו. הדבר עצמו אינו תופס מקום. העיקר כאן הוא עצמותו. לכן, מצד אריך, שהוא המשיכה אל העולמות, העולמות כבר תופסים מקום, והוא כבר נחשב שייך לסדר ההשתלשלות, משום שהוא מכיר במציאותם. עתיק, לעומת זאת, נבדל לחלוטין מן העולמות, והעולמות אינם תופסים מקום כלל ביחס אליו. באופן כללי, זהו נושא רחב ועמוק. אני רק כתבתי בקצרה כמה נקודות. הנושא הזה מתבאר במאמרים רבים. מקווה שהייתי מובן. (למען האמת, זו הפעם הראשונה שאני כותב חסידות ברוסית)... (זה לא פשוט).
וצירפתי את התמונה הזאת:

למחרת, ביום ה' לסדר משפטים, ערב ראש חודש אדר, כתבתי לו:

מצאתי יומן של נסיעתו של ר' איצ'ה גנזבורג לרוסיה בתשמ"ט. שם הוא כותב שהם יצאו בשנת תרצ"ז, ושהתגוררו ברחוב פטרובקה, כך שהכול מתאים. מצו"ב.
ועל כך השיב לי באותו יום (הבשורה המחרידה):
ר' משה, תודה רבה.
כמה פרטים מחייו של ר' אברהם גנין נזכרתי בהם.
הזיכרונות של איצ'קה גנזבורג אכן תואמים בכל. הוא הגיע בשנת תשמ"ט,

מזכרת משמחת הנשואין של משה צבי הירש ושפרה קליינבערג

כלומר אני נפגשתי עם אחיו חמש או שש שנים קודם לכן.
ההסברים שלך מאוד ברורים ומובנים, תודה. הרבה דברים נזכרתי בהם.
לצערי, אינני יכול כעת להיכנס לזה לעומק. התברר לי היום שאין לי
בשורות טובות עבורך. לאחר עשרה חודשים של רגיעה יחסית, אבחנו
אצלי שוב את הסרטן. כך שעכשיו אפילו העתיד הקרוב נמצא במצב מאוד
לא ברור.
כל טוב,
יודא בן יענטא

שער המכתבים

מכתב של יודא הקטן אל הרב שמואל לו

יו"ר ל'ק"ה" ב'ר'r'
 ל'ר'ר'ר'ר'ר'r'
 ל'ר'ר'ר'ר'r'
 ל'ר'ר'ר'r'
 ל'ר'ר'r'
 ל'ר'r'
 ל'r'
 ל'

למשפחה:
 נישוא סמכים כזכרים
 במקום כזה בגיר חמולין
 (1): קונסטנטין חיוס
 (2): קונסטנטין בלזוב
 (3): קונסטנטין בלזוב
 ביום זה קי"ח
 Yertuna Yurev
 Reavit

אור ליום ב' דפרשת תולדות כ"ו לחודש מרחשון שנת תשמ"ב לפ"ק פה במאסקווא

לכ' ידידי הרב החסיד התמים וכו' וכו' ר' שמואל נ"י וב"ב שי' שלום וברכה
אחדשה"ט

הנני באתי בזה המכתב אך ורק לאמירת תודות למע"כ. וירשה מע"כ נא
לנו להביע תודתנו העמוקה והכי אמיתית מקרב איש ולב עמוק בעד כל
מה שהוא עושה שם - הן למען עבודתו הוא - שדה חינוך הכשר, הן למען
החזקת רוח יהדות דכאן ובטח שדבריי אלו מכוונים ג"כ לכל שאר אנ"ש
בתוך אחב"י המתעסקים בענין זה. ונדמה לי שמובן בדרך ממילא שאין כל
הנ"ל "מילים גבוהות" או צחות הלשון. ולא דוקא בשם מסירת נפש יכונה
כל מה שמתרחש פה כמו שכבר הורגלו. ואכ"מ להאריך. בכל זאת ומתוך
דוחק הזמן מסיים בזה מכתבי: מחכה לבשורות טובות בכלל ובפרט על
אודות הגאולה שלמה ומוחלטת ע"י משיח צדקינו בקרוב ממש!!!
אני בשליחות דכמה וכמה מידידנו אנ"ש דעיר זאת - יהודה דו"ש בלו"ח.
נ"ב איני יודע האם זה צריך להזכיר כאן עוד הפעם, אבל בכ"ז מנצל אני
הזדמנות זאת לבקש ממע"כ ספרים הנצרכים בתור הראש לפע"ד:
(א) קונטרס העבודה, (ב) קונטרס עץ החיים, וככה תרל"ז
ועוד מאמרים מתורת שמואל (מים רבים, חייב אדם לברך וכו').

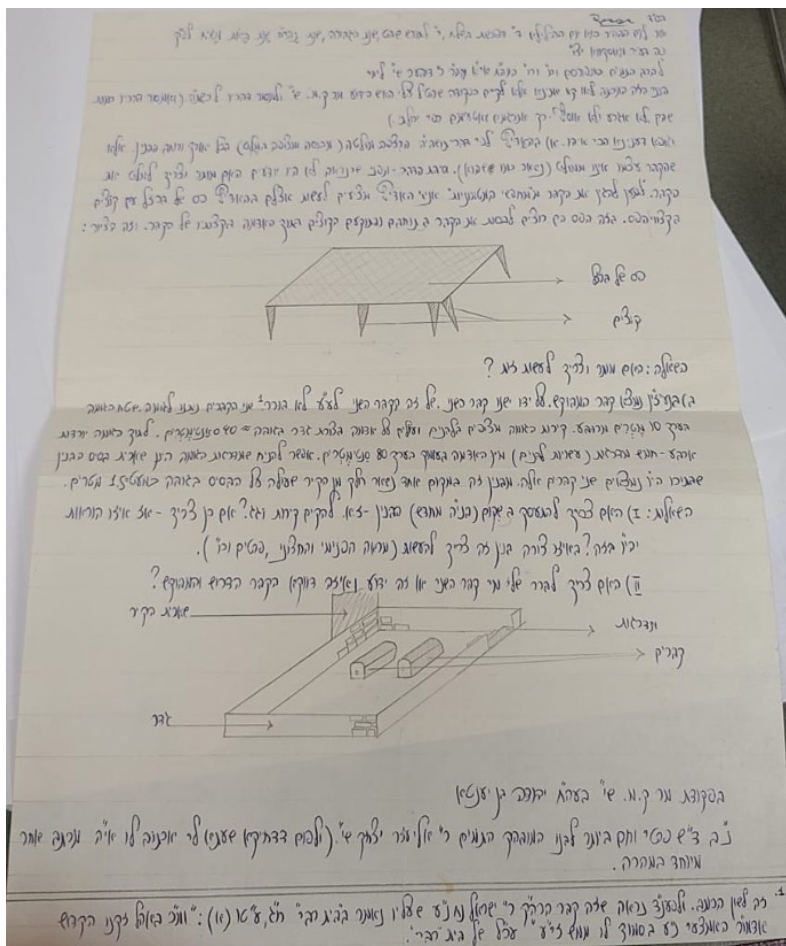
ועוד בקשת דמע"כ מילאתי ומסרתי קונטרס "ומעין מבית..." לאורי שי'
לזמן מסוים...

ועוד הנני מצרף למכתבי זה 7 - תצלומים של אוהל אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע
זצוקלה"ה זי"ע בעיר ראסטאו שצלמתי בהיותי שם. כבר ניסיתי להעביר
אותם לברוקלין אבל עד היום הזה אינני יודע האם הצליח הדבר או לא.
ואפשר אז עס וועט אייך צו נוץ קומען...

1 וממכירנו - קודם כל לר' נתן וואגעל שי'
2 אלא שלשמור נא עצת ר' משה שרה"ס שי'

מזכרת משמחת הנשואין של מושה צבי הירש ושפרה קליינבערג

מכתב של יודא הקטן אל הרב דובער ליווי

בס"ד ???

**אור ליום הבהיר הוא יום ההילולא ד' דפרשת בשלח, י' לחודש שבט, שנת
הגבורה, שנת תהי' שנת ביאת
משיח לפ"ק
פה בעיר מאסקווא יצ"ו**

להרב התמים המפורסם וכו' וכו' הרה"ח? אי"א ??? דובער שי' ליווי
הנני בזה המכתב לאו קא אמינא אלא לקיים הנקודה שהטיל עלי האיש
הידוע מר ק.מ. שי' ולמסור דבריו לכשת"ה (ואמסור דבריו כמות שהם "לא
אגרע ולא אוסיף" - רק אתרגמם ואטעימם כפי יכולתי) וגופא דעניינא
הכי איהו. א) בהאדיץ לפי דברי תושב"ה הרצפה מולטה (מכוסה ומצופה
במלט) בכל אורך ורוחב הבנין. אלא שהקבר עצמו אינו ממולט (נשאר כמו
שהוא). וסיבת הדבר - מפני שכנראה לא היו יודעים האם מותר וצריך
למלט את הקבר. למען להגין את הקבר מ"מחפשי מטמוניות" אנשי האדיץ
מציעים לעשות אצלם בהאדיץ פס של ברזל עם קוצים בקצווי הפס. בזה
הפס הם רוצים לכסות את הקבר בתוחבם ובתוקעם הקוצים בתוך האדמה
בקוצותיו של הקבר. וזה הציור:
פס של ברזל קוצים
השאלה: האם מותר וצריך לעשות זאת?

ב) בניעז'ין נמצא קבר המבוקש. על ידו ישנו קבר השני. של זה הקבר השני
לע"ע לא בורר¹. שני הקברים ניתנו לגומה. שטח הגומה בערך 10 מטרים
מרובע. קירות הגומה מצופים בלבנים ועולים על אדמה
בצורת גדר בגובה = 40 סאנטימטרים. לתוך הגומה יורדות ארבע - חמש
מדרגות (עשויות לבנים) מ'האד'מה בעומק בערך 80 סנטימטרים. אפשר
להניח שמדרגות הגומה הינן שארית בסיס הבנין שבתוכו ה'ו נמצאים שני
קברים אלה. מבנין זה במקום אחד נשאר חלק מן הקיר שעולה על הבסיס
בגובה כמעט 1.5 מטרים. השאלות: 1) האם צריך להתעסק בשקום (בני'ה
מחדש) הבנין - ז.א. להקים קירות וגג? אם כן צריך - אז איזו הוראות יהיו
בזה? באיזו צורה בנין זה צריך להעשות (מראה הפנימי והחיצוני, פרטים
וכו').
2) האם צריך לברר של מי קבר השני או זה ידוע ואיזה דווקא הקבר הדרוש
והמבוקש?

מדרגות קברים שארית הקיר גדר

בפקודת מר ק.מ. שי' בעה"ח יהודה בן יענטא
נ"ב ד"ש פרטי וחם ביותר לבנו המובהק התמים ר' אליעזר יצחק שי' (ולפום
דדחיקא שעתא לי אכתוב לו
אי"ה מכתב אחר מיוחד במהרה.

¹זה לשון הכותב. ולפענ"ד נראה שזה קבר הרה"ק ר' ישראל נח נ"ע שעליו
נאמר ב"בית רבי" ח"ג ע"טו
(א): ו"ומ"כ באוהל זקנו הקדוש אדמו"ר האמצעי נ"ע בסמוך לו ממש זי"ע"
עכ"ל של בית רבי

פענוח

בס"ד

אור ליום חמישי דפרשת נשא, י"ב לחודש מתן תורתנו, שנת תה"ה שנת

ביאת משיח לפ"ק

פה בעיר מאסקווא יצ"ו

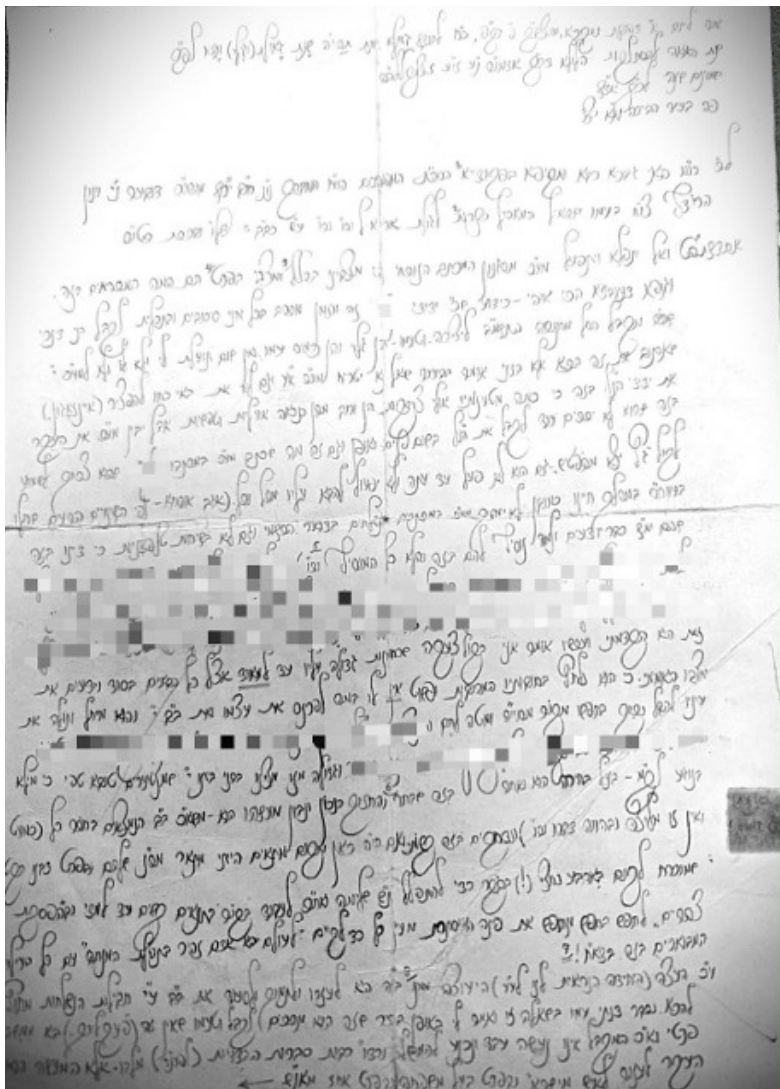
לכ' ידי"נ הוה"ח התמים המופלא והמופלא אי"א מרבים ובאמת מו"ה צבי
אלחנן שי' שלום וברכה - ברכת כטו"ס!!!

אחדשה"ט כמשפט האמור למשכיל, הנני להודות לך מעומקא דלבא
ומעומקא דמוחא בעד בשורתך הכי טובה ומשמחת - וזוהי דרך חסידותית
וחבדי"ת באמת לאמיתה - שלא להתספק בשום דבר אלא לעלות תמיד
ולכבוש עוד מדריגה ומדר' - לא זו בלבד שזכיתי לשמוע קולך אלא עוד עם
ניגון יפה - יישר כחך וחילך לאורייתא (וביחוד לחלק השני שלה)... ובזמן
האחרון סבבו אותי כמה וכמה מקרים שבהם נראית בביורר ההשגחה ולא
איזו הזדמנות בעלמא, כי רק אתמול בלילה דיברתי ע"י הטלפון עם הרה"ח
הרה"ת מו"ה ר' דובער ליווי שי' והוא הגיד לי שספר אחד (והוא ספר אחר)
שמסרתי עם איזה מאחב"י להראד"ש נתקבל ונוחה רוחו של הראד"ש
מזה. ומאורע (ומעורא) כזה ותומ"י אח"ז בשורה שלך עשו לי אתערותא
ממשית וכן ירבה הקב"ה לעשות עם עבדו.

געגועים ממש מרגיש אני לחבריי החדשים דהתם אנ"ש שי' (בפרט
נתרשמתי מאוד מן הפרידה שלנו עמך... ומא נאמר ומה נדבר ועיין ותלמוד
בכוונה עצומה (ואין זה ח"ו בתור ציווי ומי אנכי לצוות) מה שאמר הראד"ש
על התוועדות ש"מ חודש אייר שנה זו (ש"פ שמיני, מבה"ח אייר, עמודים
לב-לד ובטוחני שבהתעמוקתך בדברי קודש אלו תגיע אליך שמחה אמיתית
וכל ענינים דהכא ומצבנו נהירי לך אז ביותר ובינתיים תדע ש"לאגע"
שלנו החמיר עכשיו עוד ואוכלים את בשרנו, בשר יעקב בזריזות יתירה
ובפרט בכל מה ששייך לבית הכנסת הגדול דעיר זו. אמנם אין שום רצוני
וחפצי לבארך בזה אלא היל"ת, עוצה עצה וכו". אבל בז"כ (בכ"ז) תקותי
מתחזקת בכל יום כיון שלכל הפחות - אחרי חודש בדיק [והוא יום הבהיר
יום הולדת דאדמו"ר הקודם נ"ע נבג"ם זצקלל"ה זי"ע עובדו יום גאולתו
בכמה(???)] - נצא "טאקיי" מן הגלות שבתוך הגלות זאת ונלך עם כל אנ"ש
שי' בתוך כל בני" לארצנו הקדושה בקוממיות, בקומה זקופה דווקא, ובלי
פוצה פה ומצפצף, ומלכנו - הוא הראד"ש - בראשינו. וכאן, יכול אני לומר

בכל האחריות הדרושה נרגש אותו צורך החד בביאת מ"צ [בק"מ נאו] ביותר וכמעט שכבר מוטבע בפנים (בפנימיות?) "יהודים דמאחורי וכו'". (אבל עד אותו מועד נמהר מוכן אני גם להשתתף בהתוועדות חסידים שי' איזושהי (כגון ב"Stanford") והעיקר להצטרף (להצטרף) שוב עם יקירי אנ"ש כמוך, ר' שמואל, ר' נתן, ר' אפרים וכדומה) ... ו"דערווייל" תמסור להנ"ל ד"ש ממני ומאחרים ואקווה שהנ"ל עוד זוכרים אותנו... ולסיום המכתב ארשה לי להביע ולהביא איזו מחשבה שלי המטרידה ומטריחה אותי עכשיו והוא רושם מן הפגישות האחרונות עם יהודי מערב - מחוץ ממדינה זאת (הן ממדינתך, הן ממקומות אחרים) ... ואין מטרתי כאן ח"ו להלשין על יהודים ולדבר לעז עליהם - אלא הרושם הכללי הוא מדכא והמסקנה היחידה היא - שלשנת ה'תשמ"ב אין בעולם שוב [ואף חלק מזה] כח יחיד ומיוחד במינו, כח אמיתי, כח מסוגל, כח כשר מכל הבחינות, כח שאינו מלווה בפניות צדדיות ממינים וסוגים שונים - חוץ מכח חב"ד, חוץ מכח הראד"ש וד"ל. (ותאמין לי - אין זה גבהות ??? צחות ??). בהוקרה בחיבת-הערצה יתירה - בעה"ח יהודה המכונה יוריעוו.

מכתביו של יודא הקטן אל הרב דובער לווי

י"ב אלול ה'תשפ"ו

[illegible][illegible]

159

בס"ד

**אור ליום א' דפרשת ויקרא, מוצש"ק פ' ויק"פ, כ"ח לחודש גאולא דשנת
תה"ה שנת גאולת (וגילוי) משיח לפ"ק
שנת המאה להסתלקות הילולא דכ"ק אדמו"ר נ"ע זי"ע זצוקללה"ה
שמונים שנה לכ"ק אד"ש
פה בעיר הבירה מ"א יצ"ו**

לכ' רו"מ האי גברא רבא מקיפה בפקודי^א הרה"ת המפורסם הו"ח המובהק נו"נ חו"ב יר"ש מוהר"ר דובער נ"י וינון הרודף צו"ח בעמו ישראל-ל המאכיל כשרות^ה לגולת אריאל-ל וכו' וכו' ע"ש כב"ב י' שלו' וברכת כטו"ס אחדשתה"ט ואל יתפלא ויתפעל מע"כ מסגנון המכתב הנוכחי כי מצבינו בכלל^ה ומצבי בפרט^ה הם המה המכריחים בזה. וגופא דעובדא הכי איהי - כידוע שכ' ידידי [...] י' זה מזמן מסרב בכל מיני סירובים ובתכלית לקבל הני דינרי שהי' מקבל החל מחנוכה התשמ"ב ליצירה. וטעמו - הן גלוי והן כמוס עמו. ואין שום תועלת לי ולא לו ולא למע"כ י' שאכתוב את זה הכא אלא הנני אומר בבירור שאל נא יטריח מע"כ א"ע וגם לא את באי כחו להפציר (איינזאגען) את ידידי הנ"ל בזה כי כמה מטענותיו אולי צודקות הן ורוב מהן כנראה אוויליות וטיפשיות אבל יבין מע"כ את העיקר בזה שהוא לא יסכים עוד לקבל את הנ"ל בשום פנים ואופן וגם זה מה שכתב מע"כ במכתבו ל[...] שהוא צריך לשמוע לקול "גץ יצא מהפטיש" - גם הוא לא פעל עד עתה ולא יפעול להבא עליו מכל וכל. (אגב אורחא - לפי השינויים הרעים שחלו בעוה"ר במהלך חיינו כמובן לא יאריך מע"כ במכתבים הנשלחים בדואר הרשמי וגם לא בשיחות טלפאניות כי דיינו בזה שהם ימ"ש כבר יודעים ולמה נוסף להם בזה והלא כל ה'מוסיף וכו''). [...] זאת היא הקדמתי ועכשיו אומר אני בקול צעקה שרחמנות גדולה עליו עד למאוד אצל כל הבאים בסוד ויודעים את מצבו האמיתי. כי הוא נלחץ בחובותיו המרובות ופשוט אין לו במה לפרנס את עצמו ואת ב"ב י', והוא מייחל ותולה את עיניו להבל וריק בחפשו מקור מחייה ומטה לחם[...]. וגדולה מזו מצינו בבני ביתו שמצטערים טובא טפי כי מילא בנוגע ל[...] בעל בחירה הוא ובחר בזה שבחר^ה והחזיק כנכון ונכון מעשהו הוא - משא"כ ב"ב הנמצאים בחסר כל (כמעט ואין זו מליצה ובהווה דברו וכו') ונדחקים בזה קשות. ואם ה"ה כאן מקום מתאים הייתי מתאר מס"נ שלהם ובפרט דבנו הקטן שמוכרח לקום בארבע וחצי (!) בבקר כדי להתפלל ת"ש שלימה ואח"כ לעבוד בקור בתנאים קשים עד למדי וב"הפסקת צהריים" לחפש בחפש מחופש את פינה המסתורית מעין כל כדי לקיים "לעולם יהא אדם זהיר

בתפילת המנחה" עם כל העילוים המבוארים בזה בדא"ח⁹ !

ע"כ העצה (היחידה הנראית לנו לע"ע) היעוצה ממנו¹⁰ בזה היא לעזור ולתמוך ולסעוד את ב"ב ע"י חבילות הנשלחות מחוץ להכא. וכבר דנתי עמו בשאלה זו ואמר לי באופן ב? שזה הוא מסכים לקבל וטעמו שאין זה ("פעקעלאך") בא ממשוה פרטי וא"כ המקבל אינו נעשה עבד ונכנע להמשלח וכדו' רבות סברות הבדויות (לפענ"ד) מלבו - אלא המעשה הוא העיקר לעזור לאיש מישראל ובפרט בעל משפחה ובפרט אחד מאנ"ש ובפרט לזה שעסק במס"נ ממש במלאכת הקדש וכו'. ואע"פ ש[...] כבר מקבל משהו מובן בדרך ממילא שבתנאים שלו - "אין קומץ משיבוע וכו'" ו"טאפארו דא פלאחו" להרבות לשלוח לו הנ"ל וגם מע"כ יח' אפשר שישלח בעצמו¹¹ (כידועה לנו מכבר מסירותו הגדולה לנו בזה) ולא ימתין עד שזאת יבצע איזה שהו מוסד (אפי' מוסד הכי טוב ומסור לענין זה וד"ל) שצריך לאזור כחו וחילו תחילה וכו' ובניגוד לזה כל הקודם וכו'. וגם במחילת כבודם דכל המתעסקים בזה (ה' יצליח בידם) צריך להשתדל שלא ישלחו דברים "מה בכך" כי הזמנים השתנו ואין המצב כלפני ל' שנה וגם לא כלפני עשר שנים ומסיבות שונות ומשונות אי אפשר כעת להפיק את מה ששולחים כרגיל לכאן ל"גרין בעקס" שלנו. ומובן דאנו לא מבקשים אלא לפי כחכם¹², מה שאפשר אלא עם קצת "שימת לב" לבעיות הללו וגם זה שמע"כ נוהג לרגלי עבודתו בקדש לבקר את מקומות מושבותם דאנ"ש בארצות שונות שאולי יש להשתדל שגם שם¹³ יטלו חלק בזה ועכ"פ לסדר זה ל[...]. אחד אין זה דבר קשה. והמעשה הו"ע הנצרך לנו כעת ביותר וע"כ המהירות (ועכ"פ זריזות) הוא הוא דבר הדרוש ביותר. ותודתנו דמעומקא דמוחא ומעומקא דליבא נתונה מקודם בעד הכל ולמעכ"י בפרט.

בהערצה והוקרה וגעגועים להתראות בקרוב ממש ידידו הקטן¹⁴ דושו"ט מלו"ח - זלמן עזמיר¹⁵.

נב. הנני פורס בשלוי ידידי הת' המופלג מו"ה אליעזר יצחק י' ואתנצל שלא השבתי לו על מכתביו היפים - אז וואלט איך געהאט כאטש אביסל מעגעלעכקייט צו דעם וואלט איך עם'שויין לאנג אנגעשריבן א מפורט'דיגער און אריכות'דיגער בריוו. S.P. עוד הפעם אני חוזר על דבריי ואתחנן להזדרז - כי המצב הרת תוצאות קשות הוא ר"ל. ע"ז אאחל למע"כ ולב"ב י' כולם חג הפסח כשר ושמח. הנ"ל

שמלה חדשה סי' א' סע' ז: השוחט ובודק ראוי שלא ישתכר בשום זמן ויחזור על למודו תמיד בכדי שלא יבא לידי שכחה לפי מה שהוא אדם (בית הלל) וראוי שיחזור פ"א כל ל' יום ונוהגין לכתוב כן בקבלה שלהם וכל שאינו נוהג במדות הראויות לשוחט הרי הוא מאכיל נבילות וטרפות לישראל ושגגתו עולה זדון וענשו מפורש (ספר גלגולים מהאר"י ז"ל) שמגולגל בכלב וחטא הרבים תלוי בו ואין מספיקין בידו לעשות תשובה וראוי לחכמי כל עיר לחקור תמיד על השוחטים והבודקים אע"פ שנטלו קבלה אם מחזיקים בתומתם ותלמודם סדורה בידם ויראה סכיניהם ואם ימצא החכם שהשוחט יצא מזה הגדר יסיר אדרתו מעליו ויאסור שחיטתו עד כי ישוב ורפא לו.

סי' כ"ה סע' ד: הבודקים ע"י שתוחבים נוצה דרך הפה לתוך הסימן, תיפל רוחם, שמאכילים נבילות לישראל, דאפילו לא הי' רוב, הנוצה קורעת. ואסור להתעסק בקבורתם של מאכילי טרפות.

[ובמטה אשר (אות י"ב) הביא הירושלמי תרומות פ"ח ה"ג: מעשה בטבח בציפורי שהי' מאכיל לישראל נבילות וטריפות פ"א שתה יין בע"ש ועלה על הגג ונפל ומת והיו הכלבים מלקקים את דמו אתו שאלו לר' חנינא א"ל כתיב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו וזהו הי' גוזל לכלבים ומאכיל לישראל ארפינון דמן ידיהו אוכלין [וממשיך: והוא בליקוט אמור ושם איתא שאירע זה בערב יום הכיפורים].

מכתב כללי כ"ד טבת ש.ז. [תשמ"ג]: נדפס בלקו"ש חכ"א ע' 360.

שו"ת מהר"ם מלובלין: עיי"ש בארוכה

לקו"ד ליקוט כ"א אות י"ב [נדפס בחלק ג' ע' 814]:

- 1 אע"פ שבכללות הענין נראה שרבי תארים ("טיטעלען") במכתבים אי"ז ענין חסידותי ואדרבה מסתברא טפי שזה דומה ל"צימעס" מתנגדי – הכא בכ"ז שאני כי המדובר בתלמידו דנשיא דורנו נ"ע (אָטוואַטס[ק]) ושלוחו דנשיא דורינו שליט"א ובפרט לפי דיוק לשנו הידוע דאדה"ז נ"ע "כמותו ממש..." וכמובן דצ"ל הדרת הכבוד בנוגע למלך ועבד מלך כו'.
- 2 עיין בשמ"ח סי' א' סע' ז וסימן כ"ה סע' ד (ומה שנשמע שם) בנוגע לגודל
- 3 עונשו דמאכיל טריפות לישראל ר"ל ואולי י"ל שמכלל לאו אתה שומע הן בנוגע למאכיל כשרות וכו'.
- 4 עיין במכתב הכללי מאת כ"ק אד"ש מכ"ד טבת ש.ז. בהערתו הק' ד"ה הברזל ביחס ל"מסך הברזל" שציין שם לפירש"י יתרו כ,ז ושם: "...והברזל נברא לקצר ימיו של אדם וכו'". (ואע"פ שלבי נוקפני) יש לשאול בדברי כ"ק אד"ש – הלא ראינו שאין (עכ"פ כעת) כ"כ נפ"מ באריכות ימים בין אלו הנמצאים מאחורי מסה"ב ובין אלו הנמצאים מעבר

אויף דעם זמן שטייט (עמוס ה. יג) והמשכיל בעת ההיא ידום. ידום מיינט ניט שווייגען און גאר נישט זאגן. עס מיינט אז מען זאגט אפ איין מאל וואס מען דארף בהנוגע דעם עת ההיא, מען דארף דאס ניט אלע טאג אויסטייטשן מיט'ן גראבן פינגער נאר מען דארף ידומ'ן, ווי עס שטייט וידום אהרן. אז נדב ואביהו קדושי עליון וואס כל עינים איז נאר בקרבם לפני ה', און אויף זיי די קדושי עליון איז נגזר אז וימותו, דאן איז וידום אהרן. והמשכיל בעת ההיא, אין דער ערב גאולה צייט, וואס דאס איז דער עת ההיא פון חבלי משיח, וואס השי"ת רייניגט די זינדיגע וועלט און די זינדיגע מענשען, און בעת ההיא איז אויך אויף די קדושי עליון פון דעם כלל ישראל נגזר געווארן גזירות קשות - ה' ירחם - איז דאס איז א זמן פון וידום, די קאפ איז פארדולט, די הארץ איז פארוואנדעט און דער מוט איז געשלאגן, איז ידומ'ט זיך.

היום יום כ"ב אדר א': תורת רבינו הזקן בתחילת בואו לליאזנא: "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת מנחה". יתרון תפילת המנחה על התפילות דשחרית וערבית הוא בזה, שהיא באמצע היום, בשעה שבני אדם עסוקים וטרודים בעניניהם, ומפסיקים לתפילת מנחה. וזהו: לעולם - עבודת האדם בעולם היא, שיהא אדם - שכל המאיר ופועל במידות, זהיר - יאיר, היינו התגברות הצורה על החומר, וזה ניכר בענין תפילת מנחה.

ז"ל הקב נקי שם: יאמר (הרי זה גיטך והתקבלי גיטך זה ששלח לך בעליך ובו תהי' מגורשת (נב) ממנו מעכשיו והרי את מותרת לכל אדם וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם. ויש לקרות ממנו הנו"ן במלאפום וידחוק הנו"ן) ובאות נ"ב: ממנו. כן הוא בסדר מהר"מ. ועי' בפ"ת כאן שהביא בשם ספר כרם שלמה וספר ישועות יעקב לקרות ממנו בחולם. ונעלם ממנו שבשו"ת מאיר נתיבים סימן נ"ה הכריע להיפוך במלאפום ולא בחולם. ועי' בספר הברית שנדפס עם ספר הכריתות וז"ל ובו תהיי מגורשת ממנו ויש לקרות

השני - ע"כ ל'ל' (חוץ מתשובה הפשוטה ש"מלכות הרשעה" נבראת לקצר ימיו של אדם ויש בכחו לקצר כי זה כל עקר ומסרתו)

5 שכאן אולי ישנו רמז שימים העוברים הכא - מקוצרים המה ואינם שלמים ואינם ממולאים אלא מקוצרים ומקוטעים.
6 זה קשה להבין אם חסר "איבערלעבונג" עצמי ולהעיר משו"ת מהר"ם מלובלין ס' קל"ח בסופו (בהוצאות ווארשא תרמ"א סימן זה חסר מטעמי צענוזא ונדפס בנ"י תשכ"ה לפ"ק) - ועתה אהר' בנדון ידין במעשה... הלא אני מבחין ואתם מבפנים לשקול במאזני שכלים וכו'. ואני קורא על מצבינו הכללי דברי כ"ק אדמו"ר נ"ע (לקו"ה לקוט כ"ג - חנה"פ ה'תש"ג, אות י"ב, ע' ט"ז) - די קאפ איז פארדולט, די הארץ איז פארוואנדעט און דער מוט איז געשלאגן, איז ידומ'ט זיך

7 ובפרט כשיש בה דרכים אחרות ידועות.

8 להעיר מדברי כ"ק אדמו"ר (מהר"ש) נ"ע: "ברם הרי ראש חדש אי אפשר לברוא לאדם" - מובא בס' התולדות (מאת

הנו"ן ממנו במלאפ"ם וידחוק הנו"ן. ר"ל כי בלשון אנשי מזרח נו"ן סימן לרבים רפה וליחיד בדגש וזה הפירוש בש"ס סוטה אל תקרי ממנו אלא ממנו אל תקרי רפה וזהו לרבים אלא ממנו בדגש מורה על יחיד קאי על השי"ת וזהו שאמר משה רבע"ה שמעתי את קול דבריכם שהיו מדגישים ממנו ומתכוונים על הקב"ה וזהו כוונת הס"ג וידגיש הנו"ן שיהו נקרא דקאי על הבעל ובספר ישועות יעקב כתב המנהג לאמר ממנו בחולם היות במלאפום קאי על רבים ובמח"כ לא דיבר נכונה כי לא מצינו יחס שממנו בחולם כלל ע' ס' מאזניים עכ"ל ס' הברית ועי' בספר הפלאה שבערכין מאת הגאון ר' ישעי' פיק שהאריך בזה עפ"י הדקדוק אשר בין בחולם בין במלאפום הוא ספק ויותר טוב לא להכניס א"ע לספיקות ולאמר מבעליך פב"פ או מיני'.

דברי חז"ל "אין חברותא כו": אין חברותא כלפי שמיא. עיין ברכות לד,א. מגילה כה,א. בבא בתרא ט"ז,א.

עיין מזה בספר הנפלא מגדל עוז, עמוד פ"ז שורה ה-9 מלמעלה והבן: מגדל עוז להר"י מונדשיין ע"ה. וזה לשונו (בנוגע לרש"י ז"ל): הי' פעיל גם בעסקנות הכלל, הן ברוסיא בצוותא חדא עם אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע (בהתכתבויות החשאיות שנוהלו אז הי' ידוע בכינוי 'רש"י') ע"כ לענינו.

הרב א"ח גליצנשטיין ע' 84-85.

9 עיין הי"י, כ"ב אדר א' ובכ"מ.

10 ואני תקוה שכאן נו"ן דגושה היא – עיין בזה בקב נקי, ח"א, עמוד מ"ח,ב אות נ"ב.

11 אבל כמובן לא משם שלו.

12 ולא כל "סירו ענד ראובעק".

13 ולא מובן לנו מהי סיבת שתיקה מוחלטת דאנ"ש מצרפת.

14 בלא"ה, בלי תיבה זו הי' נראה כהעברה על דברי חז"ל "אין חברותא וכו'", ונ"ל דפשוט שאפילו בנוגע למדריגה שלמעלה ממנו ("שמיא" ביחס אליז) אין זה מד"א חבר'ן זיך עמו.

15 עיין מזה בספר הנפלא מגדל עוז, עמוד פ"ז שורה ה-9 מלמעלה והבן.

165

[illegible]

h'G'EN

Q. 1234

**אור לשני דפרשת תרומה, כ"ו לחדש העשתי עשרה, שנת תהי' שנת דברי
משיח לפ"ק
פה בעיר הבירה מאסקווא יע"א**

למע"כ האי גברא רבא ויקירא טובא ידידנו בגדול וידיד ה' הרה"ת
ווי"ח אי"א נוי"נ מו"ה ד"ב שיח' ע"ש כב"ב שיחיו – שלו' וברכת כט"ס

אחדשתה"ט כמשפט האמור והנה ראשית כל ברצוני להתנצל לפני
כבודו ע"ד הטעות והבלבול שיצא בדיבורנו מיום כ"ב ח.ז. והוא
שכבודו הבין כנראה שמעמידים איזה תנאים להוד כ"ק אד"ש. און
איך האב זיך שטארק פעסט געוואונדערט אויף דערויף – ווי אזוי עס
האט דערשינען אזא מין מיינונג און סברא ביי כבודו. און ניט קוקענדיג
אויף דעם פאקט אז דער מע"כ איז נישט געוועזען ביי אונז אין מחנינו
א היפשער שטיקעל צייט – שוים מער ווי צוויי גארן בעווה"ר, און
מיט'ן ריינעם אמת, אין עטליכע געוויסע געביטען דא – זיינען געווארען
וויכטיגע ענדערונגען – פונדעסטוועגען היתכן און ווי קען דאס זיין אז
כבודו האלט מיך פאר אזא מין טפש, פאר אזא מין נאר און אוממענטש
אז איך זאל אויסשטעלען עפעס תנאים פאר'ן רבי'ן שליט"א און
באזונדערס מיט אזעטקע ריידען?! אויף אזוי ווייט איז ניטא קיין
אפילו קסד"א. אבער כ'בין נתכווין געווען אויף די אנדערע זאך אין
גאנצען. עס קען דאך זיין אז איך האב ניט געקענט אויסדריקען זיך
אזוי גוט און קלאר ווי מ'דארף – טראץ דעם די כוונה מיינע איז געווען,
דאכט זיך, רצויה, און באשטאנען אין דערויף: אויב מיר גלייבען נישט
אז דער זיידע שליט"א האט א מעגליכקייט און יכלת בידו אויף פועל
צו זיין און אויפטאהן, צום ביישפיל, משה'ס באפריינג א.ד.ג. – קא
וואס איז פאר א פנים האבען מיר און וואס זיינען מיר שווע? לפענ"ד,
דאן מען האט ניט דאס רעכט רופען זיך מיט א טיטעל „רביניס א
חסיד“ – אויב אזוי זיינען מיר נישט קיין זיין חסידים!

ב (השליחות למר ר"ש) ע"ד האשה החולה ששמה החדש-האמיתי
אורה) קיימתי בתוך ארבעים דקות שדברתי עם מע"כ אע"פ שהזמן
אצלנו הייה כבר קרוב לשעה שנייה אחרי חצות הלילה. ג) רצ"ב שתי
שאלות להוד כ"ק אד"ש ואבקש בזה מאת מע"כ כבשנים קדמוניות
להתעסק בזה ועמנו תודה רבה מעומקא דמוחא ומעומקא דליבא. אלא

שמפני שלא אוכל לדבר עם מע"כ בעצמו מפני סיבות מובנות וידועות (וזאת שצלצלתי ביום החמישי הי' מפני אן שהמקרה הוא – יוצא מן הכלל וב) הייתה זו שליחות שהוטלה עלי ושליח עושה שליחותו) וגם אבקש מכבודו שיח' שלא ימסור התשובות (כאשר יהיו – ובאם תהינה בכלל) ע"י אף אחד וטעמי ונימוקי הכמוסים עמי. וע"כ העצה היעוצה בזה שבסוף חודש אדר א' בלאו הכי אהיה כנראה מוכרח לדבר עם הרה"ת הור"ח אי"א נו"נ מו"ה נתן גו"א וע"כ מאוד אבקש בזה שתו"מ כשיהיו התשובות (שהסבא שליט"א נתן ברכה וכיו"ב) – להעבירן להנ"ל וממנו כבר אדע אני אי"ה. (מספר טלפוני באפפאלא 716-689-689-8068) (ד) מען זאל איבערגעבען צו ידידי הת' המופלג מו"ה אליעזר יצחק שיח' אז איך בין ברוגז אויף אים, און דער סיבה דערצו – אז שוים מעהר וויאן דער האלבען יאר וואס בין איך ניט זוכה געווען אויף צו קריגען פון אין ע-פעס א גרוס אפי' בעלפה און ווער דערמאנט אז בכתב! און דאס ניט קוקענדיג אויף דערויף וואס יעדער מאהל נוץ איך אויס יעדע געלעגענהייט אין יעדערע בריוועלע אויף פורס בשלומי זיין... איך זאג אז אויף איך געהען די פאלגענדע ווערטער: „ישפט ד' ביני וביניך“ – ע"ד הלצה.

ידידים ואוהבם דושו"ט מאדה"ש תכה"י בלו"ח: מרדכי בנעט.

כתב יד של הרבי

מצו"ב ב' ביכלאך אשר שלח יודא הקטן, ועלינם ציין כ"ק אדמו"ר בכתב ידו הק'

